

ԽԱՐԱՐԲՁԻԿ

«Մանկանց երկիրը» մանկապատանեկան ավանսիտի հավելված | 5/6'2015

Լուսանկար: Յոհաննես Երիզավարյանի

Աշխարհ, հեռանկարներ, բազմակարծություն

Նոյեմբերի քսաներեքից քսանինը Հունգարիայի մայրաքաղաք Բուդապեշտում տեղի ունեցավ Եվրոպական երիտասարդական մամուլ (European Youth Press - EYP) կազմակերպության, որի անդամ է նաև «Մանանա» կենտրոնը, կազմակերպած «World Perspectives: Diversity Voices» ծրագրի յոթօրյա սեմինարը, որտեղ Ծովինարը, Հովհաննիսյանը և Ես ներկայացնում էինք «Մանանա» և Հայաստանը: Այս անգամ սեմինարը մասնավորապես վերաբերվում էր փախստականների և ազգային փոքրամասնությունների խնդիրները լուսաբանելու դժվարություններին և հնարավորություններին: Տարբեր երկրներից հավաքվել էին մեդիա ոլորտի ներկայացուցիչներ՝ լրագրողներ, բլոգերներ, հասարակական կազմակերպությունների անդամներ և ակտիվիստներ՝ հասկանալու և իրենց համար պարզաբանելու աշխարհում տեղի ունեցող մի շարք իրադարձությունների հնարավոր պատճառները, հետևանքները և դրանց հաղթահարման ուղիները: Փախստականների խնդիրները ավելի լավ հասկանալու համար մեզ համար կազմակերպել էին հանդիպումներ, դասախոսություններ, քննարկումներ՝ մարդու իրավունքների, սոցիալական խնդիրների մասին: Դրանցից մեկի

ժամանակ մենք նույնիսկ հասցրեցինք փոքրիկ ներկայացում բեմադրել, որի ժամանակ մի խումբը պետք է հանդես գար սահմանապահի դերում, իսկ մյուս խմբի անդամներից յուրաքանչյուրը պետք է հանդես գար սիրիացի փախստականի դերում: Ներկայացումից հետո բուն քննարկում եղավ, և մենք բոլորս խոսեցինք այն մասին, թե ինչ էինք զգում այդ պահին և ինչպես կվարվեինք սահմանապահների տեղը լինելու դեպքում: Սեմինարի հիմնական նպատակներից մեկը մամուլում տարածվող կեղծ ինֆորմացիայի դեմ պայքարի միջոցներին ծանոթանալն էր: Մենք մի ամբողջ օր ուսումնասիրում էինք ինֆորմացիան ստուգելու և

այն հրապարակելուց առաջ ամեն հնարավոր ձևերով դրա կեղծ լինելու հավանականությունը կանխելու ձևերը: Մեզանից յուրաքանչյուրը իր թիմակցի հետ այդ յոթ օրերի ընթացքում կատարած ուսումնասիրությունների արդյունքում պետք է պատրաստեր փոքրիկ նախագիծ վիդեոռեպորտաժի, ֆոտոռեպորտաժի կամ հոդվածի տեսքով: Վերջին օրը տեղի ունեցավ մեր կատարած աշխատանքների ներկայացում և քննարկում այն ամենի մասին, ինչ մենք հասկացանք և ինչի միջոցով գուցե մեզանից յուրաքանչյուրը հետագայում կարողանա օգնել աշխարհին: Այն խնդիրները, որոնց շուրջ մենք քննարկումներ էինք անցկացնում սեմինարների ժամանակ, շատ հրատապ են նաև մեր երկրում, և մենք հուսով ենք, որ այսուհետ այս թեմաներին շատ ավելի խորությամբ կանդրադառնանք մեր նյութերում: Հա, չնոռանամ ասել, որ այդ օրերի ընթացքում չնայած նրան, որ Հունգարիայում սովորականից շատ ավելի շուտ էր մթնում, մենք հասցրինք զբոսնել Բուդապեշտի հին և գեղեցիկ փողոցներով: Ծանոթանալ շինություններին, վիճել «համուն ճիշտ ճանապարհի» քարտեզը ձեռքներին, ուտել ամենատարբեր ուտելիքներ և կորցնել իմ երկու գլխարկները, որոնք հուսամ հիմա Հունգարիայում ինչ-որ մեկին տաքացնում են:

Դիանա Շահբազյան

Լուսանկար: Մարինա Աբրահամյանի

Շուտով

-Ամիս-ամսաթիվն է՞լ ենք գրում թեստի վրա, - հարցրեց կողքիս նստողը:
 -Յա, էսօր քանի՞սն ա,- հարցին հարցով պատասխանեցի ես:
 -Դեկտեմբերի 21-ն ա, -գրեց իր թեստի վրա դասընկերուհիս ու նայելով զարմացած դեմքիս, հարցրեց.
 -Ի՞նչ եղավ:
 -Արդեն դեկտեմբերի 21-ն ա՞: Արագ անցավ: Հեսա Նոր տարի ա:
 -Յա, -անտարբեր ասաց նա:
 Իսկ ես նայեցի թեստի վերևում գրված ամսաթիվն և ընկա մտքերի մեջ: Նոր տարին մոտենում է՝ շուտով կարձ, բայց շատ անհրաժեշտ ու սպասված արձակուրդներ առանց պարապմունքների, ինչ-որ հրաշքի սպասում, լավ տրամադրություն, նոր հույսեր, ջերմ զգացումներ, գեղեցիկ լուսավորված փողոցներ, ամանորյա հրաշալի ֆիլմեր, երգեր...
 Չնայած դրանք շատ սպասված էին, բայց այդքան մոտիկ լինելն ինձ մի պահ հաճելի անակնկալի բերեցին: Անցյալ տարի ասես ամանորյա տրամադրությունս կորած լինեի, իսկ այս տարի ես ոգևորությամբ ու մանկան պես հրաշքների հավատով

սպասում եմ Նոր տարվա գալուն: Չգիտեմ, թե ինչու էր իմ ամանորյա տրամադրությունն ինձ լքել, բայց նրա վերադարձին ես միայն ուրախ եմ:

Անի Զիլավյան, 16տ,

Յոթ ուղերձ մեծերին

1. Խնդրում եմ, մի մեղադրեք մեզ, որ ծանոթ չենք ձեր հին դժբախտություններից և կարող ենք հանգիստ ծիծաղել ու ժպտալ երթուղայինում ու փողոցում: Եթե բարձր ձայներով ձեզ չենք խանգարում, խնդրում եմ, թարս մի նայեք մեր ժպիտներին, որովհետև դրանք շատ հեշտությամբ

վերանում են, իսկ ժպտացող դեմքերը տեղից էլ շատ քիչ են մեր փողոցներում:
 2. Դուք անընդհատ ինչ-որ վատ բան եք տեսնում վիրտուալ շփման մեջ: Չգիտեմ ինչու, դա ձեզ համար հանցանքին հավասար մի բան է: Դեմ եք մեր վիրտուալ շփմանը, բայց մեզ անընդհատ հորդորում եք շատ շփվել մեր ընկերների հետ: Իսկ ինտերնետը ամենալավ միջոցն է միշտ կապի մեջ լինելու համար: Էլ չասեմ, որ ինքներդ էլ հավետով օգտվում եք սքայփից ու ֆեյսբուքից՝ ձեր բարեկամների հետ խոսելու համար:
 3. Նույն, երկրորդ կետի թեմայով. այդքան կողմ լինելով կենդանի շփմանը, հաճախ ինքներդ եք մեզ արգելում դուրս գալ ընկերների հետ, կամ կարծում եք, որ այդ ժամանակը ավելի օգտակար բանի վրա կարելի է ծախսել: Չեք վստահում, որ մենք ինքներս կարող ենք տնօրինել մեր ժամանակը:
 4. Չեմ կարողանում հասկանալ, թե ինչու եք բացասաբար վերաբերվում մեր տեխնիկային, իսկ ինքներդ ուզում եք ամեն նոր բան ունենալ, անկախ այն բանից, օգտվել գիտեք, թե ոչ: Ի՞նչ վատ բան կա ինտերնետի,

ականջակալների ու հեռախոսների մեջ: Երբ մեզ ականջակալներով եք տեսնում, անպայման մի քիչ թարս եք նայում, կարծում եք, որ դա անուշադրության պատճառ է, որ կարող ենք իբրև թե չլսել մեքենայի ձայնը ու մեքենայի տակ ընկնել, կարծում եք, ականջակալները անտարբերության նշան են: Իսկ իրականում մի՞թե վատ է, որ քո երաժշտությունը միշտ քեզ հետ է:
 5. Ժամանակին, երբ մեր տարիքին եք եղել, դուք իհարկե շատ գեղեցիկ ու ոճային եք հագնվել, բայց ճաշակը ժառանգաբար չի փոխանցվում: Խնդրում եմ, մի մոռացեք, որ ձեր ճաշակը մեր ճաշակը չէ, և մենք առանձին անհատ ենք, մեր ճաշակով: Միգուցե դուք կուզենայիք, որ ձեր աղջիկը հագնվեր գեղեցիկ ու «աղջկական», ինչպես, օրինակ, ձեր հարևանի աղջիկը, բայց խնդրում եմ հաշվի առեք, որ ամեն մեկն իր ճաշակն ունի, և գուցե ձեր աղջկան կամ տղային դուր չի գալիս դասական ոճը, կամ հարմար չէ ամենօրյա խառնաշփոթի համար:
 6. Ինչ վերաբերվում է հարևանի աղջկան կամ տղային: Խնդրում եմ, երբեք մեզ մի համեմատեք ուրիշ մեկի հետ: Նախ, նորից կա անհատականության հարցը՝ ամեն մեկս մեր լավ ու վատ կողմերն ունենք, տարբեր ենք: Իսկ համեմատությունը մեր ականջին հաճախ այսպես է հնչում. «Այ, եթե նա լինեի իմ երեխան, և ոչ թե դու...»: Էլ չեմ շարունակում:
 Դուք հասկացաք, հուսով եմ:
 7. Վերադառնամ ճաշակների տարբերությանը: Եթե ինչ-որ գիրք կարդալու համար մենք խորհուրդ ենք հարցնում ինտերնետից և ոչ թե ձեզնից, դա չի նշանակում, որ մենք ձեզ անտեսում ենք, կամ կասկածում, որ դուք բավականաչափ կարդացած եք: Պարզապես, հնարավոր է մեզ այլևս չեն հետաքրքրում «Ձեյն Էյրն» ու «Անգլուխ ձիավորը»: Կարող է նաև ինչ-որ մեկին շատ հետաքրքիր է: Նորից նույն հարցն է, որն ամենաշատն եմ ուզում հասկանալ: Մենք տարբեր ենք, ձեր աչքին նույնը թվացող «այս սերնդի» մեջ լրիվ տարբեր մարդիկ են: Մի ընդհանրացրեք մեզ:

Հ.Գ. Շնորհակալություն ուշադրության համար, խնդրում եմ, միշտ հաշվի առեք մեր կարծիքը, կամ գոնե լսեք:

Մարիամ Նալբանդյան

Ի խորոց սրտի

Իմ դպրոցում, որն ունի անգլիական թեքում, ինձնորոգ դասարանցիները անում են շաբաթական չորս ժամ ֆիզիկա: Չորսն էլ իրար հետևից, գոնե մեկը աստղագիտություն լինել: Ախր, մենք ֆիզիկոս չենք դառնալու: Ինչի՞ է մեզ պետք շաբաթական չորս ժամ ֆիզիկա: Հիմա կարդացող ուսուցչուհին կասի. «Ծրագիրն է շատ», ուրեմն, կարելի է այդքան չզրել գրքի մեջ: Աշակերտները ֆիզիկա անցնում են յոթերորդ դասարանից, ուրեմն, թող հեղինակները թեմաները հավասար բաշխեն: Եվ ընդհանրապես, այդքան ծանրաբեռնել աշակերտներին չի կարելի: Չէ որ մենք գալիս ենք դպրոց սովորելու համար, իսկ երբ մարդ իրար հետևից անում է համաշխարհային պատմություն, հանրահաշիվ, ֆիզիկա, քիմիա, աշխարհագրություն, ռուս գրականություն և անգլերեն, նոր գիտելիքը հասկանալը դառնում է անմատույց բերդ: Բացի այդ, մենք դեռ պետք է այդքան տնային անենք, իսկ ինչպես նկատեցիք, մեծ մասը պատմողական դասեր են: Ուղղակի ուզում են հիշեցնել. մենք ավարտական դասարան ենք: Դասարանի 70%-ը պարապում է ուրիշ առարկաներ, գնում է պարապմունքների, նրանց էլ են տնային տալիս, և պատկերացրեք այդ երեխաներին օրվա վերջում: Ախր, այդքան դաժան չի կարելի լինել: Դասերի քանակը պետք է կրճատել և դասավորել այնպես, որ աշակերտը եփած ուղեղով չգնա տուն: Կարելի է նաև այդքան շատ մեզմից չպահանջել: Մենք բացի իրենց առարկայից դեռ 15 հատ էլ ունենք, որը ասեմ՝ չեք հավատա, նույնպես պետք է սովորել: Չմոռանանք նաև ընդամենը հինգ րոպե դասամիջոց ունենալու մասին: Մեզ՝ աշակերտներին, անհրաժեշտ է մաքուր օդ, որպեսզի մեր ուղեղները, որոնք 3-րդ ժամից արդեն հրաժարվում են դաս հասկանալ, կարողանան աշխատել և ամեն կերպ փորձում ենք ավելի երկար մնալ դրսում: Հետո էլ ուսուցչուհիները զայրանում են, թե ինչո՞ւ ենք մենք դասարան մտել զանգից հետո, իրենցից հետո: Ախր, ինչպե՞ս չեք հասկանում. այդ զոհաբերությունը ձեր համար է, ուսուցիչներ, մենք դա անում ենք, որպեսզի 45 րոպե կարողանանք հանգիստ նստել և դաս լսել: Վերջիվերջո, մենք էլ ենք

չէ՞ մարդ, մենք էլ կարիք ունենք սնվելու, օդ շնչելու: Անհրաժեշտ է դասամիջոցը երկարացնել: Կարճը թող տևի տասը րոպե, երկարը՝ 20-30: Կարելի է նաև դասացուցակը փոխել: Մի դասը հեշտ լինի, մի դասը դժվար, կարելի է երկու դժվար դաս դնել իրար հետևից, բայց միայն երկու, ոչ ավել: Իսկ եթե հանկարծ որոշվի շաբաթական վեց օր դպրոց գնալ, ուրեմն, հավատացնում են. դա կլինի դաժանության գագաթնակետը: Մեկ օր հանգստի և տնայինների համար ուղղակի անկարելի կլինի: Այն էլ տարվա ընթացքում լինում է, որ պարտավորված ենք շաբաթ օրերին դասի գնալու: Բայց չէ՞ որ շաբաթ դասի է գնում դպրոցի աշակերտների 20%-ը, այն էլ 3-րդ կամ 4-րդ ժամերից դասից փախչում է: Ստացվում է՝ շաբաթ օրը մենք գալիս ենք դպրոց դասերի ժամերը չկորցնելու համար: Մեզ տրվում է մեկ օր հանգիստ, ուրեմն, թողեք այդ մի օրը հանգիստ խղճով ուրախանանք, առանց շաբաթ օրվա մասին մտածելու: Ու ընդհանրապես, կարելի է փոխել դպրոցների այդ տաղտկալի, երբեմն նույնիսկ վախենալու տեսքը: Վերջերս հաղորդում էի դիտում տարբեր երկրների լավագույն դպրոցների մասին: Օրինակ, մի երկրում սեղանները ոչ թե շարքերով էին դասավորված, այլ շրջանաձև: Իսկ մի այլ տեղ դասարաններում ոչ թե սովորում էին տարեկիցներ, այլ տարբեր տարիքի երեխաներ, որոնք ունեն նույն մտածելակերպը, հետաքրքրությունները: Կային նաև գունավոր պատեր ունեցող դպրոցներ, որոնք կահույք չունեին, դասարաններ, որոնք չունեին միջանցքից բաժանող պատեր, դպրոցներ, որտեղ գնահատականներ չեն նշանակում: Այսինքն, փորձում են աշակերտների կյանքը ավելի ուրախ, գունավոր, հետաքրքիր դարձնել: Եթե հնարավոր չէ այսպիսի փոփոխություններ մտցնել մեր դպրոցներում, ուրեմն գոնե թող շուտ-շուտ կազմակերպվեն միջոցառումներ, համերգներ, մրցույթներ: Բայց ոչ թե սովետական հնադարյան երաժշտությամբ, հագուստներով ու սցենարով, այլ ժամանակակից, մեզ հասկանալի: Իհարկե, այդ ամենը կազմակերպելը խլում է շատ ժամանակ, բայց հենց դրա շնորհիվ է, որ աշակերտները իրար հետ են ծանոթանում, շփվում: Բայց փորձերը դասից հետո անել, բացառվում է: Պետք է անել դասերի

ընթացքում, իսկ հետո, ովքեր ուզում են նաև դասերից հետ չմնալ, շաբաթ օրը, կամ դասերից հետո կարող են պարապել: Ուսուցչուհիները հուսամ կհամաձայնվեն, քանի որ անընդհատ կրկնում են. -Եթե չեք հասկացել, ասե՛ք, նորից կբացատրեմ: Այսինքն, նրանք պետք է նույն դասը բացատրեն դասերից հետո և ավելի քիչ թվով աշակերտների: Հետո էլ համերգին թող բոլոր ուսուցչուհիները լինեն, որ չբողոքեն, թե իմ դասերին չեն նստում, գնում են փորձերի: Նայելով համարներին, նրանք կհասկանան, որ իրենց աշակերտները տաղանդավոր են: Կարճ ասած, խնդրում են, սիրելի ուսուցիչներ և մարդիկ, ովքեր այսպես ասած, «վերններից են», հիշեք, որ մենք չենք ուզում «դպրոց» ասելով հասկանալ քննություններ, դասեր, մինչև գիշեր տնային անել ու առավոտը շուտ արթնանալ: Մի ստիպեք սեպտեմբերի մեկը կոչել «Հետ դեպի դժոխք»: Եղեք ավելի բարեհոգի մեր հանդեպ, չէ՞ որ դուք էլ եք եղել մեր տարիքին, դուք էլ եք ցանկացել, որ դասերը քիչ լինեն: Վերջիվերջո, երբեմն լսեք մեր կարծիքը: Այն հաստատ ոչ մեկին չի վնասի, և լսելով դրանք, փորձեք ի կատար ածել:

Գոհար Կարախանյան

Լուսանկարը՝ Տաթևիկ Հարությունյանի

Արկածի հետևից

Ամռանը, երբ գնացել էինք Դիլիջան, մի հետաքրքիր դեպք տեղի ունեցավ: Մեր Դիլիջանում գտնվելու վերջին գիշերն էր, երբ մորաքրոջս և մորեղբայրներիս հետ որոշեցինք գնալ զբոսնելու. կամ սարից իջնել ներքև կամ բարձրանալ վերև, որտեղ գտնվում էր գերեզմանոցը: Մենք որոշեցինք բարձրանալ վերև, մտածելով, որ այնտեղ օդը ավելի թարմ կլինի: Մինչև բարձրացանք վերև, մթնոլորտը սկսեցինք վախենալ և փորձեցինք գերեզմաններից ավելի հեռու մնալ: Հանկարծ ձայներ լսվեցին: Վախեցանք, բայց պարզվեց, որ մեզնից բացի այնտեղ էլի մարդիկ կային: Սկսեց անձրև գալ, և զնալով ուժեղանում էր: Կայծակն այնքան ուժեղ էր, որ լուսավորում էր շրջակայքը: Որոշեցինք վերադառնալ: Դժվարությամբ հաջողվեց, քանի որ մութ էր, և մենք չէինք տեսնում ճանապարհը, որով քայլում էինք: Իջնելիս անձրևը վերածվեց կարկուտի: Գերեզմանոցից սկսեցին ձայներ գալ, երբ պտտվեցինք, տեսանք, որ մեր հետևից գալիս էին շներ: Մենք փորձեցինք ավելի արագ քայլել: Երբ հասանք տուն, պարզվեց, որ պապիկը տնից գնացել է, և ոչ ոք չգիտեր, թե ուր է գնացել: Իսկ մենք բանալի չունեինք: Պապիկին գտնելուց հետո արդեն ամբողջովին թրջված եկանք տուն: Երբ մտանք տուն, լույսերն անջատվեցին: Մորեղբայրս,

ով շատ էր սիրում սարսափ-ֆիլմեր նայել, փորձում էր վախեցնել մեզ, և դա նրան հաջողվեց: Այդ օրը լույսերն այդպես էլ չտվեցին, և քանի որ մորաքույրս մրսել էր, հաջորդ օրն արթնացավ տաքությամբ: Հաջորդ օրերին մենք հիվանդ էինք խնամում ու զոջում, որ ներքև իջնելու փոխարեն վերև բարձրացանք:

Մարինա Աբրահամյան, 14տ.

Տարօրինակ հեռախոսագրույց

Երեկ ես և ընկերուհիս որոշել էինք մեր պատրաստած բաց դասի համար պարապել: Ես դասերից հետո ճաշեցի և զանգահարեցի ընկերուհուս: Հեռախոսը զբաղված էր, և ես մտածեցի, որ ինչպես միշտ մենք իրար միաժամանակ ենք զանգահարել: Փորձեցի նորից հավաքել և...
-Այո:
-Այո, բարև Վալերիա՛, - ուրախացած ասացի ես:
-Բայիկս, ո՞ւմ ես ուզում,- լսեցի ընկերուհուս ձայնի նման ձայն:
-Լավ, Վալերիա՛, կատակ մի արա:
-Բայիկս, ո՞ւմ ես ուզում,-կրկնեց ձայնը:
-Լսի, ես հիմա կգամ ձեր շենքի մոտ, դու իջի, որ գնանք գրախանութ՝ մի հատ «պապկա» առնենք ու տեսր: «Պապկան» գիտե՞ս ինչի համար:
-Ինչի՞:
-Աշխարհագրության, ուզո՞ւմ ես դու էլ կառնես,- առաջարկեցի ես:

-Ի՞նչ աշխարհագրություն,- լսեցի ընկերուհուս սիրած կատակներից մեկը:
-Դե աշխարհագրության համար:
-Բայց ինչի՞:
-Դե, որ հասարակագիտությունից ունենք: Ռեֆերատների համար,- ձայնս մի փոքր ավելի բարձրացնելով ասացի ես:
-Բայիկս, ու՞մ ես ուզում...
-Վա՛յ... Տեսր էլ պարսկերենի համար:
-Ի՞նչ Պարսկաստան:
-Դե, որ պարսիկները ձախից աջ են գրում: Նայեմ՝ երկկողմանի տետր կա՞:
Հետո կգամ, կպարապենք:
-Բայիկս, ո՞ւմ ես ուզում,- լսվեց նույն ձայնը, և միայն այս անգամ հասկացա, որ ավելի նման է տատիկի ձայնի: Մի պահ ձայն չհանեցի, հետո ասացի.
-Վա՛յ... Կներեք...
Եվ դրեցի լսափողը: Հենց այդ ժամանակ մտածեցի, թե ինչ կմտածեի ես, եթե լինեի այդ տատիկի փոխարեն:

Լիլիթ Վարդանյան, 13տ.

Փիսիկը

Տուն մտնելուն պես քույրս ասաց. - Սուս, սիրտս քաղցր բան ա ուզում, գնա խանութ, ինձ «Բաունտի» առ, քեզ էլ մի բան կառնես: Ես համաձայնեցի և զնացի: Երբ բախում էի, լսում էի տարօրինակ ձայն, սակայն շուրջբոլորս նայեցի, չկար ոչինչ: Վերադառնալուց էլի նույն ձայները լսեցի: Գնացի դեպի վերելակը, քանի որ այնտեղից էր գալիս: Եվ այ քեզ բան: Երկի հագիվ

մի շաբաթական կատու էր ծվծվում: Հավանաբար մայրիկին էր կորցրել: Մեղքս եկավ: Ամբողջ մարմնով դողում էր, մի աչքը դեռ չէր բացվել և չէր կարողանում ուղիղ քայլել: Զանգեցի մայրիկիս, նա ասաց, որ տուն բերեմ կատվին: Քանի որ մութ էր և ցուրտ, որոշեցինք, որ կատվիկը կմնա մեր տանը: Կատվիկն կերակրելու համար մայրիկս կաթը եռացրեց, ամանի մեջ լցրեց, սակայն նա չկերավ: Մայրիկիս հաջողվեց ներարկիչով կերակրել կատվիկին: Նրա համար մի փոքր տեղ սարքեցինք, շորեր դրեցինք, և նա քնեց: Հետաքրքիրն այն է, որ գիշերը ձայն չի հանել, այլ իր համար քնել է: Առավոտյան դասի գնացի: Սակայն իմ մտքում միայն կատվիկն էր: «Լավ, էս կատվի վերջը ի՞նչ ա լինելու, ո՞ր ա իր մայրիկը կամ ո՞նց ա հայտնվել այդտեղ»:

Տուն գնացի: Տանը մարդ չկար, միայն փիսիկն էր: Նա մլավում էր, մշանակում է՝ սոված է:

- Էհ, ես ինձ չեմ կարողանում պահել, հիմա էս փիսոյին ի՞նչ անեմ:

Լավ է, մայրիկս շուտ եկավ: Նրան կերակրեց, և փիսուն էլի քնեց: Այսպես երկու օր նա մեր տանը մնաց: Իսկ երրորդ օրը մայրիկս նրան դուրս տարավ, ի վերջո կարող էր փիսիկի մայրիկը հայտնվել: Հետո եկավ առանց փիսիկի: Ես զարմացած հարցրեցի:

- Ո՞ր ա փիսուն:

- Փիսիկի մաման չգտնվեց, բայց փիսիկին տվեցի դիմացի շենքի հարևանին: Իրենք լավ բակ ունեն, փիսուներ ունեն:

Սկզբում չէի համակերպվում այդ մտքի հետ: Մտածում էի՝ լավ չեն պահի:

Սակայն խոսելով հարևանի հետ և տեսնելով փիսիկին, հանգստացա:

Փառք Աստծո, նա գտնվում է ապահով ձեռքերում:

Սուսաննա Միկոյան, 13տ.

Գեշոն

Պարզևա գիշեր, ոչինչ չի երևում, ես ու թույրս նստած ենք դեպի տուն բարձրացող աստիճանների վրա և, լսելով փոքրիկ քրոջս գիշերային լացը, խոսում ենք տարբեր թեմաներից: Ես բռնել եմ հանքափորի լապտերը, որով լուսավորում եմ շուրջս: Հանկարծ հարևանի ցանկապատի մոտից խշխշոց լսվեց, լույսը գցեցի այդ կողմ, խոտերի միջից ինչ-որ բան շարժվեց:

Ես նայեցի քրոջս, թույրս՝ ինձ: Մենք արագ տուն բարձրացանք: Որ քնելուց առաջ շատ չվախենանք, որոշեցինք մի բանով զբաղվել: Մեր ձեռքն ընկավ այգու մարդն ութերորդ տարին մնացած գերմանական, նամոտ դեմքով, իմ ափից մի փոքր մեծ «Գեշո» անունով տիկնիկը: Եվ մենք որոշեցինք այդ Գեշոյին գեղեցկացնել: Նա շիկահեր էր, ավելի ճիշտ, նրա կեղծամը շիկահերի համար էր: Չուներ թարթիչներ, բայց ուներ կապույտ աչքեր: Մենք որոշեցինք նորաձևության շուկների նման նրան նկարել «Առաջ» և «Հետո», բայց այդ նկարները ավելի նման էին բանտարկյալների նկարներին: Մինչ

Լուսանկարը՝ Գիսան Շահբազյանի

ճիշտ՝ հոգևորականի: Մենք շատ տանջվեցինք, և կեղծամը Գեշոյի կլոր դեմքին ամրացրեցինք ռետինով: Երբ ամեն բան ավարտեցինք, մի նկար ևս արեցինք «Հետո» մակագրության համար:

Վերափոխման ընթացքում մենք լսում էինք դարպասի ձայնը, աստիճանների ձոձոռոցը, բայց երբ պատուհանից նայում էինք, ոչ ոքի չէինք տեսնում: Գեշոն արդեն գեղեցկացել էր, ժամն էլ ուշ էր: Թույրս որոշեց գնալ իր սենյակ և քնել, բայց երբ նորից ձոռոց լսեցի, խնդրեցի նրան մնալ ինձ հետ: Ձայները կրկնվեցին, մենք արթնացրեցինք մայրիկին: Իհարկե, ինչպես միշտ, այդ ժամանակ ոչ մի ձայն չսլվեց: Մայրիկն ասաց, որ դա մեզ է թվացել կամ քամուց է: Թույրս արդեն վստահ էր, որ դրանք այլևս չեն կրկնվի և գնաց քնելու: Երբ արդեն աչքերս փակվում էին, լսվեց դարպասի փակվելու ձայնը, ոտնաձայներ: Ուզում էի մայել, բայց դրսի լույսերն արդեն անջատել էին: Տան դուռը բացվեց, ես որոշեցի քնած ձևանալ: Կիսաբաց աչքով տեսա սենյակ մտնող եղբորս.

-Վահանգն, վախեցրիր: Եղբայրս ուսերը թափ տալով պառկեց քնելու, իսկ ես դեռ երկար ժամանակ ինքս ինձ վրա ծիծաղում էի: Առավոտյան պարզվեց, որ հարևանի կատուն փախել է և շրջել հարևան տների բակերում: Ես ու թույրս մտածեցինք, որ այդ կատուն էր անցած գիշեր և խոտերի մեջ, և դարպասի մոտ, և աստիճանների վրա: Հետո բոլորին ցույց տվեցինք մեր՝ արդեն մի քիչ սիրուն Գեշոյին:

-Բայց հաստատ Գեշոյի հոգին ա եկել, Ան, ասում էի, չէ՞, պետք չի մագերը կտրել,- կատակով ասում էի ես:

-Խաղալիքները հոգի չեն ունենում, Գոգ: Բայց կասկածում եմ, գիտե՞ս:

-Գիտե՞ս, ես էլ եմ արդեն կասկածում:

Գոհար Կարախանյան, 14տ.

Ես հարմար հագուստ էի փնտրում, թույրիկս մի տեղից մկրատ գտավ ու Գեշոյի համար «չոկա» կտրեց և հավասարեցրեց մագերը: Ձեռքիս տակ ընկավ մածուկի կափարիչը, որը մանուշակագույն, պինդ կտոր էր: Թույրս կտրեց վզի հատվածը և ամրացրեց եզրերը: Ստացվեց մի լաթի կտոր, որը կարել է ասել, գեղեցկացրեց անհույս Գեշոյին: Պետք էր նաև ինչ-որ կերպ ամրացնել նաև կեղծամը, քանի որ առանց կեղծամի մեր պատրաստած զգեստով նա տղայի նման էր, իսկ ավելի

դարպասի մոտ, և աստիճանների վրա: Հետո բոլորին ցույց տվեցինք մեր՝ արդեն մի քիչ սիրուն Գեշոյին:

-Բայց հաստատ Գեշոյի հոգին ա եկել, Ան, ասում էի, չէ՞, պետք չի մագերը կտրել,- կատակով ասում էի ես:

-Խաղալիքները հոգի չեն ունենում, Գոգ: Բայց կասկածում եմ, գիտե՞ս:

-Գիտե՞ս, ես էլ եմ արդեն կասկածում:

Լուսանկարը՝ Հռիփսիմե Եղիազարյանի

Քեզ հետ և առանց քեզ

2015 թվականին Մեծ տատա կդառնար իննսուն տարեկան:

- Էդ ո՞ւր էիք գնացել:
- Կինո, տա՛տ ջան, կինո:
- Տեղով կինո եք, էլի,- ասաց ու փակեց աչքերը: Վերջին օրերն էին: Լուսիկ տատս էր, իսկական անունը՝ Ոսկեհատ: Ծնվել ու մեծացել է Ախթալա գյուղում: Գյուղը նրա համար աշխարհ էր, աշխարհը՝ գյուղ: Ծնողներից հետո մենակ մնաց, բայց գյուղը էլի չթողեց: Խնդրեցինք, համոզեցինք՝ գա քաղաք, մեզ հետ ապրի: Չլսեց, չհամոզվեց.
- Էդ իմ տեղը չի:
- Ամբողջ տարի իր պարտեզում էր: Այնքան էր գործ անում, որ չէր էլ հասցնում ձանձրանալ: Բայց ոչ էլ հոգնում էր. ջահելի պես առողջ էր, երեխայի պես՝ ժիր: Թթու լավաշներ էր սարքում, տեսակ-տեսակ չրեր պատրաստում, մուրաբաներ փակում: Բոլորը, բոլորը մեզ համար: Ամռանն այցելում էինք իրեն, ձմռանը ինքն էր գալիս: Քույրերով իր սիրած շոկոլադից էինք պատրաստում, գալուն պես նվիրում, ինքն էլ տարբեր կոնֆետներ էր մեզ բերում: Աշխարհով մեկ էինք լինում. երեք ամիս մեր տանը պիտի մնար:
- Առավոտյան բոլորիցս շուտ էր արթնանում: Սանրում էր իր ճերմակ մազերը ու թաքցնում ծաղկազարդ գլխաշորի մեջ, կապույտ շալը փաթաթում էր մեջքին ու խոշոր ակնոցը դնում կուրացած աչքերին:

- Այս ամենը այնքան երկար էր տևում, որ նմանվում էր խորհրդավոր ծիսակատարության. ինչքան մայեիր, չէիր ձանձրանա:
- Սուրճի ժամն էր: Առանց բացառության ամեն օր խմում էր: Մաքրում էր անգամ բաժակի հատակի սև մրուրը, թեև գիտեր, որ օգտակար չէ: Բայց չէր հիվանդանում, դեղեր չէր օգտագործում: Դրանից է, որ այդքան երկար ապրեց, թեև ինձ ավելի երկար էր խոստացել: Հիմա գիտեմ, որ խոստումները նրա համար են, որ չպահվեն:
- Հարյուր տարի՞: Անիծո՞ւմ ես:
- Կմեծանաս, կհասկանաս, թե ծերությունը ինչ գեշ բան ա:
- Ես լռում էի. երևի իսկապես չէի հասկանում՝ ինչ էր ծերությունը:
- Ե՞րբ պիտի ուստ ըլնիմ, գնամ...,- էս խոսքերից հետո պինդ-պինդ գրկում էի նրան, ու նա չէր տեսնում իմ թաքուն արցունքները, ոչ մի անգամ չէր տեսնում:
- Տատս սիրում էր ինձ ամենաշատը: Դա գիտեի այնպես, ինչպես իմանում եմ, որ անձրև է գալու, երբ երկինքն անասող է լինում: Ես իր տղա թոռներից մեծի առաջին զավակն էի ու չորս ծոռներից (այդ ժամանակ) ամենավոքորը: Նրա համար հեքիաթներ էի կարդում, երբեմն վերջաբանը ինքս էի հնարում, փոխում ուզածս ձևով: Իմ միամիտ տատը լսում էր ինձ, համբուրում պստիկ ծակատս ու անգիր ասում.
- Կարդա՛, գրի՛ր, իմ ժի՛ր մանուկ, Կարդա՛, գրի՛ր տարին բոլոր... Միշտ հետաքրքրվում էր

գնահատականներովս, հպարտանում իմ լավ սովորելով: Ես իմ բոլոր հինգերը նվիրում էի իրեն: Աշխարհով մեկ էր լինում: Իսկ երբ բախտս բերում էր, և հինգից գումարած էի ստանում (իսկ իմ բախտը հաճախ էր բերում), ինձնից շատ էր ուրախանում: Հանում էր գրպանի գունավոր թաշկինակը, քարկապը քանդում ու տալիս ինձ: Դա եզակի հնարավորություն էր տեսնելու, թե ինչ կար թաշկինակի մեջ. կոնֆետներ էին, կոպեկներ, թելեր: Այդպիսի թաշկինակներ բարձի տակ էլ կային. միշտ փակ, միշտ կապված, միշտ նույն տեղում: Երբ արդեն բավականաչափ մեծ էի, տատս հաճախ էր գրուցում, կիսվում ինձ հետ: Օր չէր լինում, որ չհիշեր ու չպատմեր ինձ կամ մյուսներին, թե ինչպես մի անգամ՝ իրեն գյուղ ճանապարհելիս, գրպանում հիսուն դրամ դրեցի.

- Բա ես քու փողը ո՞նց վերցնեմ,- հարցրել է:
- Թե չվերցնես, ուրեմն ինձ չես սիրում,- մանկական խորամանկությամբ պատասխանել եմ ես: Հետո թափահարել եմ ձեռքս, հրաժեշտ տվել այնքան ժամանակ, մինչև ավտոբուսը շարժվել է ու հեռացել տեսադաշտիցս: Այս դեպքը ավելի շատ հիշում եմ իր պատմելով: Գիտեմ, որ իրական է, որ հնարած չէ ոչ մի պահը, բայց հիմա այնքան հեռու է թվում, որ...
- Վերջին տարիներին էլ գյուղ չէինք տանում: Գիտեինք, որ նեղանում էր, բայց չէինք թողնում գնար: Արդեն մեծ էր, մենակ թողնելը վտանգավոր կլիներ:
- Կգա՞ս գնանք գյուղ, Ախթալա գնանք, իմ թթի ծառի թուփը կուտես: Հիշում ես, չէ՞, ո՞նց էինք թափ տալիս:
- Հիշում եմ, տա՛տ ջան, հիշում եմ:
- Կգաս, չէ՞:
- Կգամ, տա՛տ ջան, մի օր անպայման Ասում եմ՝ աչքերը փակել ու հանգիստ քնել է: Կարծես սովորական քուն պիտի մտներ: Կարծես առավոտյան պիտի արթնանար էլի: Ասում եմ՝ մենք պիտի երազենք իր պես երկար ապրելու մասին. չորս թոռների յոթ երեխեքին տեսնելը խաղ ու պար չի: Ասում եմ՝ ինչ լինում է, թող ժամանակին լինի... Չէ՛: Ժամանակին թե անժամանակ՝ տարբերություն չկա: Կորուստը կորուստ է: Տառապանք՝ տառապանք: Կորցնում ես, ուրեմն, պիտի տառապես:
- Ուրիշ ճանապարհ չկա:

Միլենա Խաչիկյան

Իմ ոգեշնչման աղբյուրն իմ ուսուցիչն էր

Դաշնամուրը ինձ համար ամենակարևոր երաժշտական գործիքն էր: Երբ սովորում էի առաջին դասարանում, ստիպեցի ծնողներիս ինձ տանել երաժշտական դպրոց՝ դաշնամուրի դասերի: Իսկ նրանք ինձ ասում էին, որ դեռ շուտ է: Ես չէի համբերում, ուզում էի օր առաջ ուղե դնել երաժշտական դպրոց: Երկրորդ դասարանում ես ընդունվեցի երաժշտական դպրոց: Հաճախում էի մեծ հաճույքով: Երրորդ դասարանում, երբ դասերս շատացան, սկսեցի դժգոհել, որ չեմ հասցնում: Ու մեկ-մեկ էլ զղջում էի, որ երաժշտական դպրոց եմ գնում: Ծնողներս ինձ համոզում էին, որ սկսած գործը կհաստ չեն թողնում: Երաժշտական դպրոցի հինգերորդ դասարանում տնօրենը՝ պարոն Բալոյանը, կազմակերպեց մրցույթ-վիկտորիան, որին մասնակցում էին մարզի երաժշտական դպրոցների լավագույն սաները: Մասնակցեցի նաև ես: Վիկտորիանյաին պատրաստվելու ժամանակ սկսեցի ավելի մոտիկից շփվել պարոն Բալոյանի հետ: Նա հիանալի երաժիշտ էր և շատ լավ ձայն ուներ: Երբ նա երգում էր, բոլորը հիացած նրան էին լսում: Նա նաև մեծ հունորի զգացում ուներ, և մեր պարապմունքները շատ ուրախ էին անցնում:

Մրցույթում հաղթեց մեր երաժշտական դպրոցը: Պարոն Բալոյանը հպարտ էր մեզանով: Ես էլ սկսեցի ավելի հաճույքով հաճախել երաժշտական դպրոց: Մեծ սիրով էի սովորում, նվագում էի բարդ դասեր և պարոն Բալոյանի և ուսուցիչների համաձայնությամբ հինգերորդ դասարանից անցա յոթերորդ դասարան: Իմ դասերին հաճախ էր ներկա լինում պարոն Բալոյանը, օգտակար խորհուրդներ էր տալիս, ստիպում էր, որ ես ավելի շատ աշխատեմ: Իսկ հերթական մրցույթ-վիկտորիանյաին կրկին հաղթեց մեր երաժշտական դպրոցը: Պարոն Բալոյանը մղում էր բոլորիս զգալ երաժշտությունը, ապրել դրանով, ոգեշնչվել...

Եկան ավարտական քննությունները: Հաջող հանձնեցի սոֆեջիոյի և երաժշտական գրականության

քննությունները: Մասնագիտական քննությանը ես նվագում էի ինքնամոռաց, զգում և ապրում էի երաժշտությունը: Հերթով նվագեցի բոլոր հինգ դասերս: Երբ ուշքի եկա, տեսա, որ բոլոր ուսուցիչները ծափահարում են: Հետո սկսեցին հերթով մոտենալ և համբուրել ինձ, շնորհավորում էին, մեծ բարձունքներ մաղթում: Երբ ուզում էի դուրս գալ դահլիճից, պարոն Բալոյանը ասաց. -Սպասի՛ր, դու այսքանով չես ավարտում երաժշտական դպրոցը: Մի պահ վախեցա, մտածեցի, որ շատ վատ եմ նվագել: Բայց պարոն Բալոյանը շարունակեց. -Երաժշտական դպրոցը իմ հովանավորությամբ քեզ է ընձեռում մի բացառիկ հնարավորություն՝ շարունակել կրթությունը երաժշտական դպրոցում անվճար, հաճախել միայն մասնագիտական դասերին:

Օգոստոս ամիսն էր: Ինձ էր զանգել պարոն Բալոյանը, հարցնում էր, թե ինչպե՞ս եմ հանգստացել, արդյո՞ք չեմ փոխել որոշումս: Իմ դրական պատասխանից հետո նա ասաց, որ կհանդիպեմք երաժշտական դպրոցում սեպտեմբերին:

Այդ ժամանակ ես չէի էլ կասկածում, որ ընկեր Բալոյանի հետ խոսում եմ վերջին անգամ: Երբ գնացի երաժշտական դպրոց, բոլոր ուսուցիչներն ինձ լավ դիմավորեցին, չկար միայն պարոն Բալոյանը: Ինձ ասացին, որ նա շատ լուրջ հիվանդ է: Ես շատ տխրեցի ու մի չարաբաստիկ օր առավոտյան իմացա, որ պարոն Բալոյանը մահացել է: Մի պահ

աչքերիս առաջ երևացին այն յոթ տարիները, որոնք ես անցկացրել եմ երաժշտական դպրոցում՝ պարոն Բալոյանի հետ: Այլևս չդիմացա, դուրս եկա դասարանից, չգիտեի՝ ուր եմ գնում, քայլում էի միջանցքում լուռ, չէի լսում ինչ են ինձ ասում, ինչ են ինձնից հարցնում ուսուցիչները: Երբ ուշքի եկա՝ հասել էի երաժշտական դպրոց: Դպրոցը փակ էր...

Հավաքվեցինք աշակերտներով և գնացինք երաժշտական դպրոց՝ վերջին հրաժեշտը տալու մեր սիրելի ուսուցչին: Դպրոցում հնչում էին պարոն Բալոյանի կատարումները, այն երգերը, որոնք նա սիրով էր կատարում: Բոլորը սգում էին մեծ երաժշտի մահը: Նրա մահը մեծ կորուստ էր ոչ միայն երաժշտական դպրոցի, Եղեգնաձորի, Վայոց ձորի համար, այլ նաև ինձ համար: Հիմա ամեն անգամ երաժշտական դպրոց հաճախելիս զգում եմ, որ այն մի տեսակ դատարկ է, անսովոր առանց պարոն Բալոյանի, առանց մեծ երաժշտի: Հենց նա իմ մեջ արթնացրեց մեծ սերը դեպի երաժշտությունը, հենց նա ստիպեց զգալ և ապրել երաժշտությունը, հենց նա էր իմ ուսուցիչը՝ իմ ոգեշնչման աղբյուրը: Հիմա հասկանում եմ, որ հիվանդության հետ պայքարի մեջ անգամ պարոն Ֆիլիպ Բալոյանը չէր մոռացել ինձ: Թերևս նա ուզում էր, որ ես գնամ այն ճանապարհով, որը ժամանակին ինքն էր ընտրել իր համար...

**Էրիկ Ալեքսանյան
ք. Եղեգնաձոր**

Լուսանկարը՝ Միլենա Խաչիկյանի

Արտագաղթը փոխեց իմ կյանքը

Գիտե՞ք ինչ է արտագաղթը: Ինձ համար՝ հորս տարին ընդամենը 2 անգամ տեսնելն է, երբ հորեղբայրներս իրար չեն տեսել 20 տարուց ավելի, երբ 2 եղբոր երեխաներ չեն ճանաչում իրար այն պարզ պատճառով, որ իրար երբեք չեն տեսել: Կյանքն այնպես է դասավորվել, որ շատ ընտանիքներ ցրվել են աշխարհով մեկ: Մեր ընտանիքն էլ բացառություն չի: Եվ հիմա ես առնչվում եմ արտագաղթին, որպես առօրյա երևույթի: Ապրում եմ՝ հաշտվելով այն փաստի հետ, որ հայրս կգա տարին մի քանի անգամ և մի քանի օրով ընդամենը: Ապրում եմ՝ ատելով արտագաղթը, և միաժամանակ գիտակցելով, որ կախված եմ դրանից: Կարիքն է ստիպում...

Արդյո՞ք արտագաղթը փոխեց իմ կյանքը: Հա: Այնքանով, որ արտագաղթը իմ կյանքն է: Երբ ամեն պահ սպասման մեջ ես, կարոտում, մտածում ես հեռվում գտնվող հարազատիդ մասին: Երբ մտածում ես, թե երբ դռնից ներս կմտնի հայրդ ու կասի.

-Ես եկա վերջնական: Բայց գիտակցելով, որ դա այնքան էլ հեշտ չի, մեր հոգում պահում ենք թեկուզ ոչ այնքան «օրինակելի», բայց գոնե միտքարող այն երազանքը, որ մի օր հայրդ կասի.
-Հավաքվե՛ք, բոլորս գնում ենք:

Գնացին: Շատերն են գնում, ու դեռ շատերն էլ կգնան: Գնում են՝ ժանգոտ կողպեքներ կախելով իրենց դռներից: Գնում են՝ իրենց ստելով, թե մի օր կվերադառնան: Չեն դուրս գալու երկրից: Գուցե գյուղից, բայց երկրից հաստատ ոչ: Չէ որ լքելով երկիրս, ես ասում եմ այդ արտագաղթին: Կփորձեմ մի քիչ էլ ես փոխեմ արտագաղթը:

Ապրել ազատ

Գիտե՞ք, աշխարհում ամենաշատը ինչն են սիրում. մարդկանց: Հա, սիրում են բոլորին, «վատ» թե «լավ», դա կարևոր չի: Չմայած, ո՞նց կարևոր չի. վատն ու լավը պիտակներ են: Ինձ համար մարդը լինում է երկու տիպի՝ ազատ ու կախված: Կախված՝ առաջին հերթին կարծիքից, իսկ ազատ՝ մտքով:

Մտքից ուժեղ բան կա՞: Չէ: Երբ մարդիկ փակում են իրենց կոպերը, աչքերի առաջ մթնում է: Բայց ես սիրում եմ տեսնել այ, էդ մուրը: Տեսե՛ք էլի, էդ մուրը: Հա: էդ մուրը թերթ ա, միտքը՝ գրիչ, ու երբ ես փակում եմ աչքերս, նայում եմ, թե ինչ կնկարի միտքս այդ մթության մեջ:

Մարդկանց կարծիքներից կախվելը ինձ համար նույնն ա, թե մի թոկ կապես վզիցդ ու ծայրը զգես գետնին, որտեղ ամեն զնացող եկողը էդ պարանը քաշում ա մի կողմ: Հիմա կասեք՝ մեծ-մեծ ա խոսում: Չգիտեմ՝

մեծ-մեծ եմ խոսում թե չէ: Մենք մեր կյանքը դարձնում ենք սև ու սպիտակ, ոնց-որ շախմատի տախտակը: Բայց մենք կարող ենք էդ սև ու սպիտակ դաշտերի մեջտեղում թաքնված գունավոր դաշտեր գտնել ու ապրել գունավոր կյանքով: Գիտեք, մի հրաշալի ռոք-խումբ կա՝ AC/DC ու մի ֆանտաստիկ երգ ունի՝ Highway to hell: Էդ երգի առաջին բառերն ասում են՝ livin easy, lovin free- կյանքը հեշտ է, սերն՝ անվճար: Հիմա էդ իմ կարգախոսն ա դարձել: Գիտե՞ք երբևէ մտքից: Երբ սկսեցի ԱՊՐԵԼ ԱՋԱՍ:

Բարև

Չգիտեմ՝ «խասյաթ» ա դարձել մոտս թե չէ, բայց ամեն ծանոթ-անծանոթ մարդու բարև եմ տալիս: Շատ էլ լավ «խասյաթ» է: Բայց բարև տալը առանձին ծես ա՝ կախված մարդուց: Բարև տալուց առաջ էլ միշտ նայում եմ մարդու դեմքին, բռնում եմ հայացքն ու վերծանում նրա դեմքի «միմիկայով արձակած ալիքները» ու միայն հետո, ընթացելով նրա հայացքը, ասում եմ՝ բարև, բարև ձեզ, բարևուս կամ եթե վիճակն այնքան էլ լավ չի, պարզապես գլխով եմ անում: Բայց երբեք չի եղել ու չի լինի այնպես, որ նայեմ մարդու դեմքին ու չբարևեմ: Իսկ եթե լինում էլ է, որ չեմ բարևում, ապա դա անում եմ դիտմամբ, որպեսզի նա վիրավորվի, բայց ոչ մեկը չի նկատում ու չի վիրավորվում: Այդ դեպքում ինձ համար նա էլ մարդ չէ: Այդ դեպքում ես նրան ուղղակի չեմ նկատում, ոչ թե չնկատելու եմ տալիս: Բայց էստեղ մի բայց էլ կա: Եթե ես բարևում եմ մեկին, ու նա, նա, նկատելով, որ բարևում եմ, չի պատասխանում բարևիս, ես ուղղակի պատրաստ եմ նրան սպանել: Մի անգամ դասարանում նման դեպք եղավ ու ավարտվեց նրանով, որ ես ու ընկերս իրար ծեծեցինք արյունվիկ լինելու չափ: Ուրեմն, էս նյութը կարդացողներ, ինձ տեսնելուց բարևեք անպայման, թե չէ երբ չեմ պատասխանում բարևիս, աչքերիս առաջ ուղղակի մթնում է:

Հ. Գ. Ամեն առավոտ արթնանալիս ձեր ընտանիքի անդամներին բարևեք. Ախր, շատ լավ բան ա բարևը:

**Վահե Ստեփանյան,
Վայոց ձոր, գ. Մալիշկա**

Մեր փոքրիկ խրամատը

Լարված ժամանակներ էին սահմանին: Բայց դա մեզ չէր խանգարում, որպեսզի ապրենք մեր բնական կյանքով: Ինչպես բոլոր երեխաները, այնպես էլ ես, գնում էինք դպրոց: Նշեն մաս, որ մեզ չէին պարտադրում կրակոցից հետո դպրոց գնալ: Գնում էինք, բայց դաս չէինք անում: Խոսում էինք, թե ում տանը ինչքան վնաս է եղել: Կամ ում գլխի վերևում քանի անգամ է անցել փամփուշտը: Այդ բոլորը ճշտելուց և մեր գտած փամփուշտները իրար ցույց տալուց հետո եկա տուն: Տեսա, թե ինչպես է հայրիկս մեր ապաստարանում ինչ-որ փոփոխություններ անում: Յարգրեցի.

-Պանկ, էս ի՞նչ էս անըմ:

Պապաս, թե բա.

-Խրամատ եմ փորըմ: Զարմացա, հարցրեցի՝ ի՞նչի՞ հրմար: Պապաս.

-Որովիետև սկսել եմ մեծ զենքերով կրակել: Էս խրամատն էլ փորըմ եմ, վեր ձայնային ազդանշանները (որը առաջանում է կրակոցի ժամանակ) չվնասեն օրգանիզմինդ:

-Պապ, մենք չենք վախըմ, մեզ խրամատ պետքը չի,- ասացի: Պապաս, թե բա.

-Սկսել եմ մեծ զենքերով տալը՝ բեմպե, շիկա, գրանատամյոտ (նոնականետ), տանկ, դրանցից պետք ա պաշտպանվենք: Էլ էմ վախտվա դեշեկան, չորնի ստրելան, կալաշնիկովը կամ սնայպերը չի: Յիմիկվանը մեծ ա: Բայց դու վախես վեչ,- ավելացրեց պապան հանգստացնելով ինձ:

Ճիշտն ասած, չէի վախեցել, որովիետև ամեն կրակոցի ժամանակ ականջներս սրած լսում էի, թե որը ինչի կրակոց է և, որ ուղղությամբ գնաց, որպեսզի հաջորդ օրը դպրոցում խոսենք, թե օրինակ, ինչ զենքի շիկացած փամփուշտ էր ընկել Անդրուշ քեռիենց խոտի դեզի վրա և վառել ավելի քան 800 տուկ: Ապրում ենք՝ ամեն օր մեր ռազմական բառապաշարն ու փորձը հարստացնելով:

**Լիա Ավագյան
գ. Ներքին Կարմիրաղբյուր**

Չեմպիոնը. Արսեն Գալստյան

Օլիմպիական չեմպիոնը պատվավոր կոչում է, և մենք հպարտ ենք, որ ունենք չեմպիոն որդի:

Արսեն Գալստյանը ծնվել է Տավուշի մարզի Ներքին Կարմիրաղբյուր գյուղում: Յայազգի ծյուղոխստ է, ով հանդես է գալիս Ռուսաստանի հավաքականի կազմում: Լոնդոնի ամառային օլիմպիական խաղերի ժամանակ՝ կիսաեզրափակչում, հաղթեց մրցակցին և դուրս եկավ եզրափակիչ, որտեղ ևս հաղթանակ տարավ և դարձավ օլիմպիական չեմպիոն: Յամաձայն Արսենի խոսքի՝ ինքը Լոնդոն էր գնացել միայն հաղթանակի համար և հասավ իր նպատակին:

Արսենի ազգականներն ապրում են մեր գյուղում, և նրա հաղթանակները մենք իրենց հետ ենք նշում: Ես ավելի շատ էի ուզում իմանալ մեր չեմպիոնի մասին և հանդիպեցի Արսենի քեռու աղջկան՝ Շուշանին:

-Ինչպիսի՞ ընտանիք էին, քանի՞ երեխա ունեին, ինչո՞վ էին զբաղվում:

-Սովորական գյուղական ընտանիք էին: Զբաղվում էին հողագործությամբ,- հպարտորեն պատմում է Շուշանը,- հայրը ֆուտբոլով էր զբաղվում, իսկ մայրը ուսուցչուհի էր: Նրանք երեք երեխա ունեն՝ Տիգրանը, Արսենը, Արմանը: Տիգրանը և Արմանն այժմ ծյուղոյի մարզիչներ են, իսկ Արսենը

ծյուղոյի օլիմպիական չեմպիոն է և շարունակում է սպորտով զբաղվել:

-Ե՞րբ են տեղափոխվել Ռուսաստան: -1996 թվականին, երբ Արսենը 7 տարեկան էր: Յայ-աղբեջանական պատերազմի ժամանակ հրետակոծվել էր հայրական տունը՝ ինչպես գյուղի շատ տներ: Յրետակոծության պահին գյուղի բնակիչները պատսպարվել էին մի շենքի նկուղային հարկում, երբ հրետակոծությունը դադարել էր, և մարդիկ դուրս էին եկել ապաստարանից, տեսել էին, որ շատ տներ ավերակների են վերածվել: Դրանցից մեկն էլ Արսենենց տունն էր: Արսենի ընտանիքն այլընտրանք չուներ: Չդադարող պատերազմը, ավերված օջախը, սոցիալական պայմանները ստիպեցին, որ տեղափոխվեն Ռուսաստան: -Արսենը քանի՞ տարեկանից է սպորտով զբաղվում:

-9 տարեկանից, այս հաղթանակին հասնելու համար երկար ճանապարհ է անցել:

-Յայերեն խոսո՞ւմ է:

-Ճիշտ է, նա ապրում է օտար երկրում, շփվում է օտար լեզվով, սակայն հայերենը չի մոռացել և կարողանում է ազատ խոսել:

-Վերջին անգամ ե՞րբ է այցելել գյուղ:

-2014-ի հոկտեմբերին, հարսանիքից 2 օր հետո:

-Ի՞նչ մասնագիտություն ունի, որտե՞ղ է ապրում:

-Արսենը մասնագիտությամբ իրավաբան է, ապրում է Կրասնոդար քաղաքում:

Լուսանկարը՝ Լուսինե Իսրայելյանի

-Նա ուզո՞ւմ է ներկայացնել
 Հայաստանը օլիմպիական խաղերի
 ժամանակ:
 -Շատ կուզե՞մար Հայաստանը
 ներկայացնել, բայց երկար տարիներ
 է, որ ապրում է Ռուսաստանում և
 այնտեղ հարմարվել է արդեն: Բայց
 Արսենը երբեք չի մոռանում, որ
 ինքը Ներքին Կարմիրադրյուրից է:
 Հաճախ է այցելում գյուղ: Փորձում
 է իր ուժերի ներածին չափով օգնել
 հարազատ գյուղին: Վերջերս օրինակ,
 նրա միջոցներով վերանորոգվեց մեր
 գյուղի մարզադահլիճը և այժմ կրում է
 Արսեն Գալստյանի անունը:
 Մենք հուսով ենք, որ այս
 մարզադահլիճում մարզվող
 երեխաների մեջ էլ կլինեն վաղվա
 օլիմպիական չեմպիոններ:

Լուսինե Իսրայելյան

Լուսինե Իսրայելյանը՝ Մարինե Հովհաննիսյանի

**Կաթիլ-կաթիլ
 մանկությունից**

Ամենագեղեցիկ երաժշտությունը, որ
 լսել են կյանքում, անձրևի կաթկթոցն
 է տանիքի վրա և հատկապես այն
 ժամանակ, երբ նստած ես սարի
 օղայի (տնակ) լռության մեջ ու ամբողջ
 էությունս սուզվում ես դրա մեջ:
 Մանուկ ժամանակ հաճախ էի լինում
 սարում ու մինչև հիմա էլ սիրում եմ
 այնտեղի կյանքը: Սիրում եմ սարի
 հանգստությունը, անդորրը, լռությունն
 ու աղմուկը: Հիշում եմ՝ գրեթե ամեն
 գիշեր տղաները դուրս էին գալիս
 օղաներից ու սկսում հարայիրոցը:
 Երբ առաջին անգամ ակամատես
 և ունկնդիր եղա դրան, սարսափ
 զգացի, բայց ինձ բացատրեցին, որ
 այդպես գայլերին են քշում: Դրանից
 հետո այդ «ծեսը» նույնիսկ զվարճալի
 թվաց ինձ:
 Սարերում եմ տեսել ամենագեղեցիկ
 մայրամուտը. այդ ժամանակ եմ տեսել
 կյանքումս ամենամեծ արևը, չգիտեմ՝
 պատճառը բարձրությունն էր, թե այն,
 որ ես էի շատ փոքր:
 Սարում եմ ապրում տատիկս ու
 պապիկս, և թերևս սա է գլխավոր
 պատճառը, որ սիրում եմ սարում
 լինելը: Տատիկս ու պապիկս այնտեղ
 անասուն են պահում, պապս նաև
 մեղվաբուծությամբ է զբաղվում: Երբ
 փոքր էի, մորս հետ գնում էի նրանց
 մոտ ու շաբաթներով մնում, իսկ
 միջնեկ եղբայրս՝ Դավիթը, մեզնից մի
 շաբաթ շուտ էր գնում:
 Հինգ տարեկան էի, երբ պատահեց

այն դեպքը, որի մասին ուզում եմ
 պատմել:
 Առաջին տարին էր, որ գնացել էի
 սար: Դավիթը ինձ ու մյուս եղբորս՝
 Սարգսին, տարավ սարի «տեսարժան
 վայրերը» ցույց տալու: Զառիվերը
 բարձրանալով՝ հասանք մի տեղ, որը
 սարեցիները կոչում են Առյուծի քար:
 Վերադարձին Դավիթը մեզ խորհուրդ
 տվեց վազելով իջնել, որպեսզի
 շուտ տեղ հասնենք: Ինքը շատ
 հեշտությամբ վազելով մի րոպեում
 հասավ տեղ, մենք էլ հետևեցինք
 նրան: Բայց մի քանի քայլից հետո
 սկսեցինք գլորվել: Սարգսի բախտը
 բերեց. նրան բաժին էր ընկել հարթ
 ծանապարհ, իսկ ինձ՝ քարքարոտ:
 Երեսու ամբողջությամբ արյուն էր,
 և ամբողջ գիշեր չկարողացա քնել:
 Այդ օրը իր հետքը թողել է երեսիս
 վրա. հոնքիս վերևում նշմարվում է
 մի փոքրիկ սպի: Չնայած ցավոտ էր,
 բայց հիմա, երբ հիշում եմ, մտածում
 եմ, որ այդ ցավը փոքրիկ կաթիլներով
 ավելացնում է մանկությանս
 քաղցրությունը:

**Աստղիկ Ղազարյան
 գ. Գետահովիտ**

**Երջանիկ ես այնտեղ,
 որտեղ ծնվել ես**

Հիմա չեմ փորձի համոզել, որ մեր
 գյուղը բոլորից առանձնահատուկ
 է, որովհետև յուրաքանչյուր
 անձնավորություն յուրահատուկ
 է համարում իր ծննդավայրը:

Ես այնքան բան ունեմ ասելու
 իմ գյուղի մասին, որոնք
 առանձնահատկություն եմ համարում:
 Իմ գյուղը՝ Տավուշի մարզի Ներքին
 Կարմիրադրյուրը, առանձնահատուկ
 է ամեն ինչով: Որպես առաջին
 առանձնահատկություն նշեմ, որ մենք
 շատ մոտ ենք թշնամուն: Առաջին
 պահից ձեզ իմ գրածը արտասովոր
 չթվաց: Երևի կան մարդիկ, ովքեր
 ասում են. «Հա՛, ի՞նչ կա որ, համարյա
 բոլոր գյուղերն էլ սահմանին մոտ են,
 բոլորի վրա էլ կրակում են»: Ճիշտ է,
 դա այդպես է, բոլոր գյուղերի վրա էլ
 կրակում են, բոլորն էլ սահմանամերձ
 են, բայց ոչ ոք չգիտի, թե ինչ է
 նշանակում երեկոյան պատրաստվել
 քնելու և հանկարծ վեր թռչելով,
 արագ հագնվել, գնալ հարևանի տուն՝
 ապահով տեղում գտնվելու համար:
 Դեռ կրակոցներից շատ բան կարելի
 է պատմել, բայց կենտրոնանամ ավելի
 ուրախ բաների վրա:
 Մեր գյուղում են ծնվել շատ
 տաղանդավոր և նշանավոր մարդիկ,
 որոնք այլևս այստեղ չեն ապրում:
 Գյուղում կա 5 խմբակ՝ ֆուտբոլի,
 բասկետբոլի, նկարչության,
 ռոբոտաշինության: Վերջինս նոր
 է սկսել գործել: Ամենաերկար
 ուղին ունի ֆուտբոլը: Ֆուտբոլիստ
 երեխաները մինչ օրս ունեցել են
 բազմաթիվ հաղթանակներ, ավելի
 ճիշտ, չեն ունեցել պարտություն: Ինչ-
 ինչ պատճառներով մեծահասակների
 խմբակը այլևս չի գործում (15-17 տ.),
 բայց նրանց փոխարեն պարապում
 է նոր սերունդը (10-13 տ.), որոնք ի
 դեպ, նույնպես մեծ հաջողությունների

են հասել: Ուզում եմ նշել, որ գյուղում համարյա բոլորը՝ թե՛ աղջիկները, թե՛ տղաները գտնվում են լավ մարզավիճակում և միշտ պատրաստ են մասնակցելու տարբեր մրցույթների: Նկարչականը և բասկետբոլը նույնպես հետ չեն մնում ֆուտբոլից: Ես նույնպես մեծ հետաքրքրությամբ ու սիրով հաճախում եմ նկարչության և բասկետբոլի: Ռոբոտաշինության մասին բան չունեմ ասելու, որովհետև նոր է սկսել գործել, և երեխաները նոր են ծանոթանում ծրագրերին և տեխնիկային: Անցնեն ամենակարևոր և գեղեցիկ առանձնահատկություններին՝ գյուղի բնությանը և այդ բնության մեջ անցնող կյանքին: Ուրիշների առօրյան գուցե կախված է եղանակից, բայց մեր գյուղում եղանակը չի կարող մարդկանց շեղել ամենօրյա գործերից: Իսկ բնության մասին խոսելն ինձ թվում է, ավելորդ է: Տավշո բնությունը միշտ էլ առանձնացել է իր գրավչությամբ: Տարվա ամեն եղանակի այն առանձնահատուկ գեղեցիկ է: Այստեղ ամեն ինչ գեղեցիկ է յուրովի: Նույնիսկ կիսախարխուլ տների և չորացած ծառերի համադրությունն է գեղեցիկ լինում: Ահա փորձեցի նկարագրել գյուղիս առանձնահատկությունները, բայց կարծում եմ, որ մեծանալուն հանրնթաց կկարողանամ ավելի խորը տեսնել և բացահայտել դրանք:

**Տառայան Ղուկասյան
գ. Ներքին Կարմիրաղբյուր**

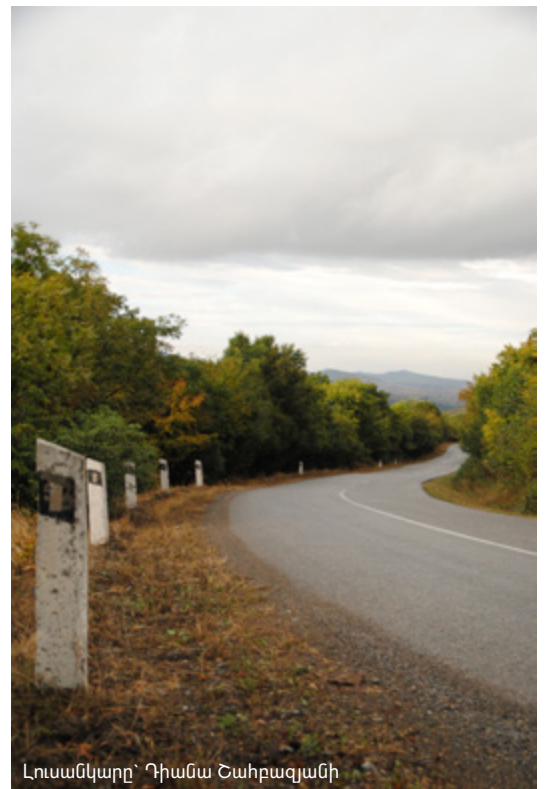
Իմ ընտանիքի պատմությունը

Իմ ընտանիքի պատմությունն սկսվում է Վանի Այգեստան թաղամասից: Սիրում եմ պատմել իմ ընտանիքի պատմությունը, բայց արժե՞ արդյոք խոսել այդ ցավի ու տառապանքի մասին, որ նրանք են ապրել ցեղասպանության տարիներին, և որ արդեն հարյուր տարի է՝ չի մոռացվում ո՛չ ցավը, ո՛չ ողբերգությունը: Եվ այնուամենայնիվ, պատմելով կամ վերհիշելով այդ պատմությունները՝ նույն ցավն եմ զգում, ինչ զգացել եմ առաջին անգամ լսելիս: Պապիս պապը՝ Խեչոն, գաղթել է Վանից: Խեչո պապը հայտնի է եղել որպես բարի, ազնիվ և գործունյա մարդ: Մի առավոտ, երբ

տեղացիներից մեկը հայտնում է նրան թուրքերի հարձակման բոթը, նրա ներաշխարհը տակնուվրա է լինում: Էլ ինչ էր մնում Խեչո պապին, եթե ոչ՝ հավաքել ընտանիքը և հեռանալ՝ վերցնելով միայն առաջին անհրաժեշտության իրերը: Ընտանիքը բաղկացած էր վեց հոգուց, ունեցել է երկու տղա, երկու աղջիկ: Ճանապարհին նրանք ականատես են լինում բազմաթիվ վայրագությունների ու ավերածությունների, կրում են բազում զրկանքներ, որոնք մնում են նրանց սրտերում՝ որպես չսպասած վերքեր: Սկզբում նրանք ապաստան են գտնում Էջմիածնում, իսկ որոշ ժամանակ անց ընտանիքի մի մասը գալիս է Իջևանի Թալա (այժմ՝ Գետահովիտ) գյուղ: Մեր տոհմը սկսվում է Խեչո պապի կրտսեր որդուց՝ Յարությունից: Երբ նրանք գաղթել են, Յարություն պապը տասնհինգ տարեկան է եղել: Այդ ժամանակից ի վեր մեր գյուղում մեզ անվանում են «գաղթական»: Յետագայում Յարութ պապն ամուսնացել է Մարիամ անունով մի որբ աղջկա հետ: Նրանք ունեցել են հինգ զավակ՝ երկու որդի, երեք դուստր: Յարութ պապի մասին բոլորը խոսում են գովեստով, պատմում են նրա հյուրընկալության, ամսահման ազնվության և բարության մասին, որ փոխանցվել է Խեչո պապից: Թվում է՝ այդ ամենը տեսնելուց հետո անհմար է վերադառնալ բնականոն կյանքի, սակայն նա ապացուցում է, որ դեռ կարելի է ապրել: Պապս պատմում է, որ մի օր Յարութ պապը երազում տեսել է Այգեստանը, իր հայրենի տունը, ընկերներին, արթնացել է ու արտասվել: Յարութ պապը երբեք չի փոխել իր բարբառը և միշտ խոսել է Վանի բարբառով: Նա իր տունը կառուցել է գյուղի ծայրին: Եվ ամեն անգամ, երբ տան մտով մի օտարական է անցել, նա ասել է. «Ղարիբ մարդ է, տուն կանչենք, սովա՛ծ կլինի»: Նա շատ է սիրել ընթերցանությունը, բոլորը պատմում են, որ նրա ձեռքին միշտ գիրք կար, ինչպես նաև օրաթերթ, որտեղ նա միշտ փնտրում էր Վանի մասին տեղեկություններ: Եվ մինչև իր կյանքի վերջը նա հույսը չի կորցրել, որ մի օր կվերադառնա Վան, կգնա իր տուն, ավարտին կհասցնի իր հոր՝ Խեչո պապի կիսատ թողած գործը: Այս էր նրա նվիրական երազանքը: Իմ ընտանիքի պատմությունը մի

գաղթական հայի պատմություն է՝ աշխարհասփյուռ հայի պատմություն: Պապիս պապի հուշերը ինձ տանում- հասցնում են մինչև Արևմտյան Յայաստան: Ահա ես այնտեղ եմ՝ Վանում՝ Այգեստան թաղամասում: Յրա՛շք, դրախտավա՛յր... Խեչո պապը արտ է արել, ցորեն ցանել: -Պա՛պ, այդ ե՛ս եմ՝ քո թոռան թոռը, քո զավակներն ինձ կոչել են Վանուհի՝ քո կորսված քաղաքի պատվին, քո պատվին, պա՛պ: Ես վերադարձել եմ քո կարոտած էրգիր, եկել եմ, որ շենացնեմ, որ տե՛ր կանգնեմ հող ու ջրին, որ հնձե՛մ այն արտը, որը դու ես ցանել, որ գտնե՛մ այն կոնձով ոսկին, որ դու ես թաղել այգում: Չէ՞ որ այդ աշխատասիրությունը փոխանցվել է ինձ, իմ քույրերին ու եղբայրներին: Դե՛, վե՛ր կաց, պա՛պ, ցու՛յց տուր այն արահետը, որ տանում է դեպի քո երազանքի դուռը: Յայրենասերի քո այդ երազանքը այժմ փոխանցվել է ինձ, այն արդեն իմն է, ողջ հայությանն է... Ես իրականացնելու եմ այդ մեծ հայի սրբազան բաղձանքը, պա՛պ, իմ գերդաստանի՛ մահապետ...:

**Վանուհի Յարությունյան
գ. Գետահովիտ**

Լուսանկարը՝ Դիանա Ծախբազյանի

Ժապավենի դարաշրջանը

Մաս երկրորդ

Մութ սենյակի, լուսազգայուն նյութերի ու ժելատինի էնոլսիայի միջով հասանք նրան, որ հայտնաբերվեց ժապավենը, և ֆոտոն սկսեց զարգանալ, որպես արվեստի մի նոր տեսակ: Հիմա ֆոտոն կախարդական հեքիաթ է թվում, իսկ լուսանկարիչները հրաշագործներ: Դուք ինքներդ տեսնելով լուսանկարը երևակելու պրոցեսը ձեզ կախարդանքի կենտրոնում կզգաք, հավատացնում եմ: Բոլորին սկսեց հետաքրքրել այն, շատերը սկսեցին զբաղվել ֆոտոյով, բայց ոչ բոլորին հաջողվեց ստեղծել ֆոտո, քանի որ ինչպես նշեցի, այն դարձավ արվեստի մի նոր տեսակ, իսկ դա նշանակում է, որ պետք է ունենալ որոշակի տաղանդ: Թվում է, թե լուսանկարելու համար տաղանդ այնքան էլ պետք չէ: Հա, ինչ կա կոճակ սեղմելու մեջ: Իրականում մինչև այդ կոճակը սեղմելը մարդը իր գիտակցության մի որոշակի մակարդակում սկսում է մտովի գծծել այն պատկերը, որը պետք է ստանա: Այլ խոսքերով, անում է այն, ինչը անում են նկարիչները թղթի վրա, ուղղակի ենթագիտակցության

մեջ (մեր ենթագիտակցության մեջ երևակայական թուղթ և մատիտ կա): Հա, սկզբում դա բարդ է, մանավանդ, երբ դու երբեք ուղիղ գծեր չես կարողացել տանել, և նկարելը քեզ համար սահմանափակվել է ծունձուտիկ տնակներ և մարդուկներ նկարելով: Բայց ժամանակի ընթացքում

անհաջող գծագրեր անելուց, դրանք նույնքան անհաջող լուսանկարելուց և քեզ պատեպատ տալուց հետո սկսում են ինչ-որ պատկերներ ստանալ, ուղիղ անկյունագծեր տանել: Այդ ժամանակ արածդ լուսանկարը դառնում է քոնը: Ես լուսանկարել սկսել եմ թվային ֆոտոխցիկով, և հիմա ամեն անգամ, երբ ժապավենով եմ նկարում, մեխանիկորեն նայում եմ խցիկի դիսփլեյին՝ տեսնելու լուսանկարս: Պատկերացրեք ինչ ծիծաղելի իրավիճակում եմ լինում, մանվանդ,

որ ժապավենով խցիկները դիսփլեյ չունեն: Իրականում, ժապավենով լուսանկարելիս խորը դեպրեսիայի մեջ ես ընկնում, մինչև տեսնում ես վերջնական երևակած տարբերակը: Մեկ այլ դեպրեսիա է նկարելու գործընթացը, երբ որոշում ես էքսպոզիցիան, կոմպոզիցիան և ֆոկուսը: Բայց փոխարենը, ինչպես ես հրժվում, երբ վերջնական պատկերը քո ուզածով է լինում: Ինչ եմ ուզում ասել: Ժապավենով նկարելիս դու անում ես ամեն ինչ՝ պատկերը պատկերացնելուց մինչև այն տեսանելի դարձնելը: Եվ թվում է, որ լուսանկարչինը ամենահեշտ ձևն է ասելիքը ասելու, քանի որ նկարիչները, քանդակագործները օրերով, ամիսներով են չարչարվում իրենց գործերի վրա, իսկ լուսանկարչին տիեզերքի անծայրածիր ժամանակից միայն մեկ վայրկյանի որոշ մասն է բաժին հասնում: «Արվեստը ստեղծելու միակ պահը՝ դա վայրկյանի 1/25-րդ մասն է, երբ բացվում է փակադակը, խցիկի մեջ լույս է վառվում, և շարժումը կանգ է առնում»: Սա ասել է Անրի Կարտիե-Բրեստոնը, ում մասին մենք կհասցնենք խոսել և տեսնել վայրկյանի այն ակնթարթները, որոնք նա է ապրել:

Բայց կարծես մենք շեղվեցինք: Հա, ինչ էի ասում: Երբ արդեն ժապավենը հասանելի էր բոլորին, և որոշ անհատներ սկսել էին ֆոտո ստեղծել, մարդիկ այն բաժանեցին տեսակների, կամ դա ինքնաբերաբար ստացվեց, չգիտեմ: Երբ մեր՝ այսինքն մարդու ձեռքում հայտնվում է տեսախցիկ, մենք նախ և առաջ լուսանկարում ենք մեր գեղեցիկ շրջակա միջավայրը՝ այսինքն **բնանկարը**: Նույնիսկ առաջին պահպանված լուսանկարը բնանկար էր, եթե հիշում եք Նեպոլի «Տեսարան պատուհանից»-ը: Հետո սկսում ենք նկարել այլ մարդկանց, մեր սիրելիներին, կամ գոնե թե մարդկանց, ում միջոցով ինչ-որ բան ենք ուզում ասել: Դա **դիմանկարի** հիմնական ասելիքներից մեկն է: Հետո նկարում ենք մի դետալ, որը երևի թե ինչ-որ բան նշանակում է մեզ համար, արժեքավոր մի բան: Սովորաբար այդ առարկաները անշունչ առարկաներ են, որոնք

կարելի է այլ կերպ անվանել մեռած բնության մի մաս (դա ես չեմ այդպես մտածել): Ֆրանսերեն մեռած բնություն կլինի- Nature morte: Ծանոթ բառ է, չէ՞: Այո, **Մատյուրմորտ** թարգմանաբար նշանակում է՝ մեռած բնություն: Հետո դուրս ենք գալիս մեր խցիկներով փողոց, նկարում փողոցային անցուղարձը, մարդկանց: Այդ **փողոցային լուսանկարների** մեջ միգուցե երևում է այդտեղի տրամադրությունը՝ անվերջ շտապող մարդիկ, բանուկ փողոցներ, մի ծայրում կանգնած գունար հավաքող երաժիշտը և այլն: Չենք միջամտում այդ անցուղարձին, պարզապես նկարում ենք կյանքը ինչպես կա: Այդ փողոցներից մեկում հին մեքենաների ցուցադրություն է: Շտապում ենք այնտեղ և ընտրում ծիշտ դիտակետը այնպես նկարելու, որ մեր լուսանկարի միջոցով տեղեկացնենք այդ

Լուսանկարը՝ Լիլիթ Կարապետյանի

բեմականացում, ոչ մի միջամտություն: Նկարում ենք այն ամենը, ինչ տեսնում ենք: Լուսանկարչության այս ձևը կոչվում է **Վավերագրական կամ դոկումենտալ**:

Հանրակացարանից դուրս գալով շարունակում ենք քայլել, սակայն արդեն մթնել է: Եթե մենք ապրեինք առաջներում, ապա կարող էինք ուղղակի խցիկը դնել մեր պայուսակը, քանի որ դժվար թե ունենայինք այդքան բարձր լուսազգայունությամբ ժապավեններ **Գիշերային լուսանկարներ** ստանալու համար: Բայց թվային տեխնոլոգիան մեզ թույլ է տալիս նկարել գիշերը այնպիսին, ինչպիսին տեսնում ենք, առանց լրջվածության: Դե, կարծում եմ կարելի է մի երկու անգամ նկարել լուսավորված կամուրջի ֆոնին արագ սլացող մեքենաները իրենց երկար

անհասկանալի թվացող հետագծերով: Իրականում ժանրերը շատ-շատ են, և նրանք պարբերաբար թարմացվում են:

Ես որոշել եմ հետագա համարներում ավելի մանրամասն պատմել յուրաքանչյուր ժանրի մասին և գուցե ծանոթացնել այդ ժանրի ներկայացուցիչներից մի քանիսի ու իրենց գործերի հետ: Իսկ դուք շարունակեք լուսանկարել և մի հուսահատվեք, եթե դեռ չի ստացվում, քանի որ ինչպես ասում էր Կարտիե-Բրեսոնը. «Ձեր արած առաջին 10.000 լուսանկարները ամենավատն են»:

Դիանա Շահբազյան

Լուսանկարը՝ Լիլիթ Կարապետյանի

իրադարձության մասին: Հենց այդ «տեղեկացնել» բառի հետ է կապված **Ֆոտոռեպորտաժ**-ը, որի հիմքում ինֆորմացիա փոխանցելն է: Փողոցի աղմուկից փախչելով մտնում ենք բակերից մեկը: Բակում երեխաներ են խաղում, մոտենում ենք մի քանի դիմանկար անելու, բայց նրանց մայրիկները իրենց տուն են կանչում: Մենք գնում ենք այդ երեխաների ետևից և, հայտնվելով մի մեծ հանրակացարանում, այնտեղ նրանց նման հազարավոր երեխաներ ենք տեսնում: Ինքնաբերաբար ձեռքներս տանում ենք դեպի մեր խցիկը և նկարում այնտեղ ապրող անապահով ընտանիքների կենցաղը: Նորից ոչ մի

Լավաշ թխելու ծեսը

Երբ խոսում են լավաշի մասին, միտս է ընկնում, թե ինչպես էինք լավաշ թխում մեր տանը: Լավաշ թխելը մի հատուկ ծես էր: Երկու օր առաջ

Լուսանկարը՝ Սոսե Զաքարյանի

պետք է տատիկս մաքրեր թոնրի տունը, հետո պետք է տեղյակ պահվեր օգնողներին, ովքեր պետք է հացը «ետ անեին և պուլեին» (զնդեին ու գրտնակեին), և ամենապատվավոր մարդը, որ պետք է ներկա լիներ, հացթուխն էր:

Հաց թխելու առավոտը սկսում էր ժամը 4-ին: Տատիկս արթնանում էր և սկսում խմորը հունցել:

-Սոսե,- ընդհատեց ինձ տատիկս.
- Մենք իրիգունն էինք հունցում. ես, Վայան ու Աիդան, խմորը ծածկըմ ինք, մնում էր մինչև ժամը 4-ը: 4-ին թոնիրը վառըմ ինք, պուլում ու արագ սկսըմ ինք թխել:

-Բա ինչո՞ւ էիք այդքան շուտ անում խմորը, մեկ ա, արագ գալիս է:

- Է, այ բալամ, էն վախտը թթխմոր չկար, մենք «խաշոլ» էինք անում:

-Իսկ «խաշոլ» ի՞նչ է:

-«խաշոլ» էտ հին հացից վերցրած խմորն էր, որ թթվել էր:

Ինձ ու քրոջս համար մեծ ուրախություն էր, որովհետև մենք էլ գործ ունեինք անելու: Պետք է պուլերը կրեինք, բայց Աստված չանի, թե հանկարծ մի պուլը կոխ տայինք:

Հա, մոռացա պատմեմ, թե ինչպես էր գալիս հացթուխ Լաուր տատիկը: Երբ նա գալիս էր, առաջին բացած պուլը

զգում էր թոնրի մեջ և սկսում երգել: Հա, անպայման նշեմ, որ մինչև յոթ հացը չլրանար, չէինք կարող ուտել:
-Տատիկ, ինչո՞ւ հենց յոթը:
-Վեսկավերի հացն է:
-Էտ ի՞նչ ա, տատի:

-Տղամարդիկ քինըմ են, առավոտը շուտ եզները լծըմ են, վեր վարեն հողը, և էտ կոչվըմ ա «վեսկավեր»:
Վեսկավերի հացը պիտի դավի, վեր արդեն ուրիշները ուտեն:

Ահա~, հասկացա, թե ինչու: Հիշում եմ նաև, որ Լաուր տատիկը պատմում էր իր սկետրայրի՝ Գոգոլ դայու արկածները: Գոգոլը մեր գյուղի ամենահումորով մարդն էր, որ կես դար է, ինչ մահացել է, բայց ամեն օր հիշվում է: Օգնողները մեկը ասում էր.

-Լաուր, մի պատմի, թե հունց էս Գոգոլ դայուն ասալ Հաչոցըմը Այնաբի պարկալու մասին:

Ու Լաուր տատիկը սկսում էր, և այդպես չէինք զգում, թե ինչպես օրը ավարտվեց: Օրը ավարտվելուց հետո նորից սկսում էր մի ուրիշ աշխատանք. պետք է ամբողջ փողոցին նոր թխված լավաշ հասցնեինք: Իսկ ինչ կմնար, արդեն փռում էինք մեր բակում, որպեսզի չորանար:

Ցավոք, այսօր մենք չենք տեսնի այդպիսի բան:

Հա~, մոռացա նշեմ, Գոգոլ դայու մասին կպատմեմ հաջորդ անգամ:

Պապս

Փոքր հասակից պապիկիս հետ շատ մտերիմ էի, նրա ամունը Սուրեն էր: Հիշում եմ, միշտ գումար էր տալիս. -Քինա խանութ, պապիրոս առ, որ փող մնա, քեզ միար կանֆետ կանոնես,- ասում էր նա:

Երբ մայրիկս ինձ վրա բարկանում էր, նա ինձ միշտ պաշտպանում էր: Պապիկս հիվանդ էր, դժվար էր քայլում, միշտ նստած էր բազմոցին: Մենք մի փոքրիկ կատու ունեինք, նա գալիս էր ու նստում պապիկիս ծնկներին: Հարցնում էի.

-Պապիկ, կատուն խի՞ ա միշտ նստում ծնկներին:

-Բալաս, կատուն հիվանդ մարդկանց մոտ ա քինում, ես ալ հիվանդ եմ: Հիշում եմ, երբ գնում էինք այգի, նա միշտ ուզում էր մեզ հետ գալ, չնայած չէր կարողանում աշխատել: Տատիկս պատմում է.

-Պապիկիդ միտս երգան աշխատալ ենք, կոլխոզումն ենք աշխատալ, հող ենք մշակալ, արտ ենք ցանալ, արտ ենք վարալ: Շատ ա աշխատալ պապիդ, շատ դժվարություններ ա տեսալ: Պապիդ շոֆեր ա իլալ, համ ալ շատ բարի մարդ ա իլալ: Գեղըմ հով շենք ա շինալ, պապիդ օգնալ ա: Հյուրասեր ա իլալ, միշտ դրսից դոնալ ա պիրալ մեր տոն, ասալ ա՝ միշտ դոնալին հաց կտան, տեղ կտան: Պապիդ թորք ծանոթներ ուներ:

Կյալիս էին մեր կեղացի Սաքոյանց տոն, պապիդ տեսնըմ են, հարցնըմ են՝ «Սաքոն հունց ա՞»: Ասում ա՝ Սաքոն մեռալ ա: Էս թորքերը վեր են կենում, վեր քինան Սաքոյանց տոն, տեսնըմ են Սաքոն հենա պահեստի մոտ կանգնած, սկսըմ են ծիծաղելը: Ասըմ են. «Մենք գիտեինք, թե Սաքոն մեռալ ա»: Սաքոն էլ ասըմա. «Էտ հաստատ Սուրենի գործերը կիլի»:

Հինգ տարի է, ինչ պապիկս մահացել է: Շատ եմ կարոտում նրան, ինձ համար մի տեսակ անսովոր է գալ տուն և տեսնել, որ պապիկս տանը չէ, որ չեմ կարող վազել, գրկել նրան ու ասել. «Պապի, 5 եմ ստացել»: Երբ անցնում էինք Ստեփան Զորյանի «Պապը», ուսուցչուհիս ասաց, որ կարդամ դասը, և ես լաց եղա...

Միշտ հիշում եմ պապիկիս, նրա դողդոջուն ձեռքերը, թախծոտ աչքերը և բարի ժպիտը: Նա միշտ իմ սրտում կմնա որպես բարի, ազնիվ և հոգատար մարդ:

**Սոսե Զաքարյան
գ. Ղարբաս**

Սոնա Զաքարյան

Հազար պատմություն մի ընտանիքում

Գալստյանների ընտանիքում ընտանի կենդանիներ պահելը դարձել է արդեն սովորույթ: Տանը տարբեր կենդանիներ՝ աղավնի, ձագար, բադ, շուն, կատու, ձկներ պահելը սովորական երևույթ էր: Մի խոսքով՝ կենդանաբանական այգի: Ամեն ինչ սկսվեց մոտ 20 տարի առաջ՝ գարնանը: Մի օր պապս մի շան ձագ գրկած մտավ տուն: Բնականաբար շուն պահելը՝ այն էլ բնակարանում, այդքան էլ հեշտ չէ: Դե, իհարկե, շանը անուն է պետք: Այդ ժամանակ հեռուստացույցով ընթանում էր բրազիլական սերիալ, որի գլխավոր հերոսուհու անունն էլ դարձավ շան անունը: Շանը կոչեցինք Մալու: Դե հա՛, ամեն մի սկիզբ ունի նաև վերջ, բայց այս անգամ վերջը մոտեցավ շատ շուտ: Մեկ տարի անց Մալուն հիվանդացավ և սատկեց: Մեծ հանդիսավորությամբ պապս «հուղարկավորություն» արեց: Այնուհետև պապս տուն բերեց բադ՝ Սիմային: Շուն, կատու, ձուկ լսել էինք, բայց բա՛դ: Ընտանիքի անդամները դեմ էին, այդ իսկ պատճառով Սիման բնակություն հաստատեց ավտոտնակում: Սիման արդեն սովորել էր իր նոր ընտանիքին: Պապս կանչում էր.

-Սիմա՛, բադը լսելով իր անունը, տնգտնգալով մոտ էր գալիս: Մուրգիկ. այս անունն ասելիս Գալստյանները հիշում են իրենց երկար տարիների ընկերոջը: Օրերից մի օր, մոտ տասնհինգ տարի առաջ, տան առջև մի փոքրիկ փխսիկ էր նստել և մկավում էր: Սկզբում ոչ ոք չէր մտածում, որ կատվին պետք է պահեն տանը: Կերակրեցին, մի քիչ խաղացին հետը, եկավ ժամանակը, որ պետք է հրաժեշտ տան՝ մտավ պապս և ցանկացավ լրացնել «կենդանաբանական այգու» կենդանիների ցուցակը: Մուրգիկի գլխով շատ բաներ են անցել: Օրինակ, եղբայրս պատուհանից նստել էր նրան, որպեսզի համոզվի, թե կատուները արդյո՞ք յոթ կյանք ունեն: Մուրգիկը ապրեց մեր ընտանիքում և կիսեց մեզ հետ մեր տխուր և ուրախ օրերը: Պապս մեզ սովորեցրեց սիրել մեր կրտսեր եղբայրներին՝ կենդանիների, և հոգ տանել նրանց մասին: Հիմա

Լուսանկարը՝ Մարինա Աբրահամյանի

մենք այլ կերպ չենք պատկերացնում:

Սաթենիկ Գալստյան

Նորից այս կատուն

-Մյաու, մյաու:

Նորից այս կատուն:

-Մարիամ, դուռը բաց, Ցուկին եկել ա: Եվ ես պետք է շտապեմ դուռը բացելու: Ցուկին մեր տան կատուն է: Նա կրում է Ֆեյսբուք սոցիալական ցանցի հիմնադրի՝ Մարկ Ցուկերբերգի անունը:

Ես հաճախ նրան անվանում եմ ծերուկ, քանի որ ունի շատ երկար բեղիկներ, չնայած որ դեռ ընդամենը մեկ տարեկան է: Նա շատ հասկացող կենդանի է, և ինձ հաճախ թվում է, թե իր մեջ մարդ է ապրում: Երբ մայրս աշխատանքից տուն է վերադառնում, Ցուկին նրան դիմավորում է: Մոռնում է և նետվում մայրիկիս գիրկը: Նա շատ զգայուն կենդանի է: Զգում է, թե իրեն ով է սիրում և ով չի սիրում: Ցուկին ունի նաև փխսիկ ընկերուհի, անունը՝ Յակի. դրվել է ի պատիվ Ցուկիի, որպեսզի համընկնի նրա անվան հետ (Յակի-Ցուկի): Նրանք միշտ միասին են և միշտ պաշտպանում են իրար: Ցուկին մեծ սեր է վայելում մեր ընտանիքում:

Բոլորս էլ սիրում ենք նրան, բայց բոլորիցս շատ նրան սիրում է քույրս՝ Յուլիան: Նա ամեն կերպ դիմում է Ցուկիին՝ սերս, միակս, անկրկնելիս, իմ կյանքի իմաստ և այլն, սակայն Ցուկին բացի մայրիկից ուրիշ ոչ մեկին չի սիրում, իսկ քրոջս սերը մնում է անպատասխան: Քույրս այնքան է սիրում Ցուկիին, որ նույնիսկ նրա ծննդյան տարեդարձին տորթ էր գնել: Ամանորին էլ նվեր էր գնել՝ Ձմեռ պապիկի գլխարկ, որը միայն մեկ անգամ հայտնվեց նրա գլխին, երբ քնած էր: Միակ բանը, որ նա ընդունում է քրոջս նվերներից, կատվի կերն է: Հիմա էլ, երբ ես գրում եմ այս նյութը, Ցուկին մկավում է դռան ետևում: Երևի ձեզ հրաժեշտ տամ, շտապեմ նրան դիմավորելու:

Մարիամ Հովհաննիսյան Արարատ

Լուսանկարը՝ Աստղիկ Ավետիսյանի

Լուսանկարը՝ Աշխեն Ճարտարյանի

Մխոն, պահնոցին ու հողաթափը

-Մխիթա՛ր, Գրիգո՛ր, Մանե՛, Լիլի՛թ, Արմե՛ն, տյուս եկե՛ք, հալամուլա ենք հաղ անում:

Այսպիսի սկիզբ է ունենում մեր գյուղական ամառային արձակուրդը: Մի օր հավաքվեցինք ու սկսեցինք խաղալ: Քանի որ գրասենյակի բակում թաքնվելու շատ տեղ կա, էնտեղ խաղացինք: Այնտեղ Բլոնեց տան մոտ թրիքի կույտ կար, որը շուտով պետք է տանեին: Էս Մխիթարը, ինչպես միշտ, հողաթափով էր եկել: Ես թաքնվել էի, և հենց նա տեսավ ինձ, ես ընկա նրա հետևից: Մխիթարը խառնված վազեց դեպի թրիքը: Վազեց, ոտքը դրեց թրիքի մեջ ու դուրս եկավ առանց հողաթափի: Սկսեցինք փնտրել: Զարմանալիս այն էր, որ գոմաղբի կույտի մեջ չէր երևում ոչ մի հետք, բայց Մխոյի ոտքը թրիքոտ էր:

-Մխո, վե՛րդե ես տրել վետո՛:
 -Ասայ, ընդէ:
 Նայում ենք՝ հողաթափ չկա:
 -Մխո, ստե՛:
 -Չէ, ընդէ:
 Ու այսպես մեկ էնտեղ է ցույց տալիս, մեկ՝ էստեղ: Յո չի լացում, հո չի լացում...

Յետո եկավ Մխոյի եղբայրը՝ Յայկը:
 -Մխո ջան, դուխդ չզցես, ես կգտնեմ: Ի՞նչ եք ծիծաղում:
 Կողքի տանից դուրս եկավ Լյուդիկ տոտան.
 -Դե վեր ասեմ՝ վեխճար ես, կասես՝

ասեց: Տենում չի՞ր, վեր դաքիտ թրիք կա:
 Զարմանալի բան, մի փոքրիկ թրիքի կույտում չկարողացանք մի հողաթափ գտնել:
 -Տղեք, սպասեք գնամ կոշիկ հագնեմ գամ,- ասաց Մխիթարը:
 -Մխո, կոշիկ հագի, որ ոտիցդ դուրս չգա:
 Մխոն գնաց և արագ վերադարձավ: Մեկ էլ տեսնեմք, գնացել ու մի ուրիշ հողաթափ է հագել եկել:
 Դե վեր ասեմ՝ վեխճար ես, կասես՝ ասեց:

Սևակ Կիրակոսյան գ. Վահան

Նպատակ, աշխատասիրություն, համառություն

-Աշխատասիրություն, երեխաներ, աշխատասիրություն: Կարևոր չէ, թե դպրոց գալուց առաջ քանի թիվ կամ տառ ես իմացել, ոչ էլ կարևոր է տարրական դասարանները գերազանց ավարտելը: Երբեք ուշ չէ սովորելու համար, հիշեք Արթուրին,- միշտ նշում էր քիմիայի ուսուցչուհիս և ավելացնում,- հիշում եմ, որ Արթուրը մինչև 7-րդ, 8-րդ դասարան հազիվ էր կարողանում իր դրական գնահատականը ապահովել և՛ քիմիա, և՛ մաթեմատիկա, և՛ կենսաբանություն առարկաներից: Յետո նա որոշեց աշխատել: Նա սովորում էր, ստիպում էր ինձ, որպեսզի դասերից հետո մնամ և բացատրեմ այս կամ այն խնդիրը: Ես կարող էի մի խնդիրը նրան 5 անգամ բացատրել, բայց եթե չէր հասկանում, էլի էր պահանջում: Գիտե՞ք վերջում ինչ եղավ... Նա սովորում է բժշկական համալսարանում՝ անվճար:
 Բարեբախտաբար բախտ եմ ունեցել քիչ թե շատ ճանաչել Արթուրին: Նա սովորում էր մորեղբորս աղջկա հետ մի դասարանում, և քանի որ նրանք լավ ընկերներ էին, հաճախ առիթ էի ունենում նրան տեսնել քեռուս տանը: Ինձ թվում է, ձեզ էլ հետաքրքրեց այս երիտասարդը: Պատմեմ նրա մասին մի քիչ մանրամասն:
 Ինչպես նշեցի, ուսուցիչներս հաճախ էին խոսում Արթուրի մասին: Փոքր հասակում աչքի չի ընկել ուսման մեջ:

Լուսանկարը՝ Կարեն Ներսիսյանի

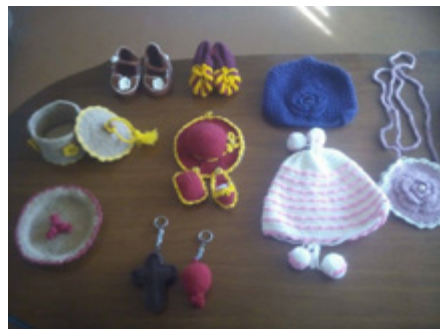
Զգիտեմ, շաքար հիվանդությունը, թե այլ բան ստիպեցին նրան երազել բժշկի մասնագիտության մասին, և ոչ միայն երազել... Նպատակ դնել և հասնել: 12-րդ դասարանում սկսեց լրացուցիչ պարապել քիմիա և կենսաբանություն: Այդ շրջանում էլ քույրս պատմում էր, որ դասարանի համար Արթուրը պատրաստել է էլեկտրական դասացուցակ: Դրա էությունը նրանում էր, որ ինչ դաս լինում էր, վառվում էր հենց այդ դասի լույսը: Նաև այդ ժամանակ մեր դպրոցում կար ԷՌՕԴԾ (էներգետիկ ռեսուրսների օգտագործման դպրոցական ծրագիր) խմբակ, որի շրջանակներում Արթուրը պատրաստել էր փոքրիկ լվացքի մեքենա, որի արտաքինը ուղղակի աղամանի տուփ էր և ստվարաթղթեր: Փոքրիկ մեքենան նույնիսկ լվացել էր գուլպաներ: Նրան դրա համար մրցանակ էին շնորհել, և հիշում եմ, միշտ հպարտությամբ մտնում էինք ԷՌՕԴԾ-ի կայք և հպարտանում ծամբարակցի Արթուրով: Եկան ընդունելության քննությունները, և Արթուրը 1 թե 2 բալլի պատճառով գրկվեց անվճարի հնարավորությունից: Այդ տարին նա չզնաց համալսարան: Սկսեց պարապել և վերհիշել իր իմացածը: Հաջորդ տարվա ապրիլ-մայիսին մենք հաճախ էինք նրան տեսնում դպրոցում: Գալիս էր քիմիայի ուսուցչուհու մոտ՝ չպարզաբանված խնդիրները ևս մեկ անգամ հասկանալու: Կրկին դիմում է համալսարան և առավելագույն բալերով ընդունվում անվճար հիմունքներով: Միշտ զարմանքով և հիացմունքով եմ նայում այդպիսի մարդկանց: Մտածում եմ, որ ես հաստատ այդքան կամքի ուժ չէի ունենա ամեն ինչ սկսել մեր էջից, պարապել ինքս ինձ, սովորել այդքան քրտնաջան: Շատ սովորելու բան ունենք մեզ մարդկանցից: Եվ գիտեք ինչ, բոլորս էլ կարող ենք հասնել բարձունքների: Մարդկանց մտավոր ունակությունները տարբեր են, բայց էականը նպատակասլացության, կամքի ուժի, աշխատասիրության տարբերությունն է:

**Նեկի Խաչատրյան
Ճամբարակ**

**Մայրիկիս հմուտ
ձեռքերը**

Ինձ երբեմն թվում է, թե հմուտ ձեռքեր ունեցող մարդիկ հրաշագործներ են: Այդ հրաշագործներից մեկը մայրս է՝ Վիոլետա Ստեփանյանը: Նա հիանալի հեյուրնագործ է: Նրա աշխատանքները գրավում են բոլորի ուշադրությունը: Նա իր գործերից հաճախ նվիրում է բարեկամներին, հարազատներին և համազրուղացիներին: Շատ է ուզում վաճառել, բայց չի կարողանում, որովհետև գյուղում վաճառելը, կարելի է ասել, անհնար է, քանի որ բնակիչները շատ քիչ են և հազիվ են հոգում ամենօրյա ծախսերը: Իսկ գյուղից դուրս վաճառելու համար միջոցներ ու գումար է անհրաժեշտ: Մի անգամ ամռանը աշխատանքները տարան Գոշ գյուղում վաճառելու, բայց ապարդյուն: Գործերի անգամ կեսը չէր վաճառվել, այդ պատճառով այլևս չզնացին: Ու բացի այդ, միջոցները չէին բավականացնի ամեն օր գնալուն: Եվ այդպես, աշխատանքները մնում են մութ պահարանում: Իսկ մայրիկս հուսով է, որ կգա մի օր, ու ինքը կկարողանա վաճառել դրանք և կկարողանա հոգալ մեր օրվա ապրուստը:

**Էլյանորա Բայան
գ. Կալավան**

Երբեք մի ասա՝ երբեք

Երևի շատերդ ճանաչում եք ինձ: Սովորում եմ 12-րդ դասարանում: Շատ ակտիվ և կենսուրախ բնավորության տեր եմ: Դպրոցում չարածիություններ չեմ արել երբեք: Բայց ինչպես ասում են՝ երբեք մի ասա՝ երբեք...

Սովորական օր, սովորական դասերով, պարապմունքներով հագեցած: Ինձ թվում էր, որ ոչ մի հետաքրքիր իրադարձություն չի

Լուսանկարը՝ Սերյոժա Բաբոյանի

լինելու: Բայց սխալվեցի... Մենք պատրաստվում էինք Նոր տարվա միջոցառման, և քանի որ ունեմ լավ զաղափարներ և աշակերտական խորհրդի անդամ եմ, իմ դասընկերներից մի քանիսի հետ միասին գնացի մեր կազմակերպչի աշխատասենյակ: Քննարկումներ արեցինք, որոշումներ կայացրեցինք: Այնքան էինք կլանվել, որ մեզանից ոչ ոք չէր լսել զանգի ձայնը: Երբ վերադարձանք դասարան, ուսուցիչն արդեն մատյանն էր լրացնում: -Դասից 10 րոպե ուշացել եք, իսկ մնացած 35 րոպեն կմնաք պատի տակ կանգնած,- բարկացած ասաց նա: Մենք ուշացել էինք ընդամենը 3 րոպե: Առաջին անգամ էի անկյուն կանգնում: Անկեղծ ասած, միշտ երազել եմ: Եվ այսպես, 12-րդ դասարանում երազանքներ են ի կատար ածվում: Համեցեք...

**Մանե Սարգսյան
Ճամբարակ**

Լուսանկարը՝ Թերեզա Հայրապետյանի

Երբ կարոտում ես...

Լոռու մարզ, գյուղ Բագում... Իմ գյուղը, իմ մանկության տունը, կարոտել եմ: Բայց...
 Կան շատ բայեր: Յուրաքանչյուր մարդու կյանքում գալիս է մի պահ, երբ պետք է թողնել այն, ինչ ունեցել ես, և զնալ այն ամենի հետևից, ինչ ցանկանում ես ունենալ: Երեք ամիս առաջ ես նույն իրավիճակում էի: Բարձրագույն կրթություն ստանալու նպատակով հեռացա իմ ծննդավայրից: Չէ, չմտածեք, որ ես դժգոհում եմ: Այստեղ ամեն ինչ շատ լավ է՝ նոր ընկերներ, նոր ծանոթություններ, նոր շրջապատ... Ամեն ինչ հոյակապ է, սպասվածից շատ ավելի լավ: Բայց ինչքան էլ ամեն ինչ լավ լինի, միևնույն է, կարոտում եմ այն ամենը, ինչը կապված է իմ ծննդավայրի հետ: Կարոտել եմ պարզ ու բարի մարդկանց՝ իմ ընկերներին, հարազատներին: Կարոտել եմ իմ գյուղը՝ Բագումը, հարազատ դարձած լուսավոր և ոչ լուսավոր փողոցները, մեր տան պատուհանից երևացող մատուռը և սաղարթախիտ անտառները: Նույնիսկ կարոտել եմ այն ամենը, ինչն ինձ անհանգստություն էր պատճառում: Օրինակ՝ փոքրիկ երթուղայինը, որի մեջ հազիվ էինք տեղավորվում, իսկ հիմա այդ ամենը հիշելով ջերմություն եմ զգում:
 Կարոտել եմ Լոռվա պարզ ու միամիտ

բնակիչներին: Պահ է գալիս, որ ես ինքս ինձ նմանեցնում եմ Թումանյանի Գիբորին, հարցնելով՝ տեսնես, ի՞նչ է կատարվում իմ գյուղում, ինչպե՞ս են մարդիկ, ի՞նչ է փոխվել, ամեն ինչ լավ է: Կարծես թե ցանկանում եմ այս հարցերով փարատել կարոտս: Իմ գյուղը այն գյուղերից մեկն է, որ պահպանել է հին ժամանակներից եկած ավանդույթները: Այնտեղ մարդիկ բարյացկամ են, հյուրասեր: Մենք գրեթե ճանաչում ենք բոլորին և, տեսնելով միմյանց, ջերմորեն բարևում ենք, և այդ է պատճառը, որ կարոտում եմ իմ ծննդավայրը:

Քրիստինե Սաքանյան գ. Բագում

Լուսանկարը՝ Էմանուել Մկրտումյանի

Էլ «Մարիո» չեմ խաղալու...

- Տատ, զնացի,- վերցնելով գլխարկս դուրս եկա տանից:
 Դուրս գալով շենքից քայլեցի դեպի կանգառ: Մայրերը լիքն էին աշխատանքի և դասի շտապող մարդկանցով: Ասացի՝ լի՞քն էին: Չէ հա, ի՞նչ լիքը: Լիքը կլիներ, եթե երկու դասընկեր դպրոց գնալու ճանապարհին իրար հետ զրուցեին, ոչ թե ականջակալվերով երգ լսեին, լիքը կլիներ, եթե մեկը մյուսին նկատեր և, ֆեյսբուքի նամակները խորասուզված կարդալով, չտորորեր կանգնած մարդու ոտքերը, լիքը կլիներ, եթե այդ կանգնած մարդն էլ մի րոպեով կտրվեր իր հեռախոսից և ետ քաշվեր: Սրան ես արդեն սովորել եմ: Ամեն առավոտ դասի գնալիս իմ առջև բացվում է նույն սև և սպիտակ «օնլայն» տեսարանը: Մի պահ ինձ սկսում եմ զգալ «Մարիո» վիդեոխաղի մեջ: Կարծես թե իմ նպատակն է՝ շրջանցել զոմբիացած մարդկանց և հասնել մինչև կանգառ: Կանգառից հետո, երբ նստում եմ տրանսպորտ, սկսվում է երկրորդ փուլը, որտեղ իմ նպատակն է՝ վայր չընկնել և պատահաբար չկայնել ինչ-որ մեկի հեռախոսին ու այն վայր չգցել: Դե, մինչև կանգնած հասնում եմ ուսումնարան, վերածվում եմ օնլայն շախմատի ձիու, և տեղափոխվում եմ երրորդ փուլ:
 Երրորդ փուլը ամենադժվարն է: Այստեղ պետք է կարողանաս պոկել ընկերներիդ համացանցից և ինքդ չընկնես համացանցի փոսի մեջ, պետք է կարողանաս սպանել թո մեջ ֆեյսբուք մտնելու ցանկությունը: Ինչ մեղքս թաքցնեմ, ես այս փուլը դեռ չեմ անցել: Հասնում եմ ամենավերջին քայլին և այստեղ լսում եմ հեռախոսի ծնգծնգոցը և, իհարկե, վերցնում և մտնում ֆեյսբուք՝ նամակին պատասխանելու:
 Հաջորդ օրը սկսում եմ առաջին փուլից: Բայց ես այս կախվածությունից կծերբազատվեմ, և շրջապատս էլ կազատվի, և մենք բոլորս միասին ռեալ կյանքով ապրելու ցանկությամբ կհասնենք խաղի վերջին և չենք հանդիպի «Game over» բառերին, քանի որ ռեալ կյանքում «Մարիո» չեմ խաղում:

Մարիամ Բարսեղյան Վանաձոր

Ինչ կլինեն, եթե...

Ուսումնական տարին սկսելուն պես ֆիզկուլտուրայի դասերը սկսեցինք անց կացնել բոլորովին նոր, հարմարավետ ու լուսավոր մարզադահլիճում: Դասից հետո չենք ուզում դուրս գալ այնտեղից, որովհետև երբեք չեն եղել նման պայմաններ: Ասեմ ավելին, արդեն բասկետբոլի թիմ է ձևավորվում:

Մեծամասնությունը ցանկություն է հայտնել ընդգրկվել այդ թիմում: Ոմանք ուղղակի ժամանակը անցկացնելու համար են գնում պարապմունքի, ոմանք էլ իրենց ապագան տեսնում են այդտեղ: Ուսուցիչս՝ ընկեր Արսենյանը, խոստացել է ուժեղ թիմ ստեղծել, բայց երեխաների քանակը կրճատվելու է, յուրաքանչյուր թիմում մնալու են միայն տասը լավագույն խաղացողներ: Շատերից եմ լսել, որ, այսպես ասած, «գյուղի կաթ ու մածուց» կերած երեխաները ավելի ամրակազմ ու ճարպիկ են և կարող են ավելի բարձր արդյունքի հասնել: Բայց մենք ունենք մի մեծ խնդիր, որը սեփական ուժերով չենք կարող լուծել: Մեր միակ «ունեցվածքը» մի թեմիսի սեղան է ու գնդակներ: Մարզական գույք ունենալու համար հովանավոր է պետք, իսկ հովանավոր չունենք: Սա գյուղում առաջին խմբակն է, որ բացվել է, բայց միշտ չէ, որ բոլորի ունակություններն ու նպատակներն են համապատասխանում: Օրինակ՝ ես չեմ կարողանում բասկետբոլ խաղալ: Իսկ ինչ վերաբերում է այլ խմբակների, այստեղ ցավալի իրավիճակ է տիրում: Համայնքում չկա որևէ ուրիշ զբաղմունք: Իսկ եթե լիներ Մշակույթի տուն, շատերի, այդ թվում նաև իմ կյանքը այլ կերպ կդասավորվեր: Ես կզարգացնեի իմ նկարչական ունակությունները: Մեզ մնում է միայն զինվել համբերությամբ, և սպասել, որ մի օր մեզ համար էլ մի դուռ կբացվի:

**Նելլի Բեգլարյան
գ. Վահագնի**

Դարինկա տատս

Դարինկա տատս ասում է. «Որ ասում էի՝ էս անունը լավը չի, ինչի՞ եք դրել, հերս ասում էր՝ աշխարհի ամենալավ անունն ա»:

Երևի դուք ևս մեկ անգամ տատիկիս անունը կարդացիք, որովհետև ուշադիր չէիք կարդացել: Այժմ տեսնենք, թե ինչ պատմություն կա թաքնված Դարինկա անվան տակ: -Դարինկա տատս,-պատմում է Դարինկա տատս,-ամուսնացել ա Մակար պապիկիս հետ: Ունեցել են չորս երեխա՝ երկու տղա, երկու աղջիկ: 1915թ-ից հետո, երբ նեղվածություն ու սով ա եղել, ջահել տղամարդիկ Գյուլագարակից գնացել են Թիֆլիս, որ աշխատեն, փող բերեն իրանց ընտանիքները պահեն: Ամենքը մի փեշակ ա ունեցել, մեկը՝ կարուձև անող, մեկը՝ կոշկակար: Պապս կոշկակար ա եղել: Էդ ժամանակ թուրքերը Թիֆլիս նստած են եղել: Որ իմացել են տենց մասնագիտությամբ հայեր կան, ամենքին մի գործ են տվել: Պապս էլ հրաժարվել ա իրանց կոշիկները կարկատի: Դրա համար 1918թ-ին Թիֆլիսում թուրքերը սպանել են պապիս: Պապիս սպանությունից հետո տատս երեք էրեխու հետ փախել ա իրա հորանց տուն՝ Ազարակ, որտեղ էլ ծնվել ա Աղունիկ հոքորս: Տատս էնքան ճարպիկ ու ուժեղ կին ա եղել, որ կարեցել ա մենակ իրա չորս էրեխեքին պահի, մեծացնի: Պապիցս հետո ինքն ա կոշկակարություն արել: Հայրենական պատերազմի ժամանակ Մակար պապիս փախերը՝ Միկիտը (լավ անուն ա չէ՞) գնացել ա բանակ և

չի վերադարձել, էրեխեքն էլ մնացել են տատիս հույսին: Էդ էրեխեքի մերն էլ հիվանդ ա եղել: Տատս ութ երեխա է մեծացրել: Որ տատս մտել ա գյուղամեջ, բոլոր տղամարդիկ ոտքի են կանգնել, տատիս էլ Դարինկա մամա են ասել:

- Փաստորեն տղամարդ կին ա եղել մեր Դարինկա տատը: Տա՛տ, բա ո՞նց են ծանոթացել Օֆիկ տատն ու Հարություն պապը:
- Չեն ծանոթացել: Տատիս իրա փախերը ասել ա՝ էն հտրենանց աղջիկը՝ Օֆիկը, սիրուն, լավ աղջիկ ա (Օֆիկ տատանք էլ են Ազարակից եղել), եկեք ուզեք: Գնացել, տեսել ու ամուսնացել են: Ունեցել են յոթ երեխա:
- Որոնցից կարևորը եղել են մեծն ու փոքրը,- ասաց տատիկիս փոքր քույրը, ով այդ յոթ երեխաներից ամենափոքրն է, և ում մենք համարում ենք հորաքույր, այնինչ նա հորս մորաքույրն է: Հորիցս ընդամենը հինգ տարով է մեծ:
- 1949թ-ին հորս ու մորս աքսորել են Սիբիր:
- Դարինկա տատին է՞լ:
- Չէ, նա մնացել էր Գյուլագարակում:
- Առանց Դարինկայի գյուղը ի՞նչ էր անելու,- ասում է հորաքույրս:
- Դարիքը, Մակարը ու ես Սիբիրում ենք ծնվել: Ստալինի մահից հետո բոլոր աքսորվածները արդարացվել են ու ետ վերադարձել: Դարինկա տատիս անունը իմ անունն են դրել, իմ անունն էլ թոռիս են դրել:
- Հա, ի դեպ մշեմ, որ Դարինկա մշանակում է՝ Աստծո պարգև:

Լիլիթ Սուքիասյան

Անհաջող վայրէջք

Ինչպես ամեն առավոտ, այնպես էլ այսօր, դժվարությամբ արթնացա, վազեցի պատուհանի մոտ, որ տեսնեմ ինչպիսի եղանակ է, չնայած առանց դրա էլ երևում էր, որ մռայլ օր է: Ժամանակը շատ քիչ էր, դասերն սկսելուն մնացել էր քսան րոպե: Արագ վազվեցի, հագնվեցի, նույնիսկ չհասցրի նախաճաշել, վերցրի պայուսակս և վազեցի դուրս: Վերելակում հիշեցի, որ թղթապանակս տանն եմ թողել, բայց ետ բարձրանալու ժամանակ չունեի, դրա փոխարեն մտածում էի, թե ինչ եմ ասելու ուսուցչուհու: Բացվեցին վերելակի դռները, առանց ժամանակ կորցնելու դուրս եկա, մտովի արդեն վազում էի, բայց հասկացա, որ չեմ վազում, այլ թռչում եմ:

Դա թռիչք էր՝ անհաջող վայրէջքով: Անհաջողը մեղմ է ասված, այնպես էի գլխիվայր աստիճաններից ընկել, որ չեմ էլ պատկերացնում, թե ինչպես եմ ուժ գտել բարձրանալու: Գլուխս բարձրացրի, հասկացա, որ քիթս, բերանս ուռել են, դեմքս արյունվա է: Սովորաբար նման իրավիճակներում երեխաները լացում են կամ օգնություն կանչում, իսկ ես նստել եմ մի անկյունում, միաժամանակ և՛ լացում եմ, և՛ ծիծաղում: Ուժ գտա իմ մեջ, բարձրացա, սեղմեցի կոճակը և վերելակով բարձրացա: Երբ մայրս դուռը բացեց, այնպես վախեցավ, որ դեռ աչքիս առաջ է:

Նա ինձ կարգի բերեց: Չէի համակերպվում մտքի հետ, որ պետք

է նստեմ տանը, և չկիսեմ իմ հույզերը ընկերներին: Վերցրի պայուսակս և վազեցի դուրս: Վերելակում նորից հիշեցի, որ թղթապանակս տանն եմ թողել, բայց ետ բարձրանալու ժամանակ չունեի, դրա փոխարեն մտածում էի, թե ինչ եմ պատմելու ընկերներին: Դանդաղ, առանց շտապելու իջա աստիճաններով և բռնեցի դպրոցի ճանապարհը:

**Արուսյակ Սահակյան
ք. Յրազդան**

Գրականության այսօրը

Վերջերս կարդում էի երիտասարդ գրողներին, ու ասեմ, հիասթափություն ապրեցի արդի գրականությունից: Ներկայիս գերագույն խնդիրներից մեկը, որ ինձ հուզում է, դա լճացող գրականությունն է: Նկատել եմ, որ մեր սերունդը բաժանվել է երկու մասի.

կարդացողներ և չկարդացողներ: Բայց այստեղ էլ հարցն այն է, թե ընթերցողներն ի՞նչ են կարդում: Ասում են՝ ազատության դար է, ազատ մտքեր պիտի լինեն, ազատ խոսք, բայց այդ ազատությունն արդեն վերածվում է այլասերության, իսկ վերջինս մշակույթ ու գրականություն չի կարող կերտել: Գնալով զարգանում է մի «փողոցային» գրականություն: Երիտասարդները հրաժարվում են հանրահայտ գրողներից ու կարդում են պարզունակ գրքույկներ: Իսկ

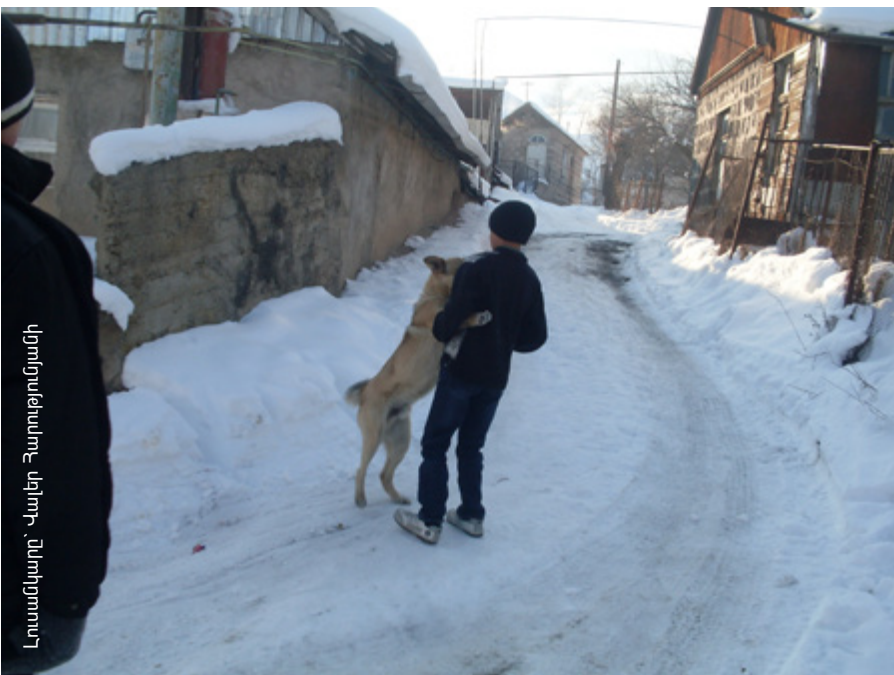
դրանց հեղինակներն էլ, մի երկու բառ իրար կպցնելուց կարծում են, թե արդեն գրող են: Օրերս ֆեյսբուքյան մի դեռահաս օգտատեր իր էջում փնտրել էր Յեմինգուեյի ստեղծագործություններից մեկը, այն համեմատելով բրազիլական սերիալի հետ: Շոկի մեջ էի... Դու գոնե կարդացե՞լ ես, հասկացե՞լ ես, որ նման բան ես գրում և համաշխարհային արժեք ես ուղնահարում:

Պիտի մարդկանց ճիշտ գրականություն հրամցնես, պիտի նրանց ամեն բան ճիշտ մեկնաբանես, որ այսպիսի փաստի առաջ չկանգնես: Շատ եմ ուզում, որ նորերուկ գրողները, մինչև իրենց խզբզանքը հանրությանը հրամցնելը մի լավ ծանր ու թեթև անեն, ցույց տան փորձառություններին, խորհուրդներ ընդունեն, նոր միայն իրենց համարեն գրող: Իհարկե, կան նաև արդեն ամուր քայլեր անող երիտասարդներ: Խոսքս բոլորին չի վերաբերվում:

**Յայարփի Բաղդասարյան
ք. Յրազդան**

Իսկապե՞ս մենք ապագան ենք

Մենք՝ պատանիներս, ունենք մեր ընդհանուր հիմնախնդիրները: Իմ կարծիքով, դրանցից ամենակարևորը զբաղվածության ապահովումն է: Խոշոր քաղաքներում տվյալ խնդիրը որոշ չափով լուծված է, իսկ փոքր քաղաքներում կամ գյուղերում... Այն ընդհանրապես բացակայում է՝ ստեղծելով պատանիների միջև անհամատեղելիություն, և իր ազդեցությունն է ունենում գյուղաբնակ պատանիների ինքնասարտահայտման վրա: Հաճախ առաջանում են հարցեր. ինչո՞ւ է իմ գյուղը կամ նույնիսկ քաղաքը զուրկ սպորտդպրոցներից, ժամանցի վայրերից, թանգարաններից: Սակայն դրանց լուծում չի տրվում: Ինձ հուզող մյուս խնդիրը մասնագիտության ընտրությունն է: Միայն ցանկությունը բավարար չէ: Մինչև ընտրություն կատարելը հարկավոր է հասկանալ՝ որն է առավել պահանջված, և պահանջված լինելով՝ արդյո՞ք մի քանի տարի անց տվյալ մասնագիտությամբ հնարավոր կլինի աշխատանքի ընդունվել: Ներկայումս պատանիներից

Լուսանկարը՝ Վարդ Յարուսյանի

շատերը, եթե ոչ բոլորը, ցանկանում են դառնալ բժիշկ, իրավաբան, ծրագրավորող ու մի շարք «նորաոճ» մասնագետներ: Այսպիսով, բազմաթիվ մասնագիտություններ «հնանում են»՝ աշխատատեղերի պակասի ու անմրցունակության պատճառով:

**Սուրեն Կարապետյան
գ. Զրառատ**

Ինչն է ինձ հուզում Արվյան քաղաքում

Ինձ հուզում է իմ քաղաքի անբարեկարգ վիճակը: Խոտածածկ վայրեր հազվադեպ են հանդիպում, արձանները և հուշարձանները խարխուլ վիճակում են: Բացակայում են նորոգված շենքերը, և դրա փոխարեն շատ են հանրակացարանները, որոնց ամեն մի փոքրիկ սենյակում բնակվում են 6-8 հոգի:

Ինձ հուզում է նաև քաղաքի լուսավորության հարցը: Վնասված են գրեթե բոլոր լամպերը, և արդեն երեկոյան ժամերին, մանավանդ ձմեռը, պարզապես հնարավոր չի լինում քայլել դրսում, և շատ անգամ մարդիկ վախճ սրտում են հասնում տուն: Ես էլ եմ այդ մարդկանցից և հազիվ եմ բասկետբոլի պարապմունքից հետո հասնում տուն, որը շատ երկար ճանապարհ է: Կարծում եմ՝ պետք է մեծ ուշադրություն դարձնել լուսավորության հարցերին. այս խնդիրը լուծելով՝ կնվազի գողությունների և այլ հանցագործությունների թիվը:

Սաթենիկ Մնոյան

Ինձ հուզում է օրեցօր ահագնացող աղքատությունը: Շատ երեխաների համար սեպտեմբերի մեկը և դրան նախորդող մի քանի օրերը երջանիկ օրեր են, քանի որ նրանց համար գնում են նոր հագուստ, պայուսակ և այլ իրեր: Սակայն մի սովոր գանգվածի համար այդ օրը այնքան էլ երջանիկ չէ, քանի որ կարիքի պատճառով չեն կարողանում դպրոց հաճախել: Մի ընկեր ունեի, որի հետ միասին էինք մեծացել: Երբ առաջին անգամ դպրոց պետք է գնայինք, ծնողներս ինձ գնել էին այն ամենը, ինչ անհրաժեշտ էր:

Երբ խաղում էինք, նրան հարցրի.

-Անի, ծնողներդ քեզ ի՞նչ են գնել դպրոցի համար: Անին մի պահ նայեց աչքերիս, հետո զլուխը թեքեց և ցածր ձայնով շշմջաց.

-Գիտե՞ս, Լիլ, ես այս տարի չեմ կարող դպրոց գալ: -Բայց ինչո՞ւ, չէ՞ որ մենք երազում էինք միասին սովորել:

Անին որոշ ժամանակ լուռ էր, զլուխը կախել էր, և ես նկատեցի արցունքի մի կաթիլ գլորվեց և ընկավ նրա դողացող ձեռքերի վրա:

-Լիլիթ, ես դպրոց չեմ գնալու, որովհետև չունեմ նոր հագուստ, պայուսակ, տետրեր, գրիչներ...

Այդ օրվանից շատ տարիներ են անցել, և ես հիմա հասկանում եմ Անին, նաև հասկանում եմ, որ այդ ժամանակ շատ դժվար ու ցավոտ էր նրա համար:

Լիլիթ Վարդանյան

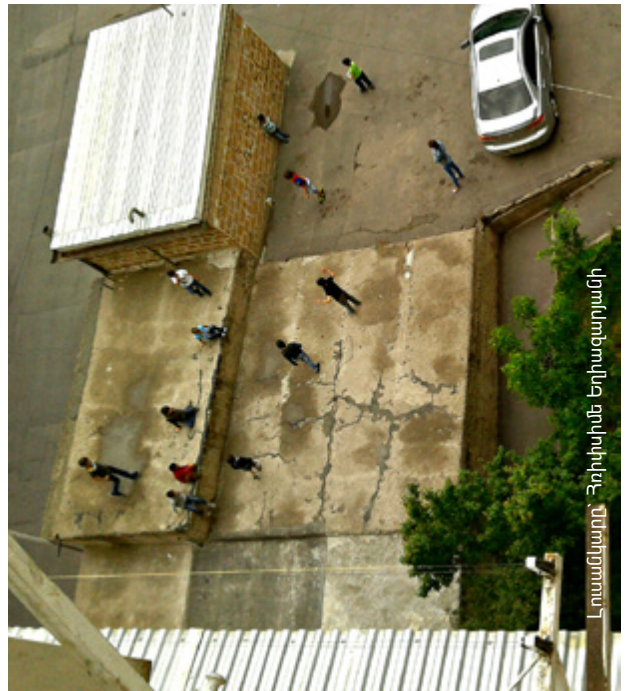
Փողոցում ինձ մոտենում են շատ տարեց մարդիկ և գումար մուրում: Ես համոզված եմ, բոլորը շատ լավ մարդիկ են, և ժամանակին աշխատել են մեր երկրի համար: Այսօր նրանք ուղղակի ցանկանում են պետությունից աջակցություն ստանալ, տաքուկ տուն և սնունդ ունենալ:

Մենք մեր դպրոցի տնօրեն ընկեր Քեչիշյանի հետ գնացել էինք ծերանոց: Ես շատ ազդվել էի, երբ տեսա միայնակ ծերերին լացելիս: Նրանք ասում էին. «Էրեխե՛ք ջան, խնդրում ենք, չթողնեք ձեր տատիկ-պապիկներին, ծնողներին դրսերում, մեղք են»:

Այդ ծերերի մեջ կան պատերազմի վետերաններ, որոնք ժամանակին կռվել են հանուն հայրենիքի, իսկ հիմա ստանում են այնքան փոքր թոշակ, որը չի հերիքում անգամ վարձավճարների համար, և նրանք մնում են սոված:

Լիոնելա Սարգսյան

Ինձ հուզում է, թե ինչպես են մարդիկ իրենց ապրուստը վաստակում. մեկը ուրիշի տանն է աշխատում, մյուսը՝ մուրացկանություն է անում: Եվ այդպիսի ընտանիքների երեխաները չեն կարողանում հաճախել դպրոց, ուսում ստանալ: Նրանք օգնում են

Լուսանկարը՝ Հրիշիմե Երիզազարյանի

իրենց ծնողներին հացի գումար վաստակել:

Գիտեմ նաև երեխաների, ովքեր գնում են դպրոց, բայց որ միջոցառումներ են լինում, նրանց չեն ընդգրկում: Կարծում եմ այսպիսի երեխաների վրա ավելի շատ ուշադրություն պետք է դարձնել, ու նրանց հետ պետք է ընկերություն անել: Չէ՞ որ նրանք մեղավոր չեն, որ իրենց կյանքն այդպես է դասավորվել:

Ես չունեմ ծնողներ... Հաճախ մարդիկ դա իմանալով խուսափում են ինձնից, աշխատում են քիչ շփվել, որովհետև մտածում են, որ վատն եմ... Բայց նրանք չեն հասկանում, որ պետք չէ մարդկանց թերագնահատել, չէ որ բոլորն էլ կարող են այդ ձակատագիրն ունենալ: Մարդիկ չեն ուզում շփվել ինձ հետ նաև իմ ծնողների ունեցած խնդրի մասին իմանալով: Եղել են դեպքեր, որ շփվել են, բայց իմանալով իմ ընտանիքի մասին, հեռացել են՝ առանց պատճառն ասելու:

Ես շփվում եմ բոլորի հետ առանց իմանալու նրանց կյանքը և առանց քննարկելու ձակատագրերը: Հուսով եմ, կգա ժամանակ, երբ բոլորը կհասկանան, որ պետք չէ խուսափել, և կօգնեն այն մարդկանց, ովքեր ծանր վիճակում են...

Լաուրա Պետրոսյան

Լուսանկարը՝ Հռիփսիմե Եղիազարյանի

Իրական շփումների անհրաժեշտությունը

Այսօր Հայաստանում շատ խնդիրների կողքին ես կդնեի նաև պատանիների՝ հատկապես մարզերում բնակվող պատանիների վատ տեղեկացվածության խնդիրը: Մարզերում ապրող աշակերտները չգիտեն, որ իրենք հնարավորություն ունեն մասնակցելու միջազգային մրցույթների, ֆորումների, տարբեր ծրագրերի, անդամագրվելու ինչ-որ կազմակերպությունների, քանի որ դպրոցներում նման բաների մասին տեղեկություններ չեն տալիս: Նման ծրագրերի մասին հիմնականում իմանում են այն աշակերտները, ովքեր Երևանում սովորող ընկերներ և ծանոթներ ունեն: Միայն վերջին երկու-երեք տարիների ընթացքում է, որ որոշակի չափով մեծացել է տեղեկացվածության աստիճանը: Երբ ես դեռ դպրոցական էի, նման դասընթացների, ծրագրերի մասնակցել եմ միայն անգլերենից, քանի որ ուսուցիչս էր հետաքրքրվում, իմանում և իր աշակցությամբ էր, որ մենք մասնակցում էինք դրանց: Դա նաև խթան էր, որպեսզի մենք ավելի լավ սովորեինք: Սակայն նույն դպրոցում սովորող քույրիկիս ուսուցիչը չէր հետաքրքրվում, և նրանք հնարավորություն չէին ստանում որևէ ծրագրի մեջ

ընդգրկվելու: Առաջին անգամ համալսարանում էր, երբ զգացի, թե որքան տեղեկացված եմ քաղաքի երեխաները՝ ի տարբերություն մարզերի երեխաների: Դասընթացի ժամանակ սկսեցին խոսել ֆորումներից, և ես սկզբում չէի հասկանում ինչի մասին է խոսքը, այնինչ նրանք դրանց մասնակցում էին դեռ դպրոցական տարիքից: Դա նաև օգնել էր նրանց ազատվել բարոյություններից: Իմ կարծիքով, պետք է տեղեկացված պահել նաև մարզերի երեխաներին, քանի որ նրանց մեջ հաստատ կգտնվեն տաղանդավոր և, հնարավորության դեպքում, մեծ ապագա ունեցող երեխաներ: Պատանիների հիմնախնդիրների շարքին կարելի է դասել նաև կենդանի շփման պակասը, և դրանում տեխնիկայի դերը: Այսօր շատ երեխաներ նախընտրում են երկար նստել համակարգչի առաջ՝ իրենց հասակակիցների հետ դրսում խաղալու փոխարեն: Կամ էլ եթե նախկինում զբաղված մայրիկներին փրկում էր երեխաներին մուլտֆիլմով հանգստացնելը, այժմ դա անում են համակարգչային խաղերը: Ես ինքս էլ շատ ծանոթներ ունեմ, որոնց երեխաները դեռ երեք-չորս տարեկանից սկսել են օգտվել համակարգչից, մինչդեռ մենք ինքներս այդ տարիքում նույնիսկ չէինք էլ կարող երազել հեռախոսի մասին: Այսօր տեխնիկայի

մեծ առաջընթացը նույնիսկ հնարավորություն չի տալիս երազել: Սոցիալական կայքերի առկայությունը պատճառ է դարձել կենդանի շփման պակասի: Հիմա երիտասարդության մեծ մասը զրանցված է Facebook, Twitter, Instagram սոցիալական կայքերում և գուցե օրվա մեծ մասը անցկացնում է այդտեղ: Մեծ մասի համար լուսանկարվելն անհրաժեշտ է նոր գլխավոր նկարի համար: Իմ կարծիքով այսօր փոխվել են նաև շատ արժեքներ: Շատերը հին ընկերների հետ հանդիպելու փոխարեն նախընտրում են մի քանի նամակ փոխանակել, դրանով իրենց պարտականությունն ավարտած համարելով: Այսպիսով շփման պակասը, շփում ասելով հասկանալով զուտ համակարգչի կամ հեռախոսի միջոցով շփումը, հանգեցնում է մեկ այլ հիմնախնդրի, այն է՝ բարոյություն ունենալուն: Եթե երիտասարդներին հարցնես. արդյո՞ք գիրք կարդում են, թե ոչ, և դրան հետևի ոչ պատասխանը, ապա նրանք հաստատ արդարանալու տարբերակ կգտնեն՝ պատճառաբանելով, որ ժամանակ չեն ունեցել, մինչդեռ բավականին երկար ժամանակ կարող են անցկացնել համակարգչի առաջ: Տեխնոլոգիաները ստեղծված են հեշտացնելու մարդու կյանքը, բայց ոչ զրկելու: Նրան իրական կյանքով ապրելու հնարավորությունից, քանի որ մանկության, պատանեկության, երիտասարդության տարիները համակարգչի առաջ անցկացնելը կզրկի հետագայում ունենալ հիշողություններ ընկերների հետ անցկացրած լավ պահերից, որոնք ավելի արժեքավոր են:

**Հռիփսիմե Եղիազարյան
ք. Հրազդան**

Պատերազմից շատ տարիներ հետո

Հարություն Սարգսյանը մեր գյուղից է՝ Շիրակի մարզի Վահրամաբերդ գյուղից: Նա 52 տարեկան է: Գյուղում բոլորը նրան շատ են հարգում, որովհետև մասնակցել է Արցախյան ազատամարտին:

-Քանի՞ տարեկան էիք, երբ մեկնեցիք Արցախ մասնակցելու պատերազմին:

-30 տարեկան էի: Ամունացած էի: Արդեն ունեիք երեք երեխա և սպասում էիք չորրորդին:

-Կարո՞ղ եք մի երկու դեպք պատմել պատերազմից:

-Ապրիլի 24-ին՝ Եղեռնի օրը, Ադրբեջանը ուժեղ հարձակում իրականացրեց: Մեծ զորքով, ականանետներով, ինքնաթիռներով սկսեցին հարձակումը:

Համոզված էի, որ մեզ կհաղթեն, այնինչ ստացվեց հակառակը: Մենք ավելի ուժեղ էինք, ավելի համարձակ, որովհետև պայքարում էինք հայրենի հողի համար, և մենք հաղթեցինք այդ մարտում:

-Դուք վիրավորվե՞լ էիք կամ վիրավորված ընկեր ունեի՞ք:

-Այո, ես վիրավորվել եմ, և ունեիք շատ վիրավորված, մահացած և նահատակված ընկերներ: Շատ հարազատ ընկերներ եմ կորցրել մարտի դաշտում, որոնց ամեն օր հիշում եմ՝ Աբրահամին, Արտուշին, Հարություն... Ռազմի դաշտում ամեն մեկը հանուն ընկերոջ պատրաստ էր զնալ զոհաբերության: Մի ուրիշ կապ կար բոլորիս միջև:

-Դուք, որ իմացաք վերադառնում եք տուն, ի՞նչ զգացիք:

-Մենք հաղթել էինք, բոլորս երջանիկ էինք: Դրա համար էլ ուրախ էինք մեր հաղթանակով, տուն գնալու մասին չէիք մտածում:

-Ինչն՞վ եք զբաղվել տուն վերադառնալուց հետո:

-Հետ վերադառնալուց անմիջապես հետո ենթարկվել եմ վիրահատության: Մարմնիս մեջ ականի բեկորներ կային: Հետո վիրավորվելուց լսողությունս նույնպես վատացել էր: Բուժվում էի:

-Ինչպե՞ս է դասավորվել ձեր կյանքը պատերազմից հետո:

-Վերադառնալուց հետո հողագործությամբ եմ զբաղվել և զբաղվում եմ մինչ այսօր:

-Ի՞նչ եք կարծում, այսօր ազատամարտիկները համապատասխան ուշադրության արժանանո՞ւմ են:

-Ազատամարտիկները միշտ էլ արժանացել են անուշադրության: Եթե ուշադրության էլ արժանանում են, ուրեմն աննշան:

-Ձեր կարծիքով, ե՞րբ կավարտվի այս լարված վիճակը հայ-ադրբեջանական հարաբերություններում:

Կկարողանա՞ն այս երկու ազգերը նորից մտերիմ հարևաններ դառնալ:

-Հարազատ կդառնան այն ժամանակ, երբ մարդու ուղեղը այնքան աշխատի, որ զգա, թե ինչ տարբերություն. հայ, թուրք, ուզբեկ, ռուս... Այժմ մենք անպատրաստ ենք զնալ այդ քայլին:

Լուսանկարը՝ Ալբերտ Սկրոչյանի

-Ի՞նչ կցանկանաք մեր ապագա սերնդին:

-Իհարկե, ամենակարևորը, որ ապրեք խաղաղության մեջ, հանգիստ, ու չտեսնեք այն, ինչ մենք ենք տեսել:

-Շնորհակալություն, հարցազրույցի համար: Եվ կներեք, որ ձեզ հիշեցրիք այդ դժվար օրերի մասին:

-Ձեզ էլ շնորհակալություն, որ հիշեցիք ինձ:

**Ալբերտ Սկրոչյան
գ. Վահրամաբերդ**

Մանկությունը մի թռչուն է...

Պարապմունքից էինք գալիս, անցանք այգու մոտով, հայացքս պտտվեց ու կանգ առավ այգու վրա՝ տերևների հեղեղ էր: Անցանք պարսպի վրայից ու նստեցինք մոտակա նստարանին:

Ու քար լռության մեջ նայում էինք շուրջներս: Մեկ էլ Արտաշն ու Հայկը եկան հեռվից խաղալով ու իրար վրա տերևներ շաղ տալով: Բարևեցին ու շարունակեցին, տերևներից բլուրներ էին սաքում, իրար վրա տերևներ էին սփռում ու՛, ու զվարճանում էին: Հետո միացան մեզ էլի երեխեք, ու բոլորով նայում էինք այդ երկուսին, որ ամբողջ այգին զրվեսներն էին վերցրել:

Նրանց խաղը վարակիչ եղավ նաև մյուս փոքրերի համար, բայց ոչ մեր: Երբ նկատեցինք, որ արդեն մենակ ենք մնացել նստարանին, ու մի քանի երեխաներ ամբողջ այգով իրենց ձայնն են զցել, ու մենք էլ մի քիչ մրսում ենք, բարձրացանք ու գնացինք դեպի այգու մուտքը: Մի պահ ես կանգ առա, ներսիս պստիկ Մարիամիկը ատում էր՝ խաղա, դու էլ զնա, ու նայում էի ներքև, որ տերևների մի փունջ վերցնեմ: Մեկ էլ մեծ Մարիամը սկսեց՝ թաց է, կեղտոտ է, դու էլ մրսում ես, ու... Ու չվերցրի:

Ես գալիս էի պարապմունքից ու արդեն այնքան հոգնած էի, որ չէի կարողանում կռանալ ու տերևներ հավաքել: Իսկ Հասմիկը, որ ծիծաղելով շորի մեջ տերևներ էր փաթաթում, որ տաներ շաղ տար Անիի վրա, նույնիսկ չնկատեց, որ արդեն «ծեր 17-ամյա աղջիկը», հիացմունքով ու կարոտով է մտածում խաղի ու տերևների մասին: Ու այդ 17-ամյա աղջիկը հասկացավ, որ.

«Մանկությունը մի թռչուն է, թելով կապված մեր սրտերին, թելը պոկվում ու նա թռչում է Ու հեռանում է մեզանից...»

Ու մի բան էլ: Շատերին թվում է, թե իմ ծննդավայր Ամասիայում միայն լեռներ են, մարգագետիններ ու արոտավայրեր: Բայց Ամասիայում նաև այգի կա: Եթե չեք հավատում, եկեք ինքներդ տեսեք:

**Մարիամ Հայրապետյան
գ. Ամասիա**

Դերասան լինելը կոչում է

Հարցազրույց հայրիկիս՝ դերասան Ռաֆիկ Խառատյանի հետ

- Հայրիկ, ինչո՞ւ ես ընտրել եմ դերասանի մասնագիտությունը:
- Որովհետև փոքր հասակից սիրել եմ թատրոնը, սիրել եմ կինոն, և դպրոցն ավարտելուց հետո Աստված կամեցավ, որ աշխատեմ Գյումրու Վ. Աձեմյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոնում դերասան: Երազմաբա կատարվել է:
- Այսինքն, դու մանկո՞ւց էիր որոշել դառնալ դերասան:
- Այո, ես մանկուց երազել եմ դառնալ դերասան:
- Իսկ քո ընտանիքը ինչպե՞ս ընդունեց

- Ի՞նչ ժանրերում ես խաղում:
- Ես ներկայացել եմ տարբեր ժանրերում, և կոմեդիա, և դրամա, Աստծո հաջողությամբ, բոլոր խաղացած դերերս կարողացել եմ հաղթահարել:
- Ի՞նչ հայտնի մարդկանց հետ ես խաղացել, հայրիկ:
- Ես խաղացել եմ Լևոն Թուխիկյանի, Խորեն Աբրահամյանի, Կարապետ Սարգսյանի, Ալեքսանդր Քոչարյանի, Սերգեյ Չոլախյանի և այլ հայտնի մարդկանց հետ:
- Իսկ կա՞ն դերեր, որոնք կուզենայիր խաղալ:
- Այո, կան, հուսամ կամաց-կամաց կստացվի:
- Երբեք չե՞ս զոջացել, որ դերասան ես դարձել:
- Երբեք:
- Ի՞նչ դժվարություններ ունի այսօր

պետք է դերասան դառնալ: Հնարավոր է՝ ուրիշ մասնագիտություն ընտրեն, և դա իրենց համար ավելի հոգեհարազատ լինի, իսկ եթե ընտրեն թատրոնը և չկարողանան առաջ գնալ այդ ասպարեզում, ապա հետո շատ կզոջան:

**Լիլիթ Խառատյան
ք. Գյումրի**

Ուրբաթը

Ամռան օրերից մեկն էր: Մեր շենք տեղափոխվեց մի տղամարդ, ով հարևանների վկայություններով, երիտասարդ էր, և ազգականի դատարկ տուն էր տեղափոխվել մոտակա գյուղերից մեկից, որպեսզի աշխատանք գտնի Ամասիայում: Աշխատանք չկար: Ամասիացիներից շատերն էլ հեռացել էին քաղաքից այդ պատճառով:

Նրան իր ապրելակերպով մանեցնում էին «Ռոբինզոն Կրուզո» գրքի հերոս Ուրբաթին, և մենք սկսեցինք նրան այդպես անվանել: Ուրբաթը շիշ էր հավաքում, համձնում և հաճախ այդ փողով երեխաներին քաղցրավենիք էր գնում: Նա փողոցից հավաքում էր ծխախոտի մնացորդներ և ծխում: Իսկ թե ինչ էր ուտում, ինչպես էր ապրում, մենք չգիտեինք: Շուտով սկսեց Ամասիայի ցրտաշունչ ծմեռը: Ուրբաթին մեկ-մեկ տեսնում էինք փողոցում: Ձմռան օրերին աղբ էր հավաքում, այրում և տաքանում: Հունվար ամսին էր, երբ հարևաններն սկսեցին խոսել, թե նա տանից մի քանի օր դուրս չի եկել, և ոտնաձայներ էլ չեն լսվել: Կանչեցինք տան տիրոջը: Նա բացեց դուռը, և տեսավ, որ Ուրբաթը մահացել է: Նա սրտի կաթված էր ստացել: Նա մահացել էր մենակության մեջ: Բժիշկները ասացին, որ եթե նրա կողքին գոնե մեկը լիներ, կարող էր նրան փրկել: Այդ ամենը երբ մենք իմացանք, շատ տխրեցինք: Մենք մեզ էինք մեղադրում, թե ինչու գոնե մի օր նրա դուռը չբացեցինք և չօգնեցինք: Ըստ իս, մենակության մեջ մահանալը ամենասարսափելի և ամենատխուր մահն է:

**Հարություն Հայրապետյան
գ. Ամասիա**

- այդ որոշումը:
- Հայրս չէր ուզում, սակայն կամաց-կամաց ընտելացավ այն մտքի հետ, որ իր տղայի մասնագիտությունը դերասանությունն է:
- Հիշո՞ւմ ես քո առաջին ներկայացումը:
- Ես խաղացել եմ ինքնագործ խմբերում, որից հետո տեղափոխվել եմ թատրոն, և իմ առաջին մեծ դերը եղել է «4 նմանակ եղբայրներ» ներկայացման մեջ, որտեղ ես կերտում էի 4 եղբայրներին:
- Քանի՞ տարի է, ինչ աշխատում ես թատրոնում:
- Թատրոնում աշխատում եմ 1979թ.-ից մինչև հիմա, բայց որպես դերասան՝ 1989 թվականից:

- դերասանը, թատրոնը:
- Դժվարություններն ամենուրեք են, թատրոնին պետք է համդիսատես, դերասանին է պետք հանդիսատես: Դերասանի համար ի՞նչն է կարևոր. հանդիսատեսը, և ինչու չէ, բարձր աշխատավարձը:
- Կուզենայի՞ր, որ երեխաներդ նույնպես դերասան դառնան:
- Եթե սեր ունեն թատրոնի, կինոյի համդեպ, ինչու ոչ:
- Ի՞նչ կմաղթեիր մեզ՝ ապագա թատերասեր սերնդիս:
- Կմաղթեմ, որ ճիշտ ընտրություն կատարեն: Եթե սեր ունեն դեպի թատրոնը, բայց չեն կարողանում կամ չեն ցանկանում հաղթահարել դժվարությունները, ուրեմն, նրանց

Լուսանկարը՝ Արփիմե Ճղրիկյանի

Ազատան. Ունեւորներ

Շիրակի պատանի թղթակիցներով գնացել էինք գյուղ Ազատան՝ ֆոտոներ անելու: Շատ հետաքրքիր էր գյուղացիների ապրելակերպը: Ես նկատեցի մի ծեր մարդու՝ քարին նստած: Մոտենալով ասացի.

- Բարև ձեզ:
- Պատասխան չստացա:
- Ինչըն էք:
- Կրկին պատասխան չկա:
- Սկսեցի ներկայանալ.
- Ես Դավիթն եմ: «Մանանա» կենտրոնի սան եմ և եկել եմ նկարել սովորելու: Հո ղե՛մ չեք, որ ձեզի նկարեմ:
- Ի՞նչ է էղե, տղա ջան:
- Դարձյալ նույնը.
- Ես «Մանանա» կենտրոնի սան եմ: Եկել եմ նկարել սովորելու:
- Վերջապես հնչեց այդքան երանելի պատասխանը.
- Տղա ջան, դու մեր Սարոյի թողը չե՛ս: Հասկացա, որ պապիկը այդքան էլ լավ չի լուսն, բայց ալարեցի այդքանը կրկին ասել:
- Հա, պապ ջան: Հա: Կթողնի՛ս նկարեմ:
- Հայացքին ավելացնելով ժպիտ ասաց.
- Նկարե, տղա ջան: Սպես լավ է:
- Շատ լավ է:
- Ես նկարեցի նրան և ժպիտով հաջողություն մաղթեցի շատ բարձր ձայնով: Սակայն կասկած մնաց իմ մեջ. «Տեսնես լսե՞ց, թե չէ՞»:
- Էդ ի՞նչ կենես, այ տղա,- ձայնին

- տալով բարձր տոն՝ հարցրեց մի ուրիշ տատիկ:
- Հե՛: Նկարեմ զը, տատ ջան: Ավելի ճիշտ, սորվիմ զը նկարել:
- Արդեն ծայրը փափկացնելով հարցրեց.
- Նկարելուց բացի կարո՞ղ ա ուրիշ բան ուզես, բալա:

- Չէ, տատ ջան:
- Աղջիկ էլ չես ուզե՞:
- Դե, չէ:
- Իյա՛: Հասնիկ, Տաթև, Վարդ... Արեք: Իմ դիմաց կանգնեցին 7-ից 15 տարեկան 7 աղջիկ:
- Որի՞ն կուզես, բալա:
- Սկզբում փորձեցի մտածել՝ ում ընտրեմ: Հետո ինքս ինձ սաստելով պատասխանեցի.
- Ոչ մեկին:
- Ծիծաղելով ասաց.
- Դե, որ աղջիկ չես ուզե, գոնե բոլի մեր բաղչի խաղողը ուտես: Հասնիկ, Տաթև, Վարդ... Հը խաղողը բերե՛ք: Խաղողը շատ համեղ էր, բայց հասկացա, որ եթե մի քիչ էլ երկար մնամ, դժվար կարողանամ գնալ տուն, մի խոսքով, եկավ հրաժեշտի պահը՝ մի հուզվել, մի լաց, ոնց որ լինեի նրանց կորած տղան: Ես քիչ-քիչ հեռանում էի:
- Էլ չե՛ս գալու,- օգտագործելով վերջին ճիգը անհանգստացած բղավեց նա:
- Մնա՛՝ հինգ տարուց կերևամ,- նրան հանգստացնելով ասացի ես ու հեռացա ինքնավստահ քայլով:

**Դավիթ Ավագյան
ք. Գյումրի**

Լուսանկարը՝ Կիմա Ենգոյանի

Լուսանկարը՝ Սիլվա Յովհաննիսյանի

Ձմեռը մեկ փաթիլի մեջ

Տարվա եղանակներից ինձ ամենից շատ դուր է գալիս ձմեռը: Ինչպես ուրիշները՝ ես ձմեռը չեմ տեսնում ձյան, ամառորի, ցուրտ եղանակի մեջ, այլ ընդամենը մեկ փաթիլի մեջ: Այդ մեկ փաթիլում ես տեսնում եմ ամեն ինչ, և՛ ձյունը, և՛ ամառորը, և՛ ձմռան զանազան այլ հիանալի երևույթներ: Բնությունն ունի հեքիաթային երևույթներ, որոնք ապշեցնում են բոլորին: Ձմռանը ես մեծ մասն անցկացնում եմ տանը, վառարանի կողքին նստած: Ինչո՞ւ հենց մեկ փաթիլ ձյան մեջ, պատասխանը պարզ է, որովհետև հենց այդ փաթիլով է սկսվում ձմեռը: Այդ փոքրիկ փաթիլները նման են մարդկանց, թե ինչո՞ւ, հիմա կասեմ: Եթե մի քանի փաթիլ ընկնեն գետնին, միանգամից կհավվեն, իսկ եթե միլիոնավոր, միլիարդավոր փաթիլներ ընկնեն գետնին, ապա կծածկեն ողջ տարածությունը: Այդպես էլ մարդիկ: Եթե մարդը միայնակ է, ապա նրա մոտ դժվար թե ինչ որ բան ստացվի: Իսկ եթե միասնական լինեն, նրանց առջև կբացվեն համարյա բոլոր դռները: Այդ մեկ փաթիլում ես տեսնում եմ ամեն ինչ: Դժվար թե մարդիկ ինձ հասկանան: Ամեն մարդ իր մտածելակերպն ունի և առաջնորդվում է դրանով: Մեկը՝ ռոմանտիկ է, մեկը՝ ռեալիստ, և այդպես շարունակ:

Ձմռանը շատ հաճախ ընկերներով, այսպես ասած, «տղերքով» դուրս եմք գալիս փողոց և խաղում ձմեռվա ամենատարածված խաղը՝ ձնագնդիկ: Յիմնականում ընկերներս ինձ կանչում են.
-Սերժո՛ւ տա՞նն աս: Թե ասա՝ ո՞ւր պիտի լինեմ էս ցուրտ ձմռանը: Ինչպես միշտ, վառարանի կողքին նստած:

**Սերյոժա Բաբոյան
գ. Մալիշկա**

Խնդրի երկրորդ երեսը

Ընկերներիս հետ գնում էինք դաշտ՝ ֆուտբոլ խաղալու, երբ նկատեցինք, որ կտրում են դաշտի շրջակայքի առողջ ծառերը: Ընկերոջս հետ որոշեցինք մոտենալ ու հարցնել, թե ինչու են կտրում ծառերը: Նրանք պատասխանեցին.
-Գալիս եք, ծառերի ցողունները ուտում եք, դրա համար էլ կտրում ենք:
-Բայց արժե՞ ցողուի համար ծառ կտրել:
-Ախր, երեխեք ջան, ձմռան փայտ չունեմ, փող էլ չեմ կարողանում աշխատել, որ փայտ գնեմ, ստիպված ծառերը կտրում եմ: Մեմք ոչինչ չասացինք և հեռացանք, քանի որ նա ծիշտ էր: Տեսնո՞ւմ եք, մի խնդրից առաջանում է մեկ այլ խնդիր: Եթե այդ մարդն ունենար գումար՝ վառելիք գնելու համար, ապա չէր կտրի իր իսկ տնկած առողջ և երիտասարդ ծառերը, այլ կգներ գոնե չորացած ծառի փայտ:

**Կարեն Զանոյան
ք. Վայք**

Էկոլոգիական կրթություն ստանում ենք, բայց կարծում եմ, ժամանակն է մտածել աշխատատեղերի մասին:

**Բորիս Իսրայելյան, 15տ.
գ. Մալիշկա**

Վարպետ Մելիքը

Յիշում եմ, երբ փոքր էի, մի օր առավոտյան ինչ-որ ծայն էր լսվում: Դռնից դուրս նայելով, ես փորձեցի պարզել, թե ինչ ծայն է դա, և տեսա սպիտակ մագերով մի ծերունու, ով դանդաղ տաշում էր կարմիր տուֆ քարը: Նա այնքան էր աշխատել քարերի հետ, որ ձեռքերն արդեն կոշտացել էին: Միայն ձեռքերին նայելով երևում էր, թե որքան աշխատասեր մարդ է: Բե՞՞զ էլ հետաքրքրեց, թե ով էր նա: Ազատել գյուղի վարպետի ընտանիքում ծնվեց չորրորդ որդին՝ Մելիքը: Որդիներից միայն Մելիքը բռնեց հոր ուղին և դարձավ քարտաշ, իսկ մյուս երեք եղբայրները՝ Մելսիկը, Սուրիկը և Յուսիկը, մեկը՝ ինժեներ, մյուսը՝ հաշվապահ, իսկ երրորդը դարձավ տնօրեն: Նրանք ունեին ևս երկու քույր: Նախնիները եկել էին Խոյից դեպի Ազատեկ, որը նշանակում է ազատ տարածք: Քրոջ հետ Ազատեկից տեղափոխվելով Երևան, Մելիքը կառուցել է իր և իր քրոջ տները, այնուհետև իր տունը վաճառելով, տեղափոխվել քաղաք Վայք (նախկինում՝ Ազիզբեկով): Եվ արդեն Վայքում կառուցել է իր սեփական տունը: Որոշ վարպետներ այդ թվում նաև ինքը, կառուցել են Վայքի մշակույթի կենտրոնի շենքը և այլ բնակելի շենքեր: Նրա կառույցների մասին կարելի է խոսել ժամերով: Մարդ, ով աշխատեց նույնիսկ իր կյանքի վերջին տարիներին, կառուցելով Մարտիրոս գյուղի եկեղեցին: Այդ մարդը պապս էր՝ վարպետ Մելիքը: Նա արդեն վեց տարի է՝ մահացել է: Մահացել են նաև նրա երկու եղբայրները և քույրերը: Այսօր էլ նրա կառուցած շինությունները կանգուն են, և նրան հիշում եմ որպես աշխատասեր մարդու, որպես վարպետ Մելիք:

Արժե՞ սովորել

Ես տասներկուերորդ դասարանցի եմ և, ինչպես ընկերներիցս շատերը, այնպես էլ ես, ընտրել եմ ապագա մասնագիտությունս՝ լրագրող: Դա ամենաբարդ ու ամենապատասխանատու մասնագիտություններից մեկն է, քանի որ քեզնից է կախված, թե ինչ մարդիկ կիմանան այս կամ այն իրադարձության մասին, ձի՞շտ է արդյոք, թե ոչ: Ու իմ բոլոր քննությունները (հայոց լեզու, ստեղծագործական աշխատանք և բանավոր հաղորդակցման (էլ ուրիշ անուն չունեի՞ն դնելու), կապված են հայոց լեզվի և գրականության հետ: Հակառակ ընկերներիս, որոնք պարապում են մի քանի առարկա, ես պարապում եմ միայն հայոց լեզու և գրականություն: Շատերը զարմանում են, թե ինչպես եմ մեկ առարկա պարապելով ընդունվելու: Այս կողմից բախտս բերել է, խորանում եմ մի առարկայի մեջ: Ամբողջ օրը հայոց լեզու, պարապմունք, պարապմունք, պարապմունք, և ժամանակ էլ չի մնում դպրոցական մյուս առարկաների համար: Ծնողներս պնդում են, որ բոլոր առարկաները սովորեմ այնպես, ինչպես հայոց լեզուն: Նրանց ասելով, ամբողջ օրը պետք է գիրքը ձեռքիցս չզցնեմ: Հասկանում եմ, ինձ համար են անում դա, սակայն ինձ այնքան էլ պետք չէ իմանալ, օրինակ՝ 1975թ մայիսի 26-ին ինչ է եղել: Իհարկե, լրագրողին ցանկացած գիտելիք պետք է: Որքանո՞վ գեղեցիկ կլինի, եթե ես գնամ մասնույի ասուլիսի որևէ թեմայի շուրջ ու գիտելիք չունենամ արժարժվող հարցի մասին: Բոլոր առարկաներից ես ունեմ այնքան գիտելիք, որքան ինձ պետք է: Ուսուցիչներս ինձ լավ գիտեն և հասկանում են, որ իրենց առարկան ինձ համար այնքան էլ կարևոր չի, ու միշտ հանդուրժում են: Այս մասին սոցցանցում մի հետաքրքիր բան կա գրած. «Թող Աստված երկար տարիների կյանք տա այն ուսուցիչներին, որոնք հանդուրժում են մեզ, քանի որ չենք սովորում իրենց առարկաները»: Հ.Գ. Բայց նկատել եմ. վերջերս համը հանում եմ: Խոստանում եմ երկուշաբթի օրվանից դաս պատասխանել:

**Մուշեղ Վարդանյան
ք. Վայք**

Մի վերջանա, իմ սքանչելի օր

Հանգստյան օրերից հետո նորից երկուշաբթի: Ես շատ եմ սիրում առավոտյան քունը, որովհետև ամենալավ երազները սկսում են արևի ծագելուց հետո, բայց ինձ արթնացնում է դասի գնալու պարտավորվածությունը: Սովորությանս համաձայն, կանգնում եմ հայելու առաջ՝ ժպտում ու ասում, որ այսօր հիանալի օր է լինելու: Այդքանից հետո, իհարկե, ուրախ տրամադրությամբ և ժպիտով դուրս եմ գալիս տանից: Ես շատ եմ սիրում խոսել, անընդհատ զրուցել մի հետաքրքիր թեմայի շուրջ և այդ պատճառով էլ երբեք մենակ չեմ գնացել դպրոց: Հասանք դպրոց: Ես դասարանի ավագն եմ, և դա ինձ համար մեծ պարտավորություն է, միևնույն ժամանակ, նաև հետաքրքիր գործ: Զանգը հնչեց: Այժմ պետք է կենտրոնանալ դասին, բայց իհարկե, ինչպես վերը նշեցի, ես շատախոս եմ, և լինում է այնպես, որ ինձ դիտողություն են անում: Ես սիրում եմ իմ բոլոր ուսուցիչներին՝ հատկապես մեր դասղեկ ընկեր Սիմոնյանին: Ես նրան սիրում եմ, որովհետև թեկուզ նա շատ մեծ է, բայց միշտ կենսուրախ է: Դպրոցում ամեն ինչ լավ է անցնում, երբ ես տրամադրվում եմ, որ այսօր հիանալի օր է լինելու: Մեր դպրոցի հոգեբանը խմբակ է վարում, որի մեջ ես նույնպես ընդգրկված եմ: Նա ասում է, որպեսզի ձեր կյանքը միապաղաղ չլինի, պետք է ամեն օր տուն գնալու ճանապարհը տարբեր լինի: Նրա խորհրդով ես որոշեցի այս անգամ ընտրել բոլորովին ուրիշ ճանապարհ: Դե ահա, ես մի փոքր հոգնած գալիս եմ տուն և համտեսում եմ մայրիկիս համեղ «ստեղծագործությունները»: Նա էլ ինձ նման չի սիրում միշտ նույն բաները՝

միապաղաղություն: Հանգստանալուց հետո պատրաստում եմ դասերս: Դա տևում է մինչև ժամը յոթը, բայց այս անգամ ես շուտ վերջացրեցի, իսկ մայրիկը տանը չէր... Դե~, ձեր մտքով էլ նույն բանն անցավ: Ես որոշեցի պատրաստել խմորեղեն: Տան մթերքները բավականացնում էին միայն ռուլետի: Ճիշտ ասած, չեմ սիրում լռության մեջ գործ անել, և ես դրեցի իմ սիրած երգերն ու գործի անցա: Ամեն բան լավ էր ստացվում: Ես գիտեմ մայրիկն ինչ է ուզում: Նա սիրում է, որ ինչ գործ էլ անելու լինես, մաքուր անես: Ես այդպես էլ արեցի: Սեղանին դրված էր միայն պատրաստ թխված ռուլետը: Մայրիկը եկավ: Նա սկզբում չնկատեց, բայց հետո առավ վառվածի հոտը (ես չէի ուզում ասել, բայց մինչ ես փոստեներն էի լվանում, մի փոքր վառվել էր իմ ռուլետը): Նրան շատ դուր եկավ իմ անակնկալը: Հրավիրեցիք նաև մորաքրոջս: Ոչ մի կտոր չէր մնացել: Արդեն ուշ էր: Ես պառկեցի քնելու, սակայն մտածում էի այս օրվա մասին: Օրն ուղղակի հիանալի էր: Ես հասկացա, որ ամեն բան գալիս է առավոտյան քո օրվա նկատմամբ տրամադրվածությունից: Ամեն օր ես արթնանում եմ այդպիսի զգացումով և վայելում կյանքը: Ես փորձում եմ նաև իմ դրական էներգիայից փոխանցել մարդկանց, որպեսզի բոլորն ուրախ լինեն: Մայրիկս ասում է, որ իմ մեջ չբացահայտված շատ տաղանդներ կան: Ինձ թվում է, մենք կբացահայտենք դրանք միասին:

**Նոնա Պետրոսյան
ք. Եղեգնաձոր**

Հարազատ միջավայր

Ինձ միշտ հետաքրքրել է կենդանական աշխարհը: Յուրաքանչյուր կենդանի ունի իր առանձնահատկությունները: Հիշում եմ, միշտ ուշադրություն եմ դարձրել փողոցային կատուներից, խղճացել, կանգնել, մի քիչ մտածել ու հետո, գրկելով կենդանուն, վազել եմ տուն: Ճի՛շտ է, դժվար է այդքան կենդանիներ տանը պահելը, բայց ինձ միշտ հաջողվում էր համոզել տնեցիներին: Ամեն ծնունդ մի կատու դառնում էր մեր ընտանիքի անդամ: Տասու, տեսնելով նորեկ կատուներին, ամեն անգամ ասում է.

-Է՛, Սոֆյա՛, էլի՛ կատու: Լավ, բե՛ր, բե՛ր, տեսնենք էս մեկին որտեղ ենք տեղավորում:

Տասու արդեն հարմարվել էր իմ այդ բնավորությանը: Ձմռանը փոքրերին փորձում էի տուն բերել և տեղավորել վառարանի մոտ: Ա՛յ, դա համոզելը մի քիչ դժվար էր ստացվում:

Դպրոցից տուն կամ տնից դպրոց ճանապարհին, երբ մի կատու էինք տեսնում, և ես սկսում էի կանգնել ու մտածել, ընկերներս ասում էին.

-Էլի գնաց իրա կենդանական աշխարհը: Արի՛, ուշանում ենք, դրա ժամանակը չի:

Մանկությանս երազանքն էր՝ դառնալ մեծահարուստ և վարձել աշխատողներ, որոնց գործը կլիներ փողոցից գտնել անօգնական

կենդանիներին և պահել: Բայց քանի մեծացա, այնքան հասկացա, որ երազանքս իրագործելը բարդ է: Շանս երկու տարի է, ինչ պահում եմ. հայրս է գնել: Շանս ամուսնը Հերման է: Սիրում եմ պատուհանից հետևել շանս և կատուներիս խաղերին, հաճախ էլ՝ կռիվներին: Շունս միշտ փորձում է ընկերական հարաբերություններ ստեղծել կատուների հետ: Երանք վախենում են և թաթով հարվածում շան պոչին, իսկ նա ավելի է ոգևորվում: Ամռանը շանս հետ ֆուտբոլ եմ խաղում, իսկ կատուներս սիրում են, երբ իրենց հետ թելի կծիկով եմ խաղում:

Կատուներիցս մեկը շատ է կապված շանս հետ: Կարելի է ասել, որ նրանք անբաժան ընկերներ են: Ձմեռը նրանք միասին են քնում՝ չսառչելու համար: Հիմնականում չեմ սիրում կատուներին անվանակոչել, բայց այս մեկի անունը Չիտա է, որի անունն էլ կապված է մեկ այլ պատմության հետ: Ունեի մի շատ յուրահատուկ կատու, ում ամբողջ կյանքիս ընթացքում կիշխեմ: Նա միշտ ուղեկցում էր ինձ դեպի դպրոց: Շատ հավատարիմ էր, իսկ ես էլ շատ կապված էի նրա հետ: Մի օր էլ տուն վերադարձա, բայց նա չկար: Հետաքրքրվեցի և օրեր անց իմացա, որ մեքենայի տակ է ընկել: Դա ինձ վրա շատ ազդեց:

Ինձ համար դժվար է լինում նրանցից բաժանվել, բայց, երբ տեսնում եմ, որ կենդանիները շատացել են, և դժվար է նրանց պահելը, ես հետաքրքրվում եմ և գտնում եմ մարդիկ, ովքեր ցանկություն կհայտնեն պահել նրանց: Վերջապես գալիս է ձմեռը, և միակ հոգսը, որ ես ունենում եմ, դա կենդանիներին տեղավորելն է: Հերմանը և Չիտանն մնում են ավտոտնակում, իսկ փոքրերը տան կողքի սենյակում, գիշերն էլ՝ վառարանի մոտ:

Հաճախ կենդանիների մեջ նկատում եմ այնպիսի հատկություններ, որոնք մարդկանց մեջ երբեք չեն տեսնում: Երբ մեռակ եմ լինում, սկսում եմ կիսվել կենդանիներիս հետ կամ պատմել անցկացրածս օրվա մասին: Իսկ նրանք էլ այնպիսի դեմքի արտահայտություն են ընդունում, իբր թե հասկանում են: Հուսամ, հասկանում են:

**Սոֆյա Աբրահամյան
ք. Եղեգնաձոր**

Վիրտուալ մոլորակի բնակիչները

Տանը աղ չկար, խանութներն էլ փակ են այդ ժամին, ինչ արած, պետք է դիմել հարևան Վարդանուշ տատիկի օգնությանը: Նրա թոռնիկներն էլ նոր էին եկել արտասահմանից, նրանց տանը շատ զբաղված կլինեին, բայց ուրիշ տարբերակ չունեմ: Բացում եմ դարպասը և կանչում՝ Վարդուշ տատիկ: Դուրս է գալիս և մոտենալով՝ ինձ փորձում ճանաչել:

-Ախ, այդ դու ես, իմ քաղցրիկ, ի՛նչ է պատահել:

-Աղը վերջացել է, խանութներն էլ փակ են, եթե խնդրեմ, մի փոքր կտամք:

-Իհարկե, անցիր ներս, հիմա կբերեմ: Մտնում եմ ներս, սակայն ոչ ոք ինձ չի նկատում, ամեն մեկի ձեռքին մի հեռախոս և պլանշետ կա, նրանք նստած են և գրում են ինչ-որ բաներ, ինձ այնպես ավելորդ և վատ եմ զգում այդ միջավայրում, միաժամանակ հասկանալով, որ այստեղ ոչ ոք ինձ չի նկատի, ստիպված դուրս եմ գալիս և տեսնում Վարդուշ տատիկին՝ մի աման աղով:

-Շնորհակալություն,- ասում եմ ես և գալիս տուն: Իմ այդ օրվա տեսածը այնքան էր ազդել ինձ վրա, որ հիմա ինձ միայն այդ հարցն է հուզում, թե ինչու մարդիկ, իրական շփումը թողած, նախընտրում են այդ անհետաքրքիր և ծանծաղիկ համացանցային շփումը: Չէ՞ որ այդպես շփվելով մարդիկ սկսում են մոռանալ զգացմունքների, մարդկային վերաբերմունքի և առհասարակ հոգևոր արժեքների մասին, կորցնում են ջերմությունը միմյանց նկատմամբ: Տեխնիկան այնքան է զարգացել, ամենուրեք այդ համակարգիչներն են, և երեխաները, զբաղվելով համակարգչային խաղերով և սոցցանցերով, մոռանում են դասերի մասին և իրենց ամենալավ շրջանը՝ մանկությունը, անցկացնում չոր ու ցամաք համակարգչի առջև: Հիշում եմ, երբ փոքր էի, արագ-արագ սովորում էի դասերս, որ շուտ վերջացնեի, գնայի դուրս «գործնագործ» կամ «բռնցի» խաղալու, իսկ հիմա երեխաները շտապում են վերջացնել դասերը և նստել համակարգչի առջև: Չեմ էլ ուզում պատկերացնել, թե ինչ կլինի ապագայում, եթե այսպես շարունակվի տեխնիկայի զարգացումն ու տարածումը: Բոլորը կմոռանան

մարդկային, իրական շփման մասին, և կամաց-կամաց բոլոր մարդիկ ռոբոտներ կդառնան: Հուսով եմ, որ մի օր այս ամենի վերջը կդրվի, քանի դեռ Երկիր մոլորակը չի դարձել Վիրտուալ մոլորակ:

**Գոհար Զաքարյան
գ. Մալիշկա**

Ես ուզում եմ իմանալ

Բարև ձեզ: Իմ անունը Նարեկ է: Սովորում եմ Մալիշկայի թիվ 1 դպրոցում: Հետաքրքրվում եմ էլեկտրոնիկայով: Սպորտաձևերից սիրում եմ լող և վոլեյբոլ: Հիշտան ասած, կարդալու հետ այնքան էլ սեր չունեմ: Չեմ սիրում նաև շարադրություններ գրել, բայց դե, ինչ արած, ես էլ այդպիսին եմ: Չափից շատ սիրում եմ ռեժիսորի գործը, սակայն ուսումնա չեմ ուզում շարունակել այդ ուղղությամբ, քանի որ կարծում եմ, որ ֆիլմ նկարահանելու համար պետք է ուղղակի տաղանդ և ցանկություն ունենալ: Ուսման առումով նախընտրում եմ գնալ ճարտարապետության ուղղությամբ: Չափից ավելի երագող եմ, ինչն ինձ վրա ազդում է և՛ դրական, և՛ բացասական: Լինում է այնպես, որ ինձ խրախուսում են, որոշ դեպքերում էլ բոլորն ուղղակի ծիծաղում են ինձ վրա: Լավ եմ հիշում՝ 5-րդ դասարանում բնագիտության դասին ուսուցչուհի ատոմների մասին ինչ-որ բան էր բացատրում: Նա դասից դուրս մի հարց տվեց և ասաց, որ պատասխանողին 10 կնշանակի: Բոլորն սկսեցին ենթադրություններ անել, իսկ ես ընկա երևակայության գիրկը: Սկզբում ամաչեցի բարձրաձայնել՝ մտածելով, որ այդպիսի բան լինել չի կարող: Տեսնելով, որ ոչ ոք ճիշտ չի պատասխանում՝ փորձեցի ռիսկի դիմել, և ոչ իզուր: Խոսքս չավարտած՝ ուսուցչուհի ընդհատեց ինձ.
-Հիանալի՛ է, կեցցե՛ս:
Այդպես ես վաստակեցի առաջին 10 գնահատական բնագիտությունից: Հիշում եմ նաև, թե ինչպես էինք ընկերներով բարձրացել սարի գլուխը: Ես նայեցի ներքև և սիրահարվեցի այդ տեսարանին: Սկսեցի մտովի կառուցել մի սարք, որի օգնությամբ կարելի է նետվել սարի գագաթից ցած՝ և հանգիստ վայրեքք կատարելով հիանալ տեսարանի գեղեցկությամբ,

բայց այնպես, որ ցանկացած պահի կարելի լինի մնալ օդում: Երբ ես կիսվեցի այդ գաղափարով ընկերներիս հետ, ստացա ինձ այնքան էլ դուր չեկած պատասխան.
-Դա խո՞ տու խիվանդ չես, ես յան յար չինես դեմ:
Երբ ես վերադարձա իրականություն, նրանք արդեն սարի ստորոտին էին, և ես ստիպված եղա արագ-արագ հասնել նրանց, որ մեմակ չմնամ... Մի անգամ էլ մայրիկիս հարցրի, թե ինչ չափման միավորով եմ հաշվում գրելու ժամանակ գրչի թողած թանաքի հաստությունը, և ոչ մի պատասխան չստացա: Նույն հարցը ուսուցչուհուս ուղղելուց հետո ստացա հետևյալ պատասխանը. «Երբեք չէի կարող մտածել, որ նման հարց կարելի է տալ»: Ես մինչև հիմա էլ չեմ ստացել այդ հարցի պատասխանը...
Դե լավ, էլ չշարունակեմ, թե չէ, վախենամ, դուք էլ կսկսեք ծիծաղել:

**Նարեկ Բաբայան
գ. Մալիշկա**

**Իմ անմոռանալի
շաբաթը**

Սովորական չորեքշաբթիներից էր, դասերով լեցուն: Հեռախոսս սեղանին էի թողել, մեկ էլ տեսնեմ մի անծանոթ համարից զանգ եկավ: Արագ վերցրի ու սրտատրոփ մտա սենյակ: «Մանանա» կենտրոնից էին զանգել, ասացին, որ սպասված դասընթացի համար ես ընտրվել եմ, կուզե՞մ մասնակցել:
-Իհարկե, շատ եմ ուզում մասնակցել, ասացի ես:
Թռչկոտում էի սենյակով մեկ: Մերոնք մտածեցին, թե գժվել եմ, բայց երբ ասացի, թե ինչն ինչոց է, ամեն բան հասկացան: Այդ դասընթացի օրերը իմ կյանքի ամենակտիվ և ուրախ օրերն էին: Ես այնքան բան սովորեցի այդ օրերի ընթացքում, որ մի կերպ էր գլխիս մեջ տեղավորվում: Հետո

հասկացա, որ ամեն ինչ շատ հեշտ ու պարզ է, պարզապես պետք է ընկալել: Վերջին օրն էր, գնացինք Զառիթափ գյուղ՝ ֆոտոներ անելու: Բաժանվեցինք երկու խմբի ու գնացինք հակառակ ուղղություններով: Շա՛տ ցուրտ էր Զառիթափում, ճանապարհների սառույցը դեռ չէր հալվել: Հետաքրքիր ժամանակ անցկացրինք՝ փորձելով կիրառել մեր նոր գիտելիքները լավ ֆոտոներ ստանալու համար: Երբ վերադարձանք այնտեղ, որտեղից բաժանվել էինք, տեսանք մյուս խմբին, որը նույնպես վերադառնում էր: Ես փորձեցի մոտենալ նրանց՝ սառույցների վրայով: Բախտս չբերեց, ոտքս սահեց, ու ընկա, բայց դա էլ քիչ էր, շարունակում էի ցած սահել: Չկարողանալով բարձրանալ, որոշեցի հույսս բախտի վրա թողնել: Բայց քանի որ մեր շատ բարի Մուշեղն այնտեղ էր, հաշվեք, թե հարցը լուծված է: Նա վազելով մոտեցավ ինձ, ու ի գարմանս ինձ, սահելով ավելի ցած իջավ, քան ես էի: Ես էլ իբր կատակեցի.
-Հը՞ն, Մուշ, հիմա ե՛ս եմ քեզ փրկում, թե՞ դու ինձ:
-Չէ, սահելով արի հետևիցս,- ասաց Մուշը:
Հետևեցի նրա հրահանգներին: Նա բռնեց ձեռքիցս ու օգնեց բարձրանալ: Ու ինչպես ասում են. «Մե՛ խիմո, մե՛ ծիծաղ...»:

Հ.Գ. Ապրես Մուշ ջան, ես էս դեպքը հաստատ չեմ մոռանա: Ափսոս ոչ մեկը չանմահացրեց էդ պահերը, հետո կնայեինք նկարները, կծիծաղեինք: Մեկ էլ ապրի Հայաստանի պատանի թղթակիցների ցանցը, որ մեր առօրյան դարձրեց այսքան հագեցած:

**Հասմիկ Գիվարգիայան
գ. Մալիշկա**

Լուսանկարը՝ Միլենա Խաչիկյանի

Արդուկն ու փողկապը

Նորած գեղեցիկ Արդուկը շատ ուրախացավ, երբ նրան գնեցին և տեղափոխեցին այն վերանորոգված բնակարան, որը պետք է դառնար նրա երկրորդ տունը: Երկար ժամանակ նա մնացել էր խանութի ցուցափեղկին կանգնած, բայց միշտ ուրախացել էր իր ընկերների համար, որոնց գնել և տարել էին նոր բնակարաններ: Նա համբերատար սպասել էր իր հերթին: Նույնիսկ Ամանորյա տոներին էլ նրան չգնեցին:

Եվ ահա այսօր նա երջանիկ է: Ինքն էլ կունենա ընտանիք և ընկերներ: Նոր բնակարանը մաքուր էր, լավ կահավորված և ուներ բարի տանտիրուհի: Առաջին օրը նրանով հիացան և կողք դրեցին: Առավոտյան նա արթնացավ ծանոթ ձայնից և զարմանք ապրեց, որ իր հին ընկեր Փոշեկուկն էլ էր այդ տանը: Փոշեկուկից հետո տանտիրուհին միացրեց Արդուկը: Գեղեցիկ ու մաքուր սավանները, սրբիչները, վերնաշապիկներն ու շրջագգեստները արդուկվում և տեղավորվում պահարանի մեջ: Հերթը հասավ գոռոզ Փողկապին:

-Չդիպչե՛ս ինձ, առանց քեզ էլ ես կոկիկ ու գեղեցիկ եմ: Արդուկը կուլ տվեց վիրավորանքը, շուտափույթ ավարտեց գործը և մոռացավ տիպի միջադեպը: Սակայն դա վիրավորանքի սկիզբն էր միայն: Գոռոզ, մեծամիտ ու չար Փողկապը նվաստացնում էր Արդուկին և բոլոր հագուստներին տրամադրում նրա

դեմ: Օր-օրի ավելանում էին

Արդուկի հասցեին հնչող կշտամբանքները: Եվ Արդուկն արդեն կարոտով էր հիշում խանութի ցուցափեղկում անցկացրած իր անհոգ օրերը: Մի առավոտ տանտիրու-

հին երկար փնտրեց Փողկապը, բայց չգտավ: Երեկոյան փնտրտուքները շարունակվեցին, սակայն ապարդյուն: Գիշերը, երբ բոլորը քնած էին, Փոշեկուկը ձայն տվեց Արդուկին:

-Հանգիստ եղիր, իմ լավ բարեկամ: Ես նրան կուլ եմ տվել: Նա էլ երբեք չի նեղացնի քեզ: Հաջորդ օրը տանտիրուհին Փոշեկուկը մաքրելիս նկատեց փոշեթաթախ Փողկապն ու առանց ափսոսելու դեմ նետեց:

Շուշանիկ Մելիքյան ք. Աբովյան

Կախարդական բաժկոնը

Մի օր բակում երեխաների հետ պահմտոցի էինք խաղում: Փակողը մի տղա էր: Ես հագել էի խոտի գույնի մի բաժկոն: Նա սկսեց հաշվել: Ես թաքնվել էի մի ծառի հետևում: Նա բացեց աչքերը: Կամաց-կամաց մոտեցավ իմ ծառին, ուզում էր տեսնել՝ ով կա այնտեղ: Ես խուճապի մատնվեցի: Մտածեցի, որ բռնվել եմ ու հասկացա, որ կարող եմ պառկել խոտի վրա: Ես փակեցի իմ դեմքը, ձեռքերս դրեցի գրպաններիս մեջ: Նա մոտեցավ, ուշադիր նայեց և մինչ ուզում էր հասկանալ ինչ է, կամ ով է, ես վազեցի ու ինձ թքեցի: Նա զարմացավ ու հարցրեց.

-Որտե՞ղ էիր: Ես պատասխանեցի. -Չեմ ասի, դա իմ գաղտնի տեղն է: Եվ մտածեցի. «Այ քեզ բախտ, սրանից հետո միշտ կհագնեմ իմ այս բաժկոնը և կթաքնվեմ խոտերի մեջ»:

Աճի Ուզունյան

Ռեքսը

Մեր բակում մի շուն կա: Նրա անունը Ռեքս է: Ես նրան շատ եմ սիրում: Մի օր իմ ընկերոջ հետ նստած զրուցում էինք: Հանկարծ Ռեքսը մեր դիմացով անցավ: Ընկերս վախից թաքնվեց, իսկ ես մի կտոր միս շարտեցի նրա դիմաց: Ռեքսը միսը վերցրեց և գնաց: Երբ Ռեքսը գնաց,

Լուսանկարը՝ Լուսինե Հակոբյանի

ընկերս եկավ և նստեց կողքիս: Ես նրան հարցրի.

-Վախեցա՞ր:

-Այո՛, - պատասխանեց նա:

Եվ մենք շարունակեցինք մեր զրույցը: Մի քանի օր անց իմացանք, որ Ռեքսը կորել է: Երբ շան տերը մեզ մոտեցավ և հարցրեց, թե չե՞նք տեսել իր շանը, ընկերս ջղայնացած ասաց.

-Ձեր շունը մեռել է, - և միանգամից վազեց տուն: Իսկ ես, որ խղճում էի շանը, ասացի, որ չեմ տեսել և նրա հետ միասին գնացի փնտրելու: Վերջապես գտանք շանը:

Ընկերս մի քանի օր բակ չիջավ, և ես բարձրացա նրանց տուն, որպեսզի բացատրեմ, որ չի կարելի մեծերին ստել, և շներից վախենալ պետք չի. չէ՞ որ նրանք էլ են կենդանի էակներ:

Հաջորդ օրը նա իջավ բակ: Բայց առաջինը ոչ թե ինձ մոտեցավ, այլ շան տիրոջը և ներողություն խնդրեց իր ասածի համար:

Ես շատ ուրախացա:

Վահրամ Խաչիկյան, 10տ.

Առանց ծնողների

Ամեն տարի ամռանը Վանաձոր գնալուց 2 օր առաջ հարցուփորձ անելով ճշտում եմ՝ եթե գնամ Վանաձոր, ինձ հետ գալո՞ւ են հանգստանալու, թե ոչ, որ տխրությունս թողնեմ Երևանում: Չեմ ուզում հանգիստս փչացնել: Չնայած գիտեմ, որ նրանք չեն գալու: Բայց հարցնում եմ՝ կարող է և գան: Բայց, երբ իմանում եմ՝ չեն գալու, տխուր երգում եմ իմ հորինած երգը. «Չեմ գալու, ինչ ափսոս, որ չեն գալու»: Ահա և եկավ այն օրը, երբ պետք է գնայինք:

-Ուռա՛, ուռա՛, - դուրս ցատկեցի սենյակից և վայրէջք կատարեցի մայրիկիս առջև:

-Մի քիչ առաջ չե՞իր տխրում, - հարցնում է նա:

Պատասխան չկա, մարդ չկա: Մինչ նա խոսում էր, հաջորդ ցատկս ինձ տարավ դեպի հայելին: Սանրված էլ չէի: Ուրախացած սանրվում եմ:

-Ի՞նչ ես անում, - հարցնում է հայրիկս: Ուսերս եմ բարձրացնում: Գնում եմ հավաքեմ թափած մազակալներս: Իսկ մազերս մի այլ մազակալով եմ հավաքում, քանի որ կեսը փչացրել էի: Երբ արդեն դուրս էիմք եկել բակ՝ առաջինը ես նստեցի մեքենան: Դուռը շրխկացնելով փակեցի և

Լուսանկարը՝ Լիլիթ Վարդանյանի

մի նկատողություն էլ դրա համար ստացա: Ճանապարհին մի քիչ քնեցի: Երբ արթնացա, հասնում էինք Դիլիջան: Մի լաց, ճչոց: -Չեմ ուզում գնալ, չեմ ուզում: Ծնողներս էլ ինձ փորձում էին հանգստացնել: Հասանք տեղ, տեսա ընկերուհիներին և մտքումս ասացի. «Հազիվ էի ձայնս կտրել»: Սկսեցի կարոտել Երևանի ընկերուհիներին և լացս չէի կարողանում զսպել: -Տատիկն եկավ, կարող ես գնալ, - ասաց մայրիկը, բայց նրա ասածը ինձ ավելի ու ավելի էր տխրեցնում: Համբուրելով ժամանակ էի շահում, որպեսզի չգնային, մեկ է գնացին: Իսկ երբ վերադառնում եմ Երևան, տխրում եմ Վանաձորի համար:

Անի Նալբանդյան, 9տ.

Զուգարանում

Մայրենիի դասն էր, ամենաձանձրալի դասը: Մտածում էի՝ ի՞նչ անեմ: Նկարե՞մ, չէ, շատ նկարելուց իմ ձեռքը արդեն չի աշխատում: Եթե պատուհանից նայեմ դուրս, ավելի կձանձրանամ, չէ՞ որ արդեն չորս տարի է այնտեղ ոչ մի բան չի փոխվում: Գիտեմ, կգնամ զուգարան ու այնտեղի պատուհանից կնայեմ անցնող մարդկանց ու մեքենաներին: Գնացի զուգարան և այնտեղ մի աղջիկ տեսա: Ես մտածեցի, որ նա բարի է և լավ ընկեր կդառնա: Ես հարցրի.

-Բարև, իմ անունը Դարյա է, իսկ քո՞նը: -Իմը՝ Իրեն: Ես եկել եմ այստեղ, որովհետև հիմա ամենաձանձրալի

դասն է՝ ռուսաց լեզու:

-Մեզ մոտ հիմա մայրենի է, ես եկա, որ մարդկանց նայեմ:

-Արի՛ խաղանք: Ժամը 9:30 է, մենք կհասցնենք խաղալ:

-Բռնոցի: Դու կբռնես, - ասացի ես ու փախա:

Շատ ուրախ էիմք: Հետո ես առաջարկեցի խաղալ պահմտոցի, բայց զուգարանում կամ միջանցքում: Մի քանի րոպեից Իրենը նայեց ժամացույցին:

-Ի՞նչ ես նայում, դեռ կես ժամ կա, - ասացի ես:

-Չէ, չէ, - բղավեց Իրենը, - դասը վերջացավ:

Մենք վազեցինք դասարան, նա՛ իր, ես՛ իմ: Իմ ուսուցչուհին հարցրեց.

-Ո՞ր էիր ամբողջ դասին:

Ես մտածեցի՝ ի՞նչ ասեմ: Եթե ասեմ, որ խաղացել եմ, «երկուս» կդնի: Ես կանգնեցի մի հինգ րոպե, հետո մի ձայն լսվեց.

-Ընկեր Խաչատրյան, կարելի՞ է:

Ես փախա, որովհետև նա կհիշեր «երկուսի» մասին:

Մի քանի անգամ ես տեսա Իրենին, երբ տուն էր գնում: Իսկ երբ մի օր ես և հայրիկս զբոսնում էինք, Իրենին տեսանք, նա ինձ սովորեցրեց հեծանիվ քշել: Մի քանի անգամ նա եկավ մեր բակ, և մենք խաղացինք միասին: Իսկ դպրոցում, դասամիջոցներին ես ու Իրենը գնում ենք խաղալու: Մի օր ես գնացի Իրենի դասարան, իսկ նա եկել էր իմ դասարան: Մենք չգտանք իրար, իսկ երբ վերադառնալիս հանդիպեցինք, մի հինգ րոպե ծիծաղում էինք: Մենք մինչև հիմա լավ ընկերներն ենք:

Դարյա Մարջանյան, 10տ.

Օկտավ Պանկու Յաշ

Իմ և Կոկորդիլոս-հայրիկի կարծիքները համընկնում են

Իմ կարծիքը, եթե ուզում եք իմանալ, այսպիսին է. բոլոր փոքրիկ երեխաները, բոլոր տղաներն ու աղջիկները՝ բաց, շագանակագույն կամ սև մազերով, խաժ, երկնագույն և

մոխրագույն աչքերով, կճատ և ուղիղ քթերով, կրտսեր, միջին և ավագ խմբի երեխաները, բոլորը, բացարձակապես բոլորը, պետք է երեկոյան ժամը 8-ին պառկեն քնելու: Ահա իմ կարծիքը: Իսկ ես, երեխաներ, շատ ճամփաներ են անցել, շատ բան են տեսել և շատ բան են լսել: Եվ եթե դուք ինձ չեք վստահում, ապա կարող եք զրուցել իմ կոշկակարի հետ: Նա ձեզ հաստատ կասի, որ իմ ճամփորդությունների ընթացքում ես մաշել եմ 99 զույգ զանկապաններ, 66 զույգ կոշիկ և 33 զույգ սանդալ: Լավ է դեռ, որ ես չեմ հազնում կրկնակոշիկ, ձուլափոր կոշիկ, թե չէ գումարս չէր բավականացնի:

Իմ ճամփորդությունների ժամանակ ես անցել եմ մի երկրով, որը, ինչպես և մենք, անուն ուներ: Այդ երկիրը կոչվում էր Աֆրիկա: Մեր երկրից Աֆրիկա շատ հեռու է, այնքան հեռու, ինչքան Աֆրիկայից մեր երկիր: Բայց քանի որ այս դեպքը տեղի է ունեցել հենց Աֆրիկայում, ապա չեմ մայի, որ այդքան հեռու է և կպատմեմ ձեզ: Աֆրիկայում կոկորդիլոսների ընտանիք էր ապրում. Կոկորդիլոս-հայրիկը, Կոկորդիլոս-մայրիկը և Կոկորդիլոս-որդին: Կոկորդիլոս-հայրիկը հաճախ էր ասում. «Իմ կարծիքը հետևյալն է, որ բոլոր փոքրիկ կոկորդիլոսները, աղջիկները և տղաները, կանաչ, շագանակագույն և ծխագույն, սրածայր, ուղիղ ու բութ երախներով, փոքրիկ, միջին և մեծ պոչերով, բոլորը, բացարձակապես բոլորը, պետք է ժամը 8-ին անկողին մտնեն»:

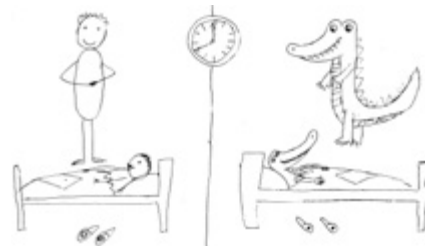
Սակայն Կոկորդիլոս-որդին ուշադրություն չէր դարձնում, թե ինչ է ասում Կոկորդիլոս-հայրիկը: Կոկորդիլոս-որդին վարվում էր

այնպես, ինչպես խելքին փչեր: Պառկում էր քնելու ոչ թե 8-ին, այլ 9-ին, անգամ 9-ից էլ հետո: Հապա մտածեք, երեխաներ, 9-ից հետո... Բա դա լավա՞ծ բան է: Հաջորդ օրը Կոկորդիլոս-մայրիկը պետք է քաշեր նրա պոչից, որ որդին քնից արթնանար: Մի անգամ Կոկորդիլոս-հայրիկը հարցրեց որդուն.

-Ե՞րբ ես վերջապես ինձ լսելու և ժամը 8-ին անկողին մտնելու:

Փոքրիկ Կոկորդիլոսը պատասխանեց.

-Այն ժամանակ, երբ դու ինձ ժամացույց գնես: Թե չէ՝ այսպես ես չեմ իմանում, թե երբ է ժամը 8-ը լինում, դրա համար էլ ուշ եմ պառկում: Կոկորդիլոս-հայրիկն ու Կոկորդիլոս-մայրիկը խորհրդակցեցին, ծանոթ Կոկորդիլոսից պարտքով գումար վերցրեցին և իրենց որդուն

ժամացույց գնեցին: Մենք այդպիսի ժամացույցներին անվանում ենք ձեռքի ժամացույց: Բայց քանի որ կոկորդիլոսները ձեռքեր չունեն, ապա ժամացույցներն էլ կոչվում են պոչի ժամացույցներ:

Սակայն նայելով ժամացույցին, Կոկորդիլոս-որդին ասաց.

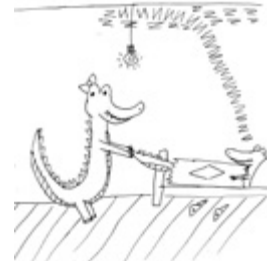
-Շատ փոքր է այս ժամացույցը, չեմ տեսնում, թե երբ են սլաքները ցույց տալիս ժամը 8-ը:

Դարձյալ Կոկորդիլոս-մայրիկը և Կոկորդիլոս-հայրիկը խորհրդակցեցին, դարձյալ պարտքով գումար վերցրեցին և ավելի մեծ ժամացույց գնեցին: Մենք այդպիսի ժամացույցներին անվանում ենք զարթուցիչ: Բայց կոկորդիլոսների աշխարհում, որոնք կարող են առանց զարթուցիչի էլ արթնանալ, դրանք կոչվում են «Քնելու ժամանակն է»: Սակայն այս ժամացույցն էլ Կոկորդիլոսիկին դուր չէկավ:

-Սա էլ է մանր թվատախտակով,- ասաց նա:

Եվ դարձյալ խորհրդակցեցին Կոկորդիլոս-հայրիկն ու Կոկորդիլոս-մայրիկը, դարձյալ գումար պարտք արեցին, գնացին Կոկորդիլոս-ժամագործի մոտ և ասացին.

-Ցույց տուր մեզ ամենամեծ ժամացույցը ամենամեծ ճոճանակով:

Նրանք գնեցին շատ երկար ճոճանակով ժամացույց, այնքան երկար, որ երևում էր անգամ Բուզեոյից, որը

Կոկորդիլոսիկի տանից շատուշատ հեռու էր գտնվում:

Ախ, երեխաներ, եթե դուք իմանալիք, թե ինչպիսի դժվարությամբ Կոկորդիլոս-հայրիկն ու Կոկորդիլոս-մայրիկը ժամացույցը տուն բերեցին: Կոկորդիլոսիկը տեսավ նոր ժամացույցը, և արդեն պատրաստվում էր ասել, որ սրա թվատախտակն էլ այնքան մեծ չի.

-Այս ժամա...,- սկսեց նա:

Բայց քանի որ ուղիղ 8-ն էր, մեծ ժամացույցի թուպների սլաքը բռնեց Կոկորդիլոս-որդու շալվարի փողքից և շարտեց նրան մահճակալի վրա: Ճիշտ նույն պահին ժամացույցի զանգերն ազդարարեցին ժամը 8-ը: Հենց առաջին հարվածի ժամանակ Կոկորդիլոս-որդին ինքն իրեն հարց տվեց. «Սա ի՞նչ է: Ո՞վ ինձ հրեց»:

Իսկ երկրորդ հարվածին ինքն իրեն բացատրեց.

«Պարզ է, սա ժամացույցն է...»: Երրորդ հարվածին ասաց. «Ես քեզ ցույց կտամ...»:

Չորրորդ հարվածին՝ «Իսկ եթե ժամացույցը նորից ինձ անկողնում նետի՞...»:

Հինգերորդ հարվածին. «Չարժե սրա հետ գլուխ դնել»:

Վեցերորդին. «Իսկ ի՞նչ կլինի, եթե ես պառկեմ»:

Յոթերորդին. «Ես կպառկեմ»:

Իսկ ութերորդ հարվածից հետո Կոկորդիլոսիկը պառկեց մահճակալին, քնեց և մինչ առավոտ չարթնացավ:

Իհարկե, այս պատմությունը չէր կարող մեզ մոտ պատահել, քանի որ մեր երկրում կոկորդիլոսներ չկան: Բայց այնուամենայնիվ, ես և Կոկորդիլոս-հայրիկը քնելու հարցում համա-կարծիք ենք:

Մարկ Տվեն

Հեծանիվի սանձահարումը

Լավ մտածելուց հետո ես որոշեցի, որ գլուխ կհանեմ: Ես գնեցի մեկ շիշ արձձե թրջոցներ և հեծանիվ: Ինձ տուն ուղեկցեց հրահանգիչը, որպեսզի նախնական տեղեկություններ հաղորդի: Մենք առանձնացանք ետնաբակում և գործի անցանք: Հեծանիվս այնքան էլ մեծական չէր, այլ այնպես, ասես մտրուկ լիներ, մի հիսուն դյույմանոց, կարծիքի արգելակներով, բայց շատ արագընթաց, ինչպես վայել է ձիու մտրուկին: Հրահանգիչը համառոտ նկարագրեց առավելությունները, հետո նստեց մեջքին և որոշ տեղ վարեց, որպեսզի ցույց տա, թե ինչ հեշտ է: Նա ասաց, որ ամենից բարդը վրայից թռչելն է, բայց դա մենք հետո կտվորենք: Սակայն նա սխալվում էր: Ի զարմանս նրա, պարզվեց, որ բավական է միայն ինձ նստեցնել հեծանիվին և հեռու քաշվել, իսկ մի կողմ ցատկել ինքս կանեմ: Ես ցատկեցի շատ արագ, չնայած փորձ չունեի: Հրահանգիչը կանգնեց աջ կողմից և հրեց հեծանիվը, բայց հանկարծ բոլորս հայտնվեցինք գետնին, ներքևում՝ նա, ես՝ նրա վրա, իսկ վերևում՝ հեծանիվը: Ձնեցինք հեծանիվը: Բան չէր պատահել: Անհավանական էր: Հրահանգիչը հանդուր էր, որ այդպես էլ պետք է լիներ: Եվ իրոք, զննումը հաստատեց նրա ասածը: Ես պետք է հասկանայի, թե ինչ ապշեցուցիչ ամրության ապրանք է ինձ հաջողվել ձեռք բերել: Մենք մեր կապտուկների վրա արձձե թրջոցներ դրեցինք և ամեն ինչ սկսեցինք նորից: Այս անգամ հրահանգիչը կանգնեց ձախ կողմից, սակայն ես էլ շուտ եկա ձախ կողմի վրա: Արդյունքը նույնն էր: Հեծանիվը դարձյալ անվնաս էր: Մենք նորից թրջեցինք կապտուկները և սկսեցինք նորից: Այս անգամ հրահանգիչն իր համար անվտանգ տեղ ընտրեց. կանգնեց հեծանիվի հետևը, սակայն չզգիտեմ ինչպես, բայց ես հաջողացրի դարձյալ իր վրա ընկնել: Նա հիացմունքից ուշքի չէր գալիս և ասաց, որ անհավանական է. հեծանիվի վրա անգամ քերծվածք չկա: Իմ վնասվածքները թրջելով ես ասացի

զարմանալի է, իսկ նա պատասխանեց, որ երբ լավ տիրապետեմ հեծանիվի կառուցվածքին, ապա կհանդուրեմ, որ միայն դինամիտը կարող է շարքից հանել այն: Հետո նա կաղալով գրավեց իր տեղը: Այս անգամ նա կանգնեց հեծանիվի առջևից և հրահանգեց մեքենան հետևից իրել: Մենք շատ արագ շարժվեցինք, սակայն անմիջապես էլ զարկվեցինք աղյուներին: Ես դեկի վրայով թռիչք գործեցի ու բերանքսիվայր ընկա, հրահանգիչն ընկավ մեջքի վրա, և ես տեսա, որ հեծանիվը ճախրում է օդում՝ ծածկելով արևը: Լավ է, որ ընկավ մեզ վրա, քանի որ հարվածը թուլացավ, և հեծանիվն անվնաս մնաց: Հինգ օր անց ես վեր կացա անկողնուց, և ինձ տարան հիվանդանոց՝ հրահանգչին տեսակցության: Նա արդեն ապաքինվում էր: Մի շաբաթ էլ չէր անցել, ես արդեն առողջ էի: Պատճառն այն էր, որ ես միշտ ցատկելուց զգուշավոր էի, միշտ մի փափուկ բանի վրա էի ընկնում: Ոմանք խորհուրդ են տալիս մայթին, բայց հրահանգիչն ավելի հարմար է: Վերջապես հրահանգիչը դուրս գրվեց հիվանդանոցից և իր հետ բերեց չորս օգնականների: Վատ գաղափար չէր: Նրանք չորսով պահում էին շքեղ մեքենան, մինչ ես բարձրանում էի թամբին: Հետո շարվում էին աջուձախ կողմից, վազում կողքովս, իսկ հրահանգիչը հետևից հրում էր: Հեծանիվը, ինչպես ընդունված է ասել, ութեր էր գրում, այն էլ ինչ այլանդակ ութեր: Որպեսզի տեղում նստած մնամ, ես ստիպված էի ջանք գործադրել, միշտ բնությանը հակառակ մի բան: Իմ բնույթին հակառակ, բայց ոչ երբեք բնության օրենքներին: Այլ կերպ ասած, երբ ինձնից ինչ որ բան անել էր պահանջվում, իմ էությունը, սովորույթները, դաստիարակությունը ստիպում էին ինձ հայտնի կերպով վարվել, բայց ինչ-որ անծանոթ բնության օրենք, պարզվում է, պահանջում էր հակառակն անել: Այստեղ ես պատեհություն ունեցա նկատել, որ իմ մարմինը ողջ կյանքում սխալ է դաստիարակվել: Մարմինս թաղված էր անկրթության մեջ, և չզգիտեմ մի այնպիսի բան, որ օգտակար լիներ իրեն: Օրինակ, եթե պատահում էր, որ ընկնեի աջ կողմի վրա, ես հետևելով բնագրին, կտրուկ ձախ էի թեքում դեկը, ինչով խախտում էի բնության օրենքը: Օրենքը հակառակն էր պահանջում.

առջևի անիվը պետք է թեքել այն ուղղությամբ, որ ուղղությամբ ընկնելու ես: Երբ քեզ ասում են այդ մասին, հավատալը դժվար է: Եվ ոչ միայն դժվար է, այլ անհնար: Իսկ անելն ավելի դժվար է, անգամ եթե հավատում ես, որ դա է պետք անել: Չի օգնում ոչ հավատը, ոչ գիտելիքը,

ոչ էլ ամենահանդուրդյալ փաստարկները. Սկզբում ոչ մի կերպ չես կարողանում ստիպել քեզ նորովի գործել: Առաջին պլան է գալիս գիտակցությունը. նա հանդուր է քո մարմնին հրաժարվել հին սովորույթներից և սովորել նորը: Օրենքը աշակերտը նկատելի հաջողությունների է հասնում: Յուրաքանչյուր դասի ավարտին նա ինչ-որ բան սովորում է, և հաստատ գիտի, որ սովորածը ընդմիշտ կմնա իր հետ: Սա գերմաներեն սովորել չէ. երբ երեսուն տարի շոշափելով ես առաջ ընթանում և սխալներ ես անում: Քեզ թվում է, վերջ, սովորեցիր, բայց չէ, հիմա էլ քիթը եմ խոթում անկանոն բայերի խոնարհումը, և ամեն բան սկսվում է սկզբից: Ոչ, հիմա ես տեսնում եմ, թե գերմաներեն լեզվի դժբախտությունը որն է: Նրա վրայից չես կարող ընկնել ու շարդել քիթը: Սա ականայից կստիպի քեզ գործի անցնել: Եվ այնուամենայնիվ, ես կարծում եմ գերմաներեն պետք է սովորել հեծանիվ քշելու մեթոդով: Այլ կերպ ասած, մի ստոր բան վերցնել ու այնքան նստել վրան, քանի դեռ չես սովորել, և ոչ թե անցնել հաջողորդին, կես ճանապարհին նետելով առաջինը: Երբ կսովորես քեզ պահել հեծանիվի

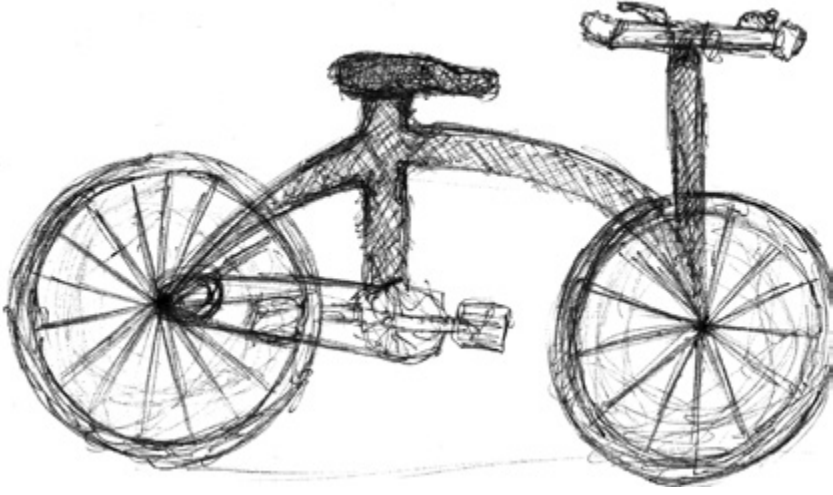
վրա, առաջ շարժվել և թեքվել տարբեր ուղղություններով, պետք է անցնել հաջորդ խնդրին՝ նստել հեծանիվի վրա: Դա արվում է այսպես. աջ ոտքով ցատկում ես հեծանիվի վրա՝ ձախը պահելով արգելակի վրա և երկու ձեռքով ամուր բռնելով դեկից: Հենց կիրահանգեն, ձախ ոտքով կանգնում ես արգելակի վրա, իսկ աջն աննպատակ կծոճվի օդում, որովայնով ընկնում ես թամբի վրա և ընկնում ես՝ միգուցե աջ, միգուցե ձախ կողմի վրա, բայց միանշանակ ընկնելու ես: Վեր ես կենում և ամեն ինչ սկսում սկզբից: Եվ այսպես մի քանի անգամ շարունակ:

Որոշ ժամանակ անց սովորում ես հավասարակշռությունը պահպանել, ինչպես նաև կառավարել մեքենան, առանց դեկը «արմատահան» անելու: Եվ այսպես, վարում ես առաջ, հետո կանգնում ես արգելակի վրա, մի քիչ ձիգ գործադրելով անցկացնում ես աջ ոտքը թամբի վրայով, հետո նստում ես, աշխատում ես շունչ քաշել, հանկարծ ուժեղ հրում դեպի աջ կամ դեպի ձախ, և նորից վայր ես թռչում: Սակայն շուտով կապտուկների վրա այլևս ուշադրություն չես դարձնում, աստիճանաբար սովորում ես աջ կամ ձախ ոտքով համեմատաբար ավելի հաստատուն վայր ընկնել: Այս նույնը մի վեց անգամ կրկնելուց հետո և մի վեց անգամ էլ ընկնելուց հետո հասնում ես կատարելության: Հաջորդ անգամ թամբին ավելի ձկուն ես հայտնվում և դեռ մնում ես վրան, իհարկե, եթե բանի տեղ չդնես օդում աննպատակ ճոճվող ոտքերդ, և մոռանալով արգելակների մասին: Եթե միանգամից արգելակների մասին մտածեք, լավ չի լինի: Շատ շուտով կսովորեք ոտքերը անմիջապես արգելակին չդնել, այլ այն բանից հետո, երբ սովորեք հավասարակշռություն պահպանել թամբի վրա: Այդ ժամանակ կարելի է ասել, որ դուք տիրապետում եք հեծանիվի վրա նստելու արվեստին: Եվ մի փոքրիկ գործնական աշխատանքից հետո դա անելը հեշտ կլինի, սակայն հանդիսատեսին խորհուրդ է տրվում հեռու մնալ, եթե դուք իհարկե նրանց դեմ ոչինչ չունեք: Հիմա ժամանակն է սովորել սեփական ցանկությամբ հեծանիվից իջնել: Կամքին հակառակ վայր թռչելը կսովորեք ձեր կամքից անկախ: Շատ հեշտ է երկու-երեք բառով բացատրել, թե դա ինչպես է արվում: Առանձնապես բան չի պահանջվում,

հավանաբար դա այնքան էլ դժվար չէ: Պետք է ձախ արգելակը իջեցնել այնքան, քանի դեռ ոտքը չի ստացել ուղիղ դիրք: Հետո անիվը ձախ թեքել ու թռչել վրայից այնպես, ինչպես ծիու վրայից ես թռչում վար: Իհարկե, բառերով դա հեշտից էլ հեշտ բան է, սակայն իրագործելը շատ դժվար է: Չգիտես ինչու, բայց գիտես, որ դժվար է: Ինչքան ուզում ես ջանք գործադրի, սակայն չես կարողանում իջնել այնպես, ինչպես ծիուց ես իջնում: Ինչքան էլ չարչարվում ես, մեկ է, գլխիվայր ես ընկնում, ասես տանիքից: Եվ ամեն անգամ վրադ ծիծաղում եմ:

Մի ամբողջ շաբաթ ես ամեն օր սովորում էի օրը մի կամ մեկուկես

միշտ դարանակալում եմ մեզ այնտեղ, որտեղ չենք սպասում և մեզ անակնկալի են բերում: Եթե անձնական փորձը մեզ ինչ-որ բան կարող է սովորեցնել, ապա Մաթուսաղային ոչ ոք չի հասնի: Եվ եթե նա կենդանանար, ապա առաջին հերթին ձեռքը կտաներ էլեկտրական հաղորդալարին և տեղում կանշնջանար: Այնպես որ, ավելի ճիշտ կլիներ ու անվտանգ, եթե նա սկզբում ինչ-որ մեկին հարցներ, կարելի՞ է բռնել հաղորդալարից: Բայց դա նրան այնքան էլ չի սազում: Նա կվստահեր իր փորձառությանը և կգերադասեր սեփական փորձով համոզվել: Եվ իբրև խրատ կիմանար, որ էլեկտրահարված նահապետը

ժամ: Տասներկուամյա կուրսից հետո ուսուցումն ավարտված էր, այսպես ասած, սևագիր: Ինձ հայտարարեցին, որ այժմ ես կարող եմ հեծանիվ թելլ առանց օգնության: Նման արագահաս հաջողություններն անհավանական են թվում: Որպեսզի ձիավարության ընդհանուր հիմունքներն իմանաս, ավելի շատ ժամանակ է պահանջվում: Ճիշտ է, ես կարող էի մեծակ էլ սովորել, առանց ուսուցչի, սակայն դա ավելի վտանգավոր կլիներ: Ես ի ծնե ձկուն չեմ: Ինքնուրը հազվադեպ է ամեն բան ճիշտ իմանում, և տասն անգամ ավելի քիչ, եթե ուսուցչի հետ սովորեր: Բացի այդ նա սիրում է գլուխ գովել և գայթակղել թեթևամիտ մարդկանց: Ումանք թվում է, թե դժբախտ պատահարները, այսպես ասած, «կյանքի փորձ» են, որը մեզ օգտակար է: Կուզենայի իմանալ, թե այդ ինչպե՞ս: Ես երբեք չեմ տեսել, որ նման փորձառությունը երկրորդ անգամ կրկնվի: Դրանք

այլևս երբեք էլեկտրական լարերին ձեռք չի տա: Բացի այդ դա նրան շատ օգտակար կլիներ, և հրաշալի կերպով կավարտեր դաստիարակությունը այնքան ժամանակ, քանի դեռ մի օր խելքին չփչեր դիմամիտը քչփորել՝ իմանալու համար, թե ինչ է ներսում: Բայց մենք շեղվեցինք: Ամեն դեպքում ուսուցիչ վարձեք, դա կօգնի խնայել թե ժամանակ, թե թրջոցներ: Վերջնական հրաժեշտից առաջ իմ հրահանգիչը հետաքրքրվեց, թե ես արդյո՞ք բավականաչափ ֆիզիկապես ուժեղ եմ, և ես հաճույքով տեղեկացրի, որ բնավ ուժեղ չեմ: Նա ասաց, որ այդ պատճառով սկզբում ինձ համար դժվար կլինի սարն ի վեր թելլ, բայց շուտով կվարժվեմ: Նրա մկանուտ մարմնի և իմ մարմնի միջև տարբերությունը բավական նկատելի էր: Նա ուզում էր տեսնել, թե ինչպիսիք եմ իմ մկանները: Ես նրան ցուցադրեցի ձեռքիս մկանները, այն լավագույնը, ինչ ունեի: Նա մի կերպ

զսպեց ծիծաղն ու ասաց.

-Ձեր մկանները լիկած են, փափուկ, կլոր ու մատներիս տակից փախչում են:

Հավանաբար իմ դեմքը լարվեց, որովհետև նա ավելացրեց.

-Չարժե վշտանալ: Շուտով ձեր մկանները քարացած երիկամի պես կդառնան: Միայն թե ամեն օր հեծանիվ թռչես, և ամեն ինչ լավ կլինի:

Դրանից հետո նա ինձ հրաժեշտ տվեց, և ես ինքնուրույն զնացի արկածներ որոնելու: Ըստ էության, որոնել պետք չէ, դրանք, ինչպես ասում են, իրենք են քեզ գտնում: Ես ընտրեցի մի խաղաղ և սակավամարդ փողոց երեսուն յարդ լայնությամբ: Ես հասկանում էի, որ մի քիչ նեղուտ է, բայց համոզում էի ինձ, որ եթե տարածությունը ճիշտ օգտագործեն և շուրջս նայեն, մի կերպ կանցնեն:

Իհարկե, մեն-մենակ հեծանիվ նստելն այնքան էլ հեշտ չէր:

Չկար բարոյական աջակցություն, կարելից նկատառումներ: «Լավ է, այ հիմա ճիշտ է: Առաջ, համարձակ առաջ»: Բայց աջակցություն, ամեն դեպքում, գտնվեց: Դա մի տղա էր, որ ցանկապատին նստած շաքարաքլոր էր կրծում:

Նա հետաքրքրվեց ինձնով և անընդհատ խորհուրդներ էր տալիս: Երբ ես առաջին անգամ վայր ընկա, նա ասաց, որ չէր խանգարի, եթե առջևից ու հետևից բարձեր կապեի վրաս: Երկրորդ անգամ խորհուրդ տվեց երեքականի հեծանիվ թռել: Երրորդ անգամ ասաց, որ ես անգամ զամբյուղի մեջ նստել չեմ կարող: Չորրորդ անգամ ես մի կերպ նստեցի և տարուբերվելով սկսեցի թռել՝ զբաղեցնելով ողջ փողոցը: Տեսնելով

իմ երերումն ու դանդաղ շարժումները, տղան արհամարհանքով լցված բղավեց.

-Վայ, հայրիկ ջան, ողջ արագությամբ սուրում է:

Հետո նա վայր իջավ ցանկապատից, մայթով այսուայնկողմ էր գնում և արհամարհական դիտողություններ շարտում: Շուտով նա ցած իջավ մայթից և սկսեց քայլել իմ հետևից: Փողոցով մի աղջիկ էր քայլում, գլխին՝ լվացքի տախտակ: Նա ծիծաղեց, ուզում էր ինչ-որ բան ասել, բայց տղան տիրական տոնով ասաց.

-Հանգիստ թող նրան, նա թաղման է գնում: Ես ծնվածս օրվանից գիտեմ այս փողոցը և կարծում էի, թե այն սփռոցի նման հարթ է. Բայց ի զարմանս ինձ, պարզվեց՝ ճիշտ չէ:

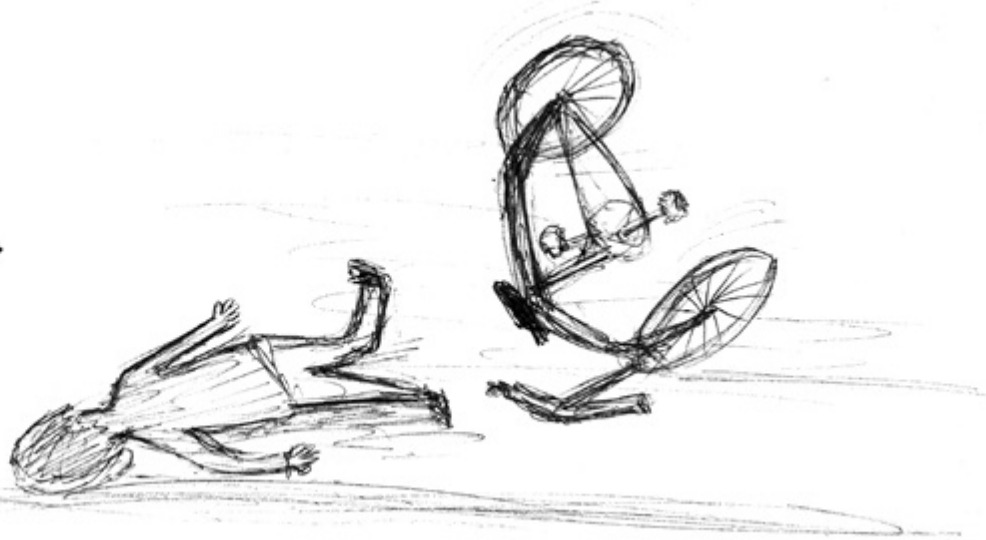
Նոր թշուղի ձեռքում հեծանիվն անհավանական զգայուն է: Նա ցույց է տալիս խութերն այնտեղ, որտեղ անգեմ աչքով տեսանելի չէ: Նա տեսնում է թեբությունները: Ամենուր վերելքներ կային, ես քրտնքի մեջ

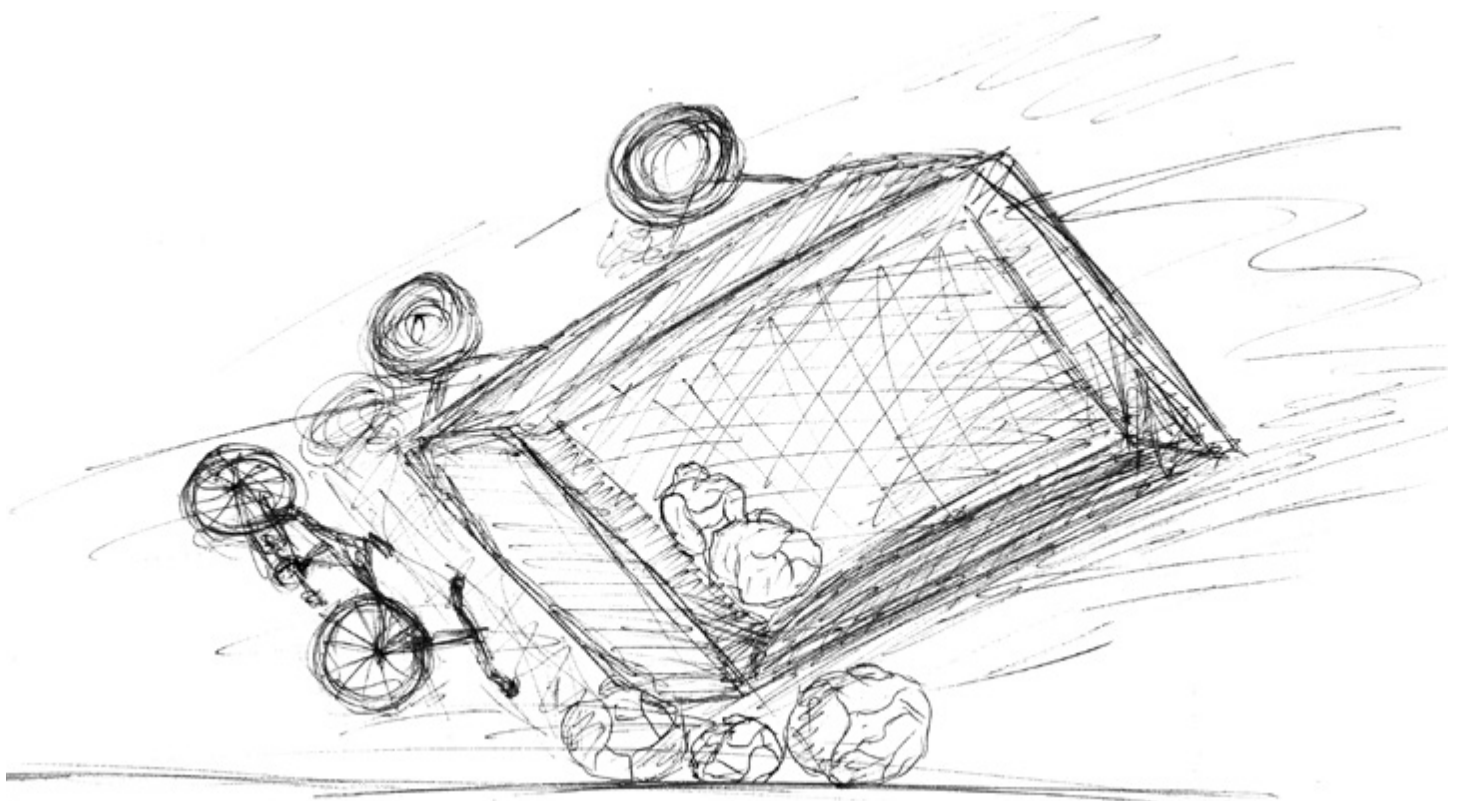
կորած ճգնում էի, բայց հեծանիվն այնուամենայնիվ ամեն քայլափոխի կանգ էր առնում: Այդ ժամանակ տղան բղավում էր.

-Այդպես, այդպես, հանգստացիր, ուր ունես շտապելու: Մեկ է՝ առանց քեզ թաղումը չեն սկսի:

Քարերը սարսափելի խանգարում են: Անգամ ամենափոքրերը սարսափ էին առաջացնում: Ես թշում էի դեպի բոլոր քարերը, հենց փորձում էի շրջանցել, չէի կարողանում: Դե դա մեր էության մեջ է՝ էշի համառությամբ բախվել ամեն բանի:

Ի վերջո, ես հասա մինչև փողոցի ծայրը, բայց պետք էր շրջվել հետ: Այստեղ ոչ մի հաճելի բան չկա, մանավանդ, երբ առաջին անգամ ես անում, և հաջողության հասնելու շանսերը չնչին են: Քո ուժերի նկատմամբ վստահությունը աստիճանաբար նվազում է, ամեն տեսակ վախեր են առաջանում, բոլոր մկաններդ լարվածությունից քարանում են, և սկսում ես զգուշությամբ կորեղ գծել: Բայց նյարդերդ չեն դիմանում, կորն աստիճանաբար վերածվում է կյանքի համար վտանգավոր զիզգագի: Հանկարծ մետաղե մժույզը համտեսում է խայթոցներն ու կատաղած մագլցում մայթին, հաշվի չառնելով հեծյալի պաղատանքները և զործադրած ճիզերը: Սիրտդ կանգ է առնում, շունչդ կտրվում է, ոտքերդ քարանում են, իսկ հեծանիվը ավելի ու ավելի է մոտենում մայթեզրին: Վրա է հասնում վճռորոշ պահը, փրկվելու ամենավերջին հնարավորությունը: Իհարկե, այդ պահին բոլոր հրահանգները միանգամից թռչում են մտքիցդ, և դու անիվը շրջում ես մայթեզրից, մինչդեռ դեպի մայթեզրն էր պետք թեքել դեկը: Եվ հասակով

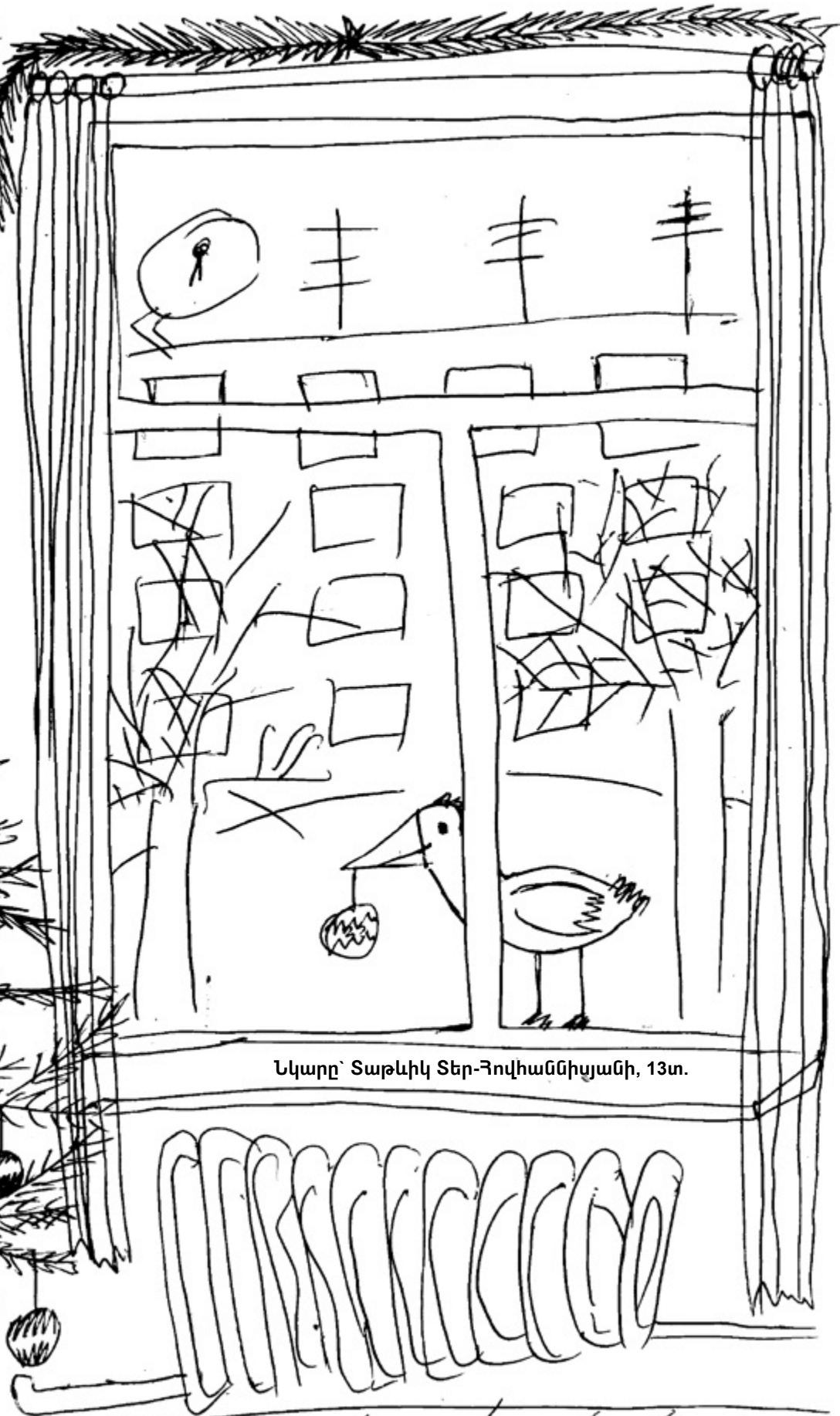

մեկ փոփում ես այդ անհյուրընկալ ու գրանիտածածկ ճանապարհի մեջտեղում: Ինչ արած, այս ամենը ես իմ կաշվի վրա եմ զգացել: Ես մի կերպ սողալով իջա անխոցելի նժույգիցս և նստեցի մայթեզրին ու սկսեցի հաշվել կապտուկներս: Հետո ես շրջվեցի անցած ճանապարհով: Եվ հանկարծ նկատեցի կաղամբով բեռնված սայլը, որն ինձ ընդառաջ էր գալիս: Եթե որևէ բան պակասում էր վտանգը գազաթնակետին հասցնելու, դա հենց սայլն էր: Ֆերմերն իր սայլով զբաղեցրել էր փողոցի մեջտեղը, և ամեն կողմից թողել էր հազիվ տասնչորս-տասնհինգ յարդ ազատ տարածք: Նրան ձայն տալ չէի կարող: Սկսնակներին բղավել չի կարելի: Հենց բերանը բաց անի, ուրեմն վերջ: Նրա ողջ ուշադրությունը պետք է կենտրոնացած լինի հեծանիվի վրա: Բայց այդ սարսափելի պահին տղան ինձ օգնության հասավ, այս անգամ ես նրան հոգաչափ շնորհակալ էի: Նա ուշի-ուշով հետևում էր իմ նժույգի ընդհատ ու ոգեշնչված շարժումներին և տեղեկացրեց ֆերմերին:

-Չախ, ձախ ընդունիր, թե չէ այն էլը վրադ կելնի:
 Ֆերմերն սկսեց մի կողմ քաշվել:
 -Չէ, չէ, աջ: Կանգնիր: Այն կողմ մի գնա: Աջ: Չախ: Աջ: Չախ, աջ...
 Կանգնիր, մնա տեղում. թե չէ բանդ բուրդ է:
 Հենց այդ պահին ես բախվեցի սայլին

ու հեծանիվով հանդերձ շուռ եկա: Ես ասացի.
 -Չոլավոր սատանա: Ի՞նչ է, չտեսա՞ր, որ ես քշում եմ:
 -Տեսնելը՝ տեսա, բայց ի՞նչ իմանայի, թե դուք որ կողմ եք քշելու: Ո՞վ կարող էր իմանալ, ասացեք խնդրեմ: Մի՞թե դուք ինքներդ գիտեիք, թե որ կողմ եք քշելու: Ես ի՞նչ կարող էի անել:
 Դա ճիշտ էր մասամբ, և ես մեծահոգաբար համաձայնեցի նրա հետ: Ես ասացի, որ իհարկե, միայն ինքը չէ մեղավոր, այլ ես նույնպես: Մի հինգ օրից ես այնպես հմտացա, որ տղան չէր կարողանում իմ հետևից հասնել: Նա ստիպված էր դարձյալ մազլցել ցանկապատի վրա և հեռվից նայել, թե ես ինչպես եմ ընկնում: Փողոցի վերջում մի բանի քարե աստիճաններ կային, մոտ մեկ յարդ իրարից հեռու: Նույնիսկ տանելի կառավարելուց հետո ես այնքան էի վախենում այդ քարերից, որ ամեն անգամ վրաերթ էի անում: Այս քարերից ես ամենաշատն եմ տուժել, եթե չհաշվենք շներին: Ես լսել էի, որ անգամ ամենաառաջնակարգ սպորտսմեններին չի հաջողվում շրջանցել շներին: Նրանք անպայման ճանապարհը շեղում են: Կարծում եմ ճիշտ է, սակայն ինձ թվում է, որ նրանք չեն կարողանում վրաերթի ենթարկել շներին, որովհետև շատ են ուզում շրջանցել: Ես բնավ էլ չէի ուզում հեծանիվի տակ գցել

շանը: Բայց բոլոր այն շները, որոնք պատահում էին ինձ, ընկնում էին իմ հեծանիվի տակ: Այստեղ իհարկե տարբերությունը մեծ է: Եթե դու ջանում ես վրաերթի ենթարկել շանը, ապա նա կարող է ճիշտ հաշվարկել և մի կողմ թռնել: Բայց երբ դու ցանկանում ես շրջանցել նրան, ապա նա չի կարող ճիշտ կողմնորոշվել, և սովորաբար հայտնվում է այն կողմում, որ կողմում պետք չէր: Ինձ հետ միշտ այդպես էլ պատահում էր: Ես քշում էի բոլոր այն շների վրա, որոնք գալիս էին դիտելու, թե ես ինչպես եմ հեծանիվ վարում: Նրանք սիրում էին ինձ դիտել, որովհետև մեր շրջակայքում հազվադեպ էր պատահում մի բան, որը հետաքրքիր կլիներ շներին: Ես շատ ժամանակ եմ վատնել, որպեսզի սովորեմ շներին շրջանցել:
 Հիմա ես քշում եմ՝ ուր ուզում եմ, ու եթե մի օր բռնեմ այդ տղային, հաստատ վրաերթ կանեմ, եթե իհարկե նա ուղղված չլինի:
 Գնեք ձեզ համար հեծանիվ: Եթե ողջ մնաք, հաստատ չեք փոշմանի:

Նկարը՝ Տաթևիկ Տեր-Յովհաննիսյանի, 13տ.

Լուսանկարը՝ Լուսինե Գոլիանյանի

Հասարակությունը կարելի է դատել նրանով, թե ինչպես է այն վարվում երեխաների հետ:

Նելսոն Մանդելա

Հայաստանի պատանի թղթակիցների ցանցի անդամների նյութերը պատրաստվել են Եվրոպական Միության ֆինանսական աջակցությամբ:
Դրանք արտահայտում են հեղինակների տեսակետները և չեն կարող դիտարկվել որպես Եվրամիության դիրքորոշման արտահայտում:

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Մանանա-իրատ» ՍՊԸ
Վկայական՝ 02Ա046931 տրված՝ 31.12.1999

Թողարկումը պատրաստել են «Մանանա»
մանկապատանեկան կրթամշակութային կենտրոնի սաները

Նկարները՝ Տաթևիկ Տեր-Յովհաննիսյանի, 13տ., Ռազմիկ Զաքարյանի

Երևան, Մաշտոցի 45Ա, բն. 40, հեռ. 58 16 70
էլ. փոստ. 17am.reporter@gmail.com
www.17.am, www.mananayouthcenter.org

Տպագրված է «Նոյան Տապան» տպագրատանը («ՆՏ հոլիինգ» ՍՊԸ)
Տպաբանակ՝ 2000